

PAVEL THIBR

EVROPA 2015

© Pavel Taibr 2015.

Užití a kopírování jen s vědomím autora a [Mct-info Jablonec nad Nisou](mailto:Mct-info@atlas.cz). Návrhy, opravy, připomínky či „šotky“ na mctinfo@atlas.cz

„CÍLEM TÉTO PUBLIKACE NENÍ DOSTAT JEJÍ OBSAH DO HLAV STUDENTŮ, JE TO NAOPAK...“

AUTOR

EVROPA 2015

PAVEL TAIBR

Gymnázium F. X. Šaldy v Liberci

OBSAH

1 ÚVOD.....	6
1.1 Velikost.....	6
1.2 Poloha.....	6
2 PŘÍRODA EVROPY.....	8
2.1 Pobřeží.....	8
2.2 Povrch.....	9
2.2.1 Geologická stavba a vývoj kontinentu.....	9
2.2.2 Povrch.....	10
2.2.3 Vodstvo.....	11
2.2.4 Oceány a moře.....	11
2.2.5 Vodní toky.....	11
2.2.6 Vodní nádrže.....	12
2.2.7 Ledovce.....	13
2.2.8 Podzemní voda.....	14
2.3 Podnebí a počasí v Evropě.....	15
2.3.1 Klima.....	15
2.3.2 Meteorologie.....	16
2.3.3 Krajina.....	16
2.3.4 Ochrana přírody.....	17
3 REGIONÁLNÍ ROZDĚLENÍ.....	18
3.1 Západní Evropa.....	19
3.1.1 United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland - Spojené království Velké Británie a Severního Irsku.....	19
3.1.2 Ireland - Éire - Irsko.....	22
3.1.3 République Française - Francie.....	24
3.1.4 Benelux.....	28
3.2 Severní Evropa.....	33
3.2.1 Kongeriget Danmark - Dánsko.....	34
3.2.2 Lýðveldið Ísland - Island.....	35
3.2.3 Kongeriket Norge - Norsko.....	35
3.2.4 Konungariket Sverige - Švédsko.....	36
3.2.5 Suomen Tasavalta - Republiken Finland - Finsko.....	38
3.2.6 Eesti Vabariik - Estonsko.....	39

Zkratky států

ALB - Albánie
AUT - Rakousko
BEL - Belgie
BIH - Bosna a Hercegovina
BLR - Bělorusko
BUL - Bulharsko
CAN - Kanada
CRO - Chorvatsko
CZE - Česká republika
DEN - Dánsko

3.3 Jižní Evropa.....	41
3.3.1 Reino de España - Španělsko.....	41
3.3.2 República Portuguesa - Portugalsko.....	43
3.3.3 Repubblica Italiana - Itálie.....	45
3.3.4 Malé země jižní Evropy.....	48
3.3.5 Principat d'Andorra - Principauté d'Andorre - Principado de Andorra - Andorra.....	49
3.4 Střední Evropa.....	50
3.4.1 Schweizerische Eidgenossenschaft - Švýcarsko.....	50
3.4.2 Fürstentum Liechtenstein - Lichtenštejnsko.....	52
3.4.3 Republik Österreich - Rakousko.....	53
3.4.4 Polska Rzeczpospolita - Polsko.....	56
3.4.5 Pobaltí.....	58
3.4.6 Magyar köztársaság - Maďarsko.....	61
3.4.7 Bundesrepublik Deutschland - Německo.....	63
3.4.8 Republika Slovenija - Slovinsko.....	67
3.4.9 Slovensko.....	69
3.5 Jihovýchodní Evropa.....	72
3.5.1 Republika Hrvatska - Chorvatsko.....	72
3.5.2 Srbija – Srbsko.....	73
3.5.3 Kosova - Kosovo.....	75
3.5.4 Crna Gora - Černá Hora.....	75
3.5.5 Republika Bosna i Hercegovina - Bosna a Hercegovina.....	75
3.5.6 Republika Makedonija - Makedonie.....	77
3.5.7 România - Rumunsko.....	77
3.5.8 Republika Bălgarija - Bulharsko.....	79
3.5.9 Republika Shqipëria - Albánie.....	80
3.5.10 Elliniki dimokratia - Řecko.....	81
3.6 Východní Evropa.....	83
3.6.1 Rossijskaja Federacija - Rusko.....	83
3.6.2 Ukrajina - Ukrajina.....	88
3.6.3 Respublika Belarus' - Respublika Belorossija - Belarus (Bělorusko).....	90
3.6.4 Republika Moldova - Moldavsko.....	91
4 ZDROJE.....	92
4.1.1 Literatura.....	92
4.1.2 Internet.....	92
4.1.3 Software.....	92

ESP - Španělsko
EST - Estonsko
FIN - Finsko
FRA - Francie
GBR - Velká Británie
GER - Německo
GRE - Řecko
HUN - Maďarsko
CHN - Čína
IRL - Irsko

ICE - Island
ITA - Itálie
KOS - Kosovo
LCH - Lichtenštejnsko
LIT - Litevsko
LOT - Lotyšsko
LUX - Lucembursko
MAK - Makedonie
MEX - Mexiko
MOL – Moldova
MTN – Černá Hora
NED - Nizozemsko
NOR - Norsko
POL - Polsko
POR - Portugalsko
ROM - Rumunsko
RSA - Republika Jižní Afrika
RUS - Rusko
SLO - Slovinsko
SRB –Srbsko
SUI - Švýcarsko
SVK - Slovensko
SWE - Švédsko
TUR - Turecko
UKR - Ukrajina
USA - Spojené státy
VAT - Vatikán

Ostatní

dep. - depártement (administrativní celek Francie)

CEFTA - Středoevropský volný trh

EU - Evropská unie

GOP - Hornoslezská průmyslová oblast v Polsku

HDP - hrubý domácí produkt, GDP

JV - jihovýchodní (stejně i SV, JZ a podobně)

NATO - Severoatlantská aliance

o. - ostrov

OECD - Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

PPP – parita kupní síly – u HDP na obyvatele

Pozn. 1

U zkratk některých států není užitá mezinárodní norma [ISO 3166](#) (a ani ČSN 0101190), vzhledem k tomu, že není obecně zažita. Např. pro Německo DEU a podobně. Pokud by čtenář některou ze zkratk v textu náhodou nenašel, jen dobře.

Pozn. 2

Kurzy měn v textu jsou převzaty z XE Currency (viz Zdroje).

1 Úvod

Název kontinentu pravděpodobně pochází ze slova „ereb“, což je akkadské (semitské) slovo - „země zapadajícího Slunce“. Později se v antické řečtině objevuje slovo Európe (dcera sidónského krále Agenora, kterou unesl sám Zeus přetvářen v býka). V cizích jazycích je název kontinentu: Europe, Europa, Európa, Eurooppa, Ebpona.

1.1 Velikost

Rozloha: 10,382 mil. km² (často je uváděna jiná rozloha, velikost závisí na poloze hranice mezi Evropou a Asií, např. 9,839 mil km² v německých pramenech). Kontinent je tedy přibližně velký jako Kanada.

Počet obyvatel: 735 mil. (rok 2015, s evropskou částí Ruska). Některé prameny uvádějí až 740 mil (vždy opět záleží na hranici a zdrojích).

1.2 Poloha

Evropa leží celá na severní polokouli a převážně na východní polokouli. Od Afriky je oddělena Gibraltarským průlivem a Středo-zemním mořem. Od Ameriky ji odděluje Atlantský oceán. Nejbliže Americe leží Island, od Grónska je

oddělen Dánským průlivem.

S Asií vytváří kontinent fyzicky **Eurasii** s 54,8 mil km². Hranice mezi těmito celky je dána hlavně historickým vývojem obou kontinentů i přirozenými přírodními celky (Ural), ale vesměs je umělá. Pokusy vytvořit ji byly provedeny již v 1. pol. 18. století (P. J. Strahlenberg).

Obr. 1: Nordkapp Zdroj: Wikipedia

Vytváří ji řeka Bajdarata, Ural (nejprve Polární pak Severní, Střední a Jižní Ural), Mugodžarské vrchy, řeka Ural (některé prameny uvádějí řeku Embu), pobřeží Kaspického jezera, Kumsko-manyčská sníženina (na některých mapách-aglosaských je hranice vedena po hlavním hřbetu Kavkazu, případně po hranicích zakavkazských republik), Azovské moře, Černé moře, Bospor, Marmarské moře, Dardanely a Egejské moře.

Francouzský geografický institut též hranice posunul na Kavkaz, Kanárské ostrovy a Azory.

Obr. 2: Cabo da Roca Zdroj: acediscovery.blogspot.com

Z evropských zemí zasahují do jiných kontinentů hlavně Rusko (Sibiř a Dálný východ). Některé státy mají dosud mimo Evropu tzv. „zámořská území“ nebo kolonie. Jsou to např. Spojené království, Francie, Španělsko, Portugalsko nebo Dánsko. Fyzicky k Evropě patří část území asijského Turecka (Trákie) a Kazachstán.

Krajní body Evropy		
Pevninské		Poloha
S	mys Nordkinn (Kinnarodden) (NOR)	71°11' s.š.
J	mys Punta Marroqui-Tarifa (ESP)	35°59' s.š.
Z	mys Cabo da Roca (POR)	9°29' z.d.
V	ústí řeky Bajdaraty v Pol.Uralu (RUS)	68°10' v.d.

Pramen: Velký atlas, Kartografie

Turistické bedekry označují za nejsevernější místo Evropy Nordkapp, který je také více navštěvován, je však asi o 1' jižněji.

Krajní body Evropy		
Ostrovní		
S	mys Fligeli (Rudolfův ostrov, RUS)	81°40' s.š.
J	Triptiti, ostrov Gávdos (GRE)	34°48' s.š.
Z	ostrov Flores, Azory (POR)	31°16' z.d.
V	není	-

Pramen: Google Earth

Střed kontinentu leží přibližně na souřadnicích 29°49'30" východní délky a 53° 35'30" severní šířky v Bělorusku (blízko města Buchovka). Pokud bychom počítali i s ostrovními krajními body, vychází střed Evropy na souřadnice 58°14' a 18°43' do Baltu asi 40 km severně od ostrova Götland (SWE).

Obr. 3: Sedí na jihu (Gaudos) Zdroj: flickr.com

Podle francouzských pramenů (viz. str. 3) leží geografický střed v Litevsku blízko hlavního města Vilnius (asi 25 km). Byl tu byl v 90. letech vybudován „Europark“, kde je mimo jiné i monument středu Evropy.

Obr. 4: Vilnius, LAT Zdroj: vilnius-life.com

Leží na souřadnicích $54^{\circ}54'$ s.š. - $25^{\circ}19'$ v.d.

Ostatně středů Evropy je ještě více (dle různých pramenů). Jeden z nich je v západní části Ukrajiny – Rakhiv. Tento bod byl stanoven jako střed Evropy již v roce 1775. tehdy to byla součást polské Haliče.

Obr. 5: Střed Evropy, Polock, BLR Zdroj: belladvina.com

2 Příroda Evropy

Přírodní prostředí kontinentu se utváří již od prahor. Jako první (tak jako všude se formovala litosféra a nejmladší složkou je pedosféra).

Obr. 6: Pobřeží Jutska, DEN Zdroj: eurail.com

Každé období vývoje planety Země zanechalo v evropské přírodě specifické znaky. V současnosti se hlavním činitelem působení na přírodu celého kontinentu stal člověk.

2.1 Pobřeží

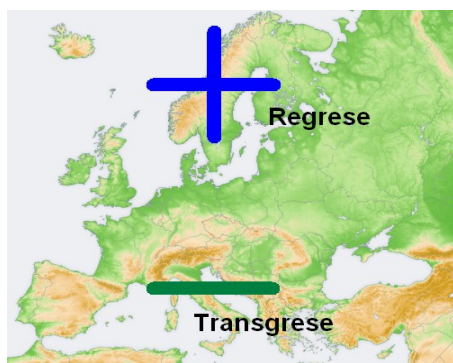
Kontinent má výrazně členité pobřeží, jeho celková délka činí skoro 38 tis. km (bez ostrovů), což je vzhledem k rozloze nejvíce ze všech kontinentů.

Obr. 7: Dalmácké pobřeží Zdroj: puntarka.com

Tato velká členitost břehů je způsobena poměrně častým pevninotvorným pohybem (transgrese ↓ a regrese ↑) v posledních geologických dobách.

Nejčlenitější okraje kontinentu vznikly v místech, kde se pod hladinu moře dostaly horské oblasti - Skandinávské nebo Balkánské pobřeží (hlavně Dalmácie a Řecko).

Mezi Skandinávií a Britskými ostrovy nebo v Pobaltí najdeme rozsáhlé **šelfové oblasti**. Jedná se vlastně o pokračování pevniny do moře. Hloubky v těchto mořích nejsou velké (8-200m). Tento šelf má velký hospodářský význam. Hlavně Severní moře je

významnou oblastí těžby ropy a zemního plynu, dříve to byla významná oblast rybolovu.

Největší ostrovy		
Ostrov	Stát	Rozloha v tis. km ²
Velká Británie	GBR	216,3
Island	ISL	102,8
Irsko	IRL, GBR	83,8
Vestspitsbergen-Záp. Špicberk	NOR	39,0
Sicílie	ITA	25,4
Sardínie	ITA	23,8
Nordauslandet	NOR	14,5
Korsika	FRA	8,6
Kréta	GRE	8,2

Zdroj: Velký atlas, Kartografie

Pozn.: Počítáme-li do Evropy souostroví Novaja Zemlja (RUS), patří do této tabulky i Severnyj o. s 48,1 tis. km² a Južnyj o. s 33,3 tis. km².

Pobřežní čára je na mnoha místech Evropy nestálá. Rozdíly mezi čarou přílivu a odlivu jsou až několik kilometrů (horizontálně).

Obr. 8: Doverské útesy Zdroj: realmagick.com

Hlavní prvky horizontální členitosti jsou vypsány ve zvláštním sešitu Orientace v zeměpise.

Největší poloostrovy		
Poloostrov	Stát/y	Rozloha v tis. km ²
Skandinávský	NOR, SWE, FIN	763
Pyrenejský-Iberský	POR, ESP	581
Balkánský	GRE, ALB, BUL, ROM, TUR, MAK, SRB, BIH, CRO, KOS	496
Apeninský	ITA, SNM, VAT	149
Kola	RUS	120
Jutský	DEN	26,7
Krym	UKR	25,5
Bretaň	FRA	23,7
Peloponés	GRE	20,2
Cornwall	GBR	17,0

Zdroj: Velký atlas, Kartografie

Obr. 9: Helgoland, GER Zdroj: helgoland-treppenbasar.de

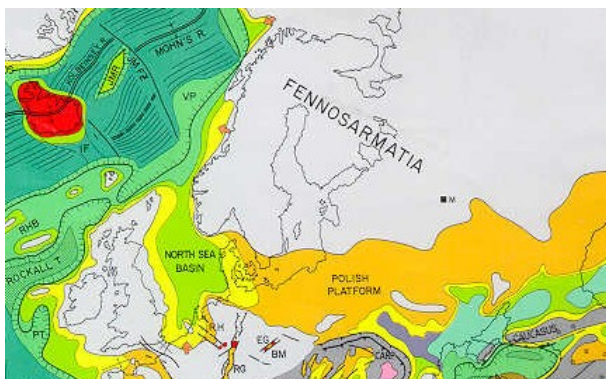
2.2 Povrch

Evropa je vůbec nejnižším kontinentem, průměrná nadmořská výška činí jen 290 m (jiné údaje uvádějí 340 m, vždy záleží na hranici s Asií).

2.2.1 Geologická stavba a vývoj kontinentu

Základními stavebními jednotkami kontinentu jsou **Ruská tabule a Baltský štít** (Fennosarmatie). Jsou prahorního a starohorního (prekambrického) stáří. Patří mezi nejstarší celky ve vývoji planety Země.

Prvohorní ho stáří jsou kaledonské (období

Obr. 10: Fennosarmatie Zdroj: searchanddiscovery.com

kambrium a ordovik). V něm vznikají pohoří jako Skandy (Skandinávské hory), Skotská vysočina (Northwest Highland, Grampiany), Kumbričké hory (Lake District).

V mladších prvohorách propuká hercynské vrásnění (silur a devon), kdy vznikají vysočiny především ve střední Evropě (Středoněmecká vysočina, Česká vysočina), západní části Pyrenejského poloostrova (Iberský hercynský masív), francouzská Bretaň, Trácko-makedonský masív a v Rusku Ural.

Ve **druhohorách** převládá v Evropě až na výjimky klid, dochází k denudaci a usazování mořských či jezerních sedimentů (křídové moře). Výjimkou jsou Krymské hory, která jsou jurského stáří.

Obr. 11: Mt. Blanc Zdroj: chamonixheliski.com

Ve **třetihorách** pak vzniká alpsko-himalajské vrásnění. Vzniká např. Betická, Pyrenejská, Alpská, Apeninská, Dinárská a Balkánská soustava. Při alpínském vrásnění dochází k vytvoření celé řady dnes nejvyšších pohoří (Sierra Nevada, Pyreneje, Alpy, Karpaty nebo Olymp). Při této orogenezi byly

vyvrásněny sedimenty tehdejšího evropského moře Tethys.

Obr. 12: Členění Alp Zdroj: Wikipedia.de

Celá řada starších struktur byla ve třetihorách rozlámana a znovu vyzdvižena (Středoněmecká a Česká vysočina). V Alpách leží nejvyšší evropský vrchol Mt. Blanc-Mt. Bianco se 4810 metry ve stejnojmenném masívu (někdy pojmenovávaném Savojské Alpy).

Členění Alp je nejednotné vlivem geopolitického rozdělení (častěji je to na dvě části, ať už geologicky: vnitřní a vnější či orograficky: západní a východní). Mezi významné předěly patří Simplonský a Brennerský průsmyk.

Obr. 13: Almannagjá, ICE Zdroj: panoramio.com

V mladších třetihorách se projevuje v řadě oblastí **sopečná činnost** (Centrální masív - FRA, Štiavnické vrchy - SVK, Mátra - HUN). Dodnes probíhá pohyb africké desky proti evropské - konvergentní zóna (subdukce).

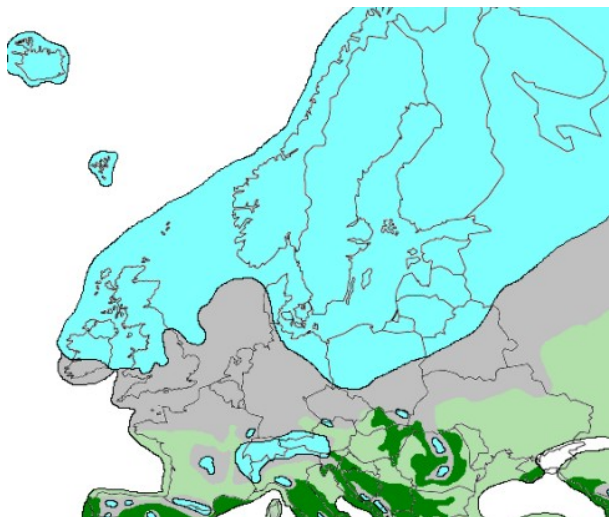
Dokladem je výskyt činných sopek v Itálii (Etna, Vesuv). Etna je objemem největší horou kontinentu.

Ostrov Island, kde též četná sopečná činnost (Hekla), je vnořena částí **středoatlantického riftu** (Reykjavický hřbet) - divergentní zóna (desky se vzdalují). Na Islandu tak najdeme nejbližší americkou a evropskou litosférickou desku - puklinu **Almannagjá** v národním parku Thingvellir, případně trhlinu Lakagíggar na sopce Laki, která vznikla při obrovské erupci roku 1783, což byl asi největší sopečný výbuch novodobých evropských dějin.

Ve **čtvrtohorách** proběhlo několikrát pevninské zalednění (ve střední Evropě nejvíce k 50°- 51° s.š., do Moravské brány).

U většiny horských systémů proběhlo horské zalednění (nejrozsáhlejší v Alpách, doby Günz, Mindel, Riss a Würm). Rozsáhlý **Skandinávský ledovec** zarovnal velkou část severní a střední Evropy, vytvořil jezerní plošiny.

V horách docházelo k modelaci ledovcových údolí a ledovcových štítů - karlingů (typický tvar má např. Matterhorn). Došlo k poklesu Baltského štítu a Skand – ke vzniku fjordů (dnes se tlak vyrovnává a Skandinávie se opět zvedá), transgresí k poklesu Dinárské soustavy -

Obr. 14: Max. rozsah Skandinávského ledovce Zdroj: metatech.org

vzniku Dalmátského souostroví.

Obr. 15: Great Glen, Skotsko Zdroj: maketracks.net

Dnes je v Evropě s výjimkou Špicberků a Islandu jen horské zalednění, nejvíce v Alpách (2,7 tis km², největším ledovcem je Aletschský - 25 km², Bernské Alpy). Největším horským ledovcem je norský Josteldalsbree s 475 km². Polovinu ledovců Evropy mají Špicberky (57 tis. km²).

Obr. 16: Preikestolen, NOR Zdroj: visitnorway.com

Doby meziledové měly význam pro formování půd (spraše). S rozvojem lidské civilizace přebírá člověk hlavní funkci ve formování nejen povrchu, ale celého přírodního prostředí. Jeho vlivy jsou však převážně negativní a stav přírody se tak zhoršuje. Na mnohých místech Evropy je stav životního prostředí velmi špatný (Donbas - Ukrajina, Horní Slezsko - Polsko).

Obr. 17: Etna Zdroj: video.furpryc.cz

2.2.2 Povrch

Jednotlivé geologické etapy rozhodly o tvarových proměnách povrchu. Největší část – severní a východní Evropa byla ovlivněna zaledněním.

Nejniže dosahuje souše na kontinentu u břehů Kaspického jezera, které jsou 28 m pod úrovní moře.

Obr. 18: Postijenský kras Zdroj: Wikipedia

Sopečné oblasti: Island - hlavně štítové sopky - výlevné (Hekla, Öraefajökull), norský ostrov Jan Mayen (Beerenberg - nečinná sopka), Středomoří (Itálie - Vesuv - poslední výbuch v roce 1944, Sicílie – Etna – největší výbuch v roce 1669, poslední aktivita v lednu 2011, Tyrhénské moře - Stromboli, Lipari , Egejské moře – ostrov Santorin, sopka Thera, GRE).

Krasové oblasti vznikaly hlavně v sedimentárních celcích Alp, Karpat a Dinárských hor. Mezi nejznámější lokality patří: Javorníky (Postojnska jama, SLO), Eszackborsodi hegyvidék (Aggtelek, HUN), Slovenský kras (Domica), Jižní Karpaty (Munții Mehendiți), Cantábria (Altamira, ESP). Největší jeskynní systém Hölloch (SUI) má 135 km, největší jeskynní prostor je v Torca del Calista (ESP) o rozměrech 500x240x120m.

Největší kaňony Evropy		
Útvar	Stát	Hloubka v m
Vicos	GRE	900
Neretva	BIH, CRO	800
Via Mala	SUI	700
Verdon	FRA	700

Pramen: 100+1

Významné horopisné celky a jejich vrcholy naleznete ve zvláštním sešitu „Orientace“.

Nejvyšší vrcholy některých států

AUT - Grossglockner	3797m
BEL - Botrange	694 m
BIH - Maglič	2386 m
BUL - Musala	2925 m
CRO - Dinara	1830 m
ESP - Mulhacén	3478 m (v Evropě)
FIN - Haltiatunturi	1324 m
FRA, ITA - Mt. Blanc- Mte. Bianco	4807m
GBR - Ben Nevis	1343 m
GER - Zugspitze	2963m
GRE - Olymp-Olymbos	2917 m
HUN - Kékes	1014 m
IRL - Na Cruacha Dubha	1041 m
NOR - Galdhøpiggen	2469 m
POL - Rysy	2499 m
POR - Estrela	1991 m
ROM - Moldoveanul	2543 m
RUS - Narodnaja	1895 m (v Evropě)
SLO - Triglav	2864 m
SRB - Daravica	2656 m
SUI - Dufourspitze-Mte Rosa	4634 m
SVK - Gerlachovský štít	2655 m
SWE - Kebnekajse	2111 m
UKR - Goverla	2061 m
MAK, ALB - Korab	2764 m

Nejvyšší činný sopečný vrchol Evropy je sicilská Etna (ITA) 3340 m, je také největší (objemem) horou Evropy.

Pozn. Nejvyšší španělský vrchol leží na Kanárských ostrovech (Afrika) - Pico de Teide se 3718m.

Základní fyzickogeografické celky Evropy	
Celek	Zahrnuje
Fennoskandie	Skandinávský pol., Island, pol.Kola, Karelii, Oněžské a Ladožské j.
Britský	Britské ostrovy (bez Normanských) a Irsko
Atlantský	Francie - Pařížská a Akvitánská pánev, Armorický (Bretaň) a Centrální masív
Hercynský	Benelux, Německo, Dánsko, Polsko (mimo Karpat), část České rep.
Alpský	Alpy a Karpaty
Iberský	Pyrenejský pol.
Apeninský	Apeninský pol.
Balkánský	Balkánský pol. (bez Karpat)
Východoevropský	Ruská tabule
Krymsko-kavkazský	JV Krymu a Severní Kavkazsko
Uralský	Ural

2.2.3 Vodstvo

V hydrografické síti se nejvíce uplatňuje vliv Atlantiku. Východ kontinentu je velkou bezodtokou oblastí s centrem v Kaspickém jezeře a s říční sítí Volhy. Vody Evropy trpí značným znečištěním, které je v současnosti nejvýraznější na východě.

Obr. 19: Balt v Lotyšsku Zdroj: inzumi.com

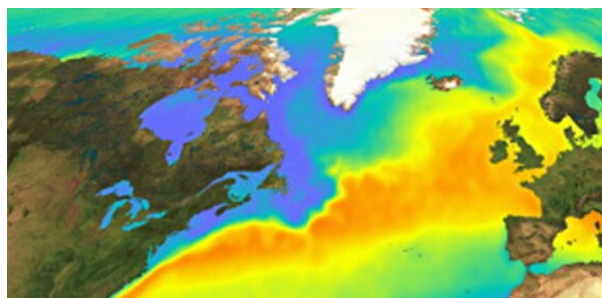
2.2.4 Oceány a moře

Největší vliv na pevninu má Atlantský oceán, na severu Arktický (Severní ledový). Hlavně Atlantský oceán má řadu okrajových a vnitřních moří, průlivů a zálivů.

Velké oblasti **šelfů** (pevninská deska s minimálními hloubkami) jsou hlavně v Severním a Baltském moři. Jsou to nejmělkčí moře Evropy.

Brackická voda (sladká mořská voda) je v Baltu, nejvíce v Botnickém zálivu, kde moře má slanost (salinitu) jen 6‰, někde i méně.

Největší **hloubky** v mořích kolem Evropy jsou v Jónském moři (5121 m, vlivem podsouvání-subdukce pevninských desek) a v Biskajském zálivu (5100 m).

Obr. 20: Golfský proud Zdroj: thewatchers.adorraeli.com

Klimatický vliv Golfského (Severoatlantského) proudu je patrný hlavně v západní a severozápadní Evropě (od Bretaně až po Murmansk). Průtok se odhaduje na 17-20 mil. m³/sec. Výrazně posouvá linii zamrznání Atlantiku na sever až k 74° s.š., což je nejvíce za polární kruh na Zemi.

U břehů norských Lofot u jižního ostrova Moskenesoy se vytváří vlivem proudu zvláštní vír - **malström**.

Obr. 21: Watt, NED Zdroj: triptodutchcoast.webs.com

Západní pobřeží Evropy má **velké dmutí** (příliv a odliv), nejvíce v západní Británii a Francii. Bývá to v nálevkovitých zálivech v ústí řek.

V místech, kde je mělké pobřeží vznikají rozsáhlá záplavová území - **watty**.

2.2.5 Vodní toky

Kontinent je rozdělen na řadu hlavních povodí a úmoří. Hlavní rozvodí se stýkají i v jednom bodě, v **uzlech rozvodí** např. masív Bernina v Alpách (blízko Sv. Gottharda), Rýn-Rhóna-Ticino-Pád nebo Laughinský

průsmyk (blízko pramení Inn). Příkladem je i náš vrchol Klepý v Kralickém Sněžníku. Na východě Evropy se rozkládá velká **bezodtoká oblast** povodí Volhy a Uralu.

Nejvýznamnější evropské řeky					
Název	Stát	Délka v km	Plocha povodí v tis. km ²	Střední průtok v ústí v m ³ /sec	Kolisání průtoku
Volha	RUS	3531	1360	8 500	5-48 tis.
Dunaj	GER, AUT, SVK, HUN, CRO, SRB, ROM, BUL, MOL, UKR	2850	817	6 000	3-19 tis.
Dněpr	RUS, UKR	2285	503	2 000	0,5 - 8 tis.-
Kama	RUS	2030	522	2 000	1,5 - 10 tis.
Rýn	SUI, LCH, AUT, FRA, GER, NED	1326	250	2 500	0,6-12 tis.

Zdroj: Velký atlas, Kartografie

V Evropě je řada **typů řek**, jde hlavně o řeky mírné oblasti (např. Odra či Labe). Mají dešťová a jarní sněhová (při tání) maxima.

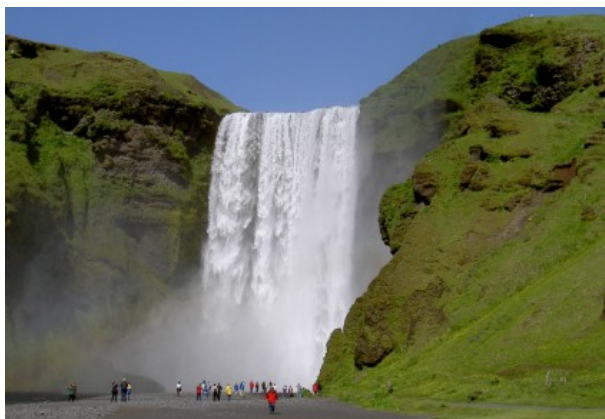
V Alpách jsou ledovcové řeky (např. Inn, Salzach). Mají letní maxima - tání ledovců.

Obr. 22: Z dunajské delty Zdroj: birdlife.org

Na severu Ruska nalezneme subarktické řeky (Pečora, letní maxima - pozdní tání sněhu). Řeky v atlantské (např. Irsko) oblasti, kde je minimum sněhu jsou napájeny výhradně srážkami dešťovými. Jejich maxima jsou proměnlivá. Ve Středomoří najdeme i občasné řeky (fiumary) napájené dešťovými srážkami v zimním období. Léta jsou tu poměrně suchá a vodní toky vysychají.

Pozn.: Rýn není svými hydrografickými charakteristikami pátým tokem, ale jeho význam (především dopravní) jej řadí mezi tyto vodní toky.

Obr. 23: Skogafoss, ICE Zdroj: Wikipedia

Ostatní vodní toky najdete v sešitě Orientace.

Nejvyšším evropským vodopádem je Utigaard, vytékající z ledovce Josteldalsbreen (kaskádový, NOR, 610m). Uvádí se též jiný norský Kjosfossen s výškou 840m, ten je také kaskádový (nejvyšší část vodopádu má 561m). Nejznámějším je asi Rýnský vodopád-Rheinfall (pod Schaffhausenem, SUI). Je to, ale spíše vyšší peřej. Nejfotogeničtější je Skogafoss na Islandu.

Podobné slapy a peřeje jsou na řekách Krka (CRO) či Venta (LAT).

Obr. 24: Utigard, NOR Zdroj: visitnorway.com

2.2.5.1 Umělé vodní cesty

Nejhustší síť **kanálů** je v západní Evropě (Spojené království, Nizozemsko - grachty, Francie, Německo), nejdelší má Rusko, Německo a Francie. Většinou slouží k dopravě a k zavlažování. Raritou je německý **Wasserkreutz**, kde se míjí řeka Wesera a Mittellandkanal (u Mindenu, Severní Porýní-Wesfálsko).

Obr. 25: Vodní křižovatka u Mindenu Zdroj: amtage.de

2.2.6 Vodní nádrže

Jsou většinou přirozené - **jezera**. Největší počet jezer v Evropě je ledovcového původu, vznikly kontinentálním i horským zaledněním ve čtvrtohorách. Najdeme je hlavně v severní Evropě, v **jezerních plošinách**. Ledovcová jezera jsou též plošně největší. U největších jezer napomohla jejich vzniku i tektonická činnost (předcházela). Většina jezer Evropy je průtočná. Evropská jezera netrpí tolik nedostatkem vody jako jezera jinde ve světě.

Příklady jiných typů jezer:

- **tektonická** - např. Balaton-Blatenské (HUN) - vznikají poklesem (depresí) zemského povrchu a

následným zatopením. Některá mají zvláštní faunu i floru (Ochridské – reliktní druhy).

- **limanovitá** - např. Lacul Razelm (ROM) - vzniklo z mořského zálivu přehrazením (přirozeným i umělým - Ijsselmeer, NED).
- **říční** - podél velkých řek např. v Rumunsku či Bulharsku u Dunaje.
- **krasová** - zatopené povrchové i podpovrchové sníženiny (Plitvická, CRO) a další.

Obr. 26: Skadarské jezero Zdroj: montenegrotravelservice.com

Největší jezera v Evropě		
Název	Stát	Rozloha v tis. km ²
Ladožskoje	RUS	18,4
Oněžskoje	RUS	9,9
Vänern	SWE	5,6
Saimaa	FIN	4,2
Čudskoje-Peipsi	RUS-EST	3,6
Vättern	SWE	1,9
Vygozero	RUS	1,3

Zdroj: Velký atlas, Kartografie

Některá z nich již zanikají, např. zarůstáním (Neusiedler See - Neuziderské, AUT-HUN). Tyrolská jezera (AUT) Fernsteinsee a Blindsee patří mezi nejčistší jezera světa s dohledností až 70m!

Největší jezera v některých dalších evropských zemích

AUT - Neusiedler See-Fertö	221 km ²
BIH - Buško jezero	57,7 km ²
CRO - Vrana	30 km ²
GBR - Lough Neagh	396 km ²
GER, SUI - Bodensee-Bodamské jezero	539 km ²
HUN - Balaton - Blatenské jezero	592 km ²
IRL - Loch Corrib	181 km ²
ITA - Lago di Garda	370 km ²
MAK, ALB - Ohrid - Liqeni i Ohrit	348 km ²
NED - Ijsselmeer	-
NOR - Mjøsa	368 km ²
POL - Śniardwy	114 km ²
ROM - Lacul Razelm	415 km ²
SLO - Bledsko jezero	1,47 km ²
SUI, FRA - Lac Léman - Ženevské	581 km ²
MTN, ALB - Skadarsko jez.-Liqeni i Shkëdrës	379 km ²

Ostatní vodní nádrže jsou v sešitu Orientace.

2.2.6.1 Údolní nádrže

Nejvíce velkých umělých nádrží je v Rusku a na Ukrajině (Volha a Dněpr). V 60. a 70. letech byla postavena celá řada velkých přehrad ve Španělsku, např. Alcántara na Taju, a v Portugalsku (Alqueva na Guadianě). Mají vodohospodářský (dodávky pitné vody, vody do průmyslu a zemědělství), energetický a rekreační význam.

Největší nádrže podle velikosti-objemu vody

Místní název	Český název	Stát	Řeka	Objem v km ³
Alqueva	-	POR	Guadiana	415*
Kahovskoe vodohranilišče	Kachovka	UKR	Dněpr	130
Kamskoje vod.	Kamská	RUS	Kama	122
Samarskoje vod.	Samarská(dřív v Kujbyševská)	RUS	Volha	68

Zdroj: Velký atlas, Kartografie, Pozn. *Po dokončení

Největší nádrže podle plochy

Místní název	Český název	Stát	Řeka	Km ²
Samarskoje v.	Samarská	RUS	Volha	6150
Rybinskoje v.	Rybinská	RUS	Volha	4580
Nižnekamskoje	Nižněkamská	RUS	Kama	3490
Volgogradskoje	Volgogradská	RUS	Volha	3165
Cimljanskoje v.	Don	RUS	Don	2702

Zdroj: Školní atlas světa, Shocart.

Obr. 27: Alqueva, POR Zdroj: cnpqb.inag.pt

2.2.7 Ledovce

Evropa není bohatý kontinent na ledovce. Jejich výskyt je dán nadmořskou výškou (horské ledovce) a severní zeměpisnou šířkou (malé pevninské ledovce). Největší zaledněné území je na Špicberkách - dohromady přes 57 tis. km², na Zemi Františka Josefa a na Islandu (Vatnajökull). Toto zalednění má charakter pevninského ledu.

Největší horské zalednění mají Skandinávské hory. Uvádí se až na 5000 km² ledovců. Jsou to tzv. fjeldové ledovce vytvářející pokryv vrcholů a hřbetů, ze kterých splazy vybíhají.

Obr. 28: Aletschský ledovec Zdroj: swisseduc.ch

Největší souvislým ledovcem je Josteldalsbreen v Norsku - 475 km².

Největší zaledněné oblasti v Evropě (2000)		
Název	Stát	Rozloha v km ²
Svalbard	NOR	57 000
Země Fr.Josefa	RUS	13 730
Vatnajökull	ICE	8 300
Langjökull	ICE	1 020
Hofsjökull	ICE	925
Breheimen	NOR	815

Zdroj: Velký atlas, Kartografie

V Alpách je to celkem 2700 km², zde jsou to karové a údolní ledovce. Ještě před padesáti lety to bylo 4140 km². Největším alpským ledovcem je Aletschgletscher ve Švýcarsku s plochou téměř 87 km² a délkou 25 km.

Obr. 29: Strokkur, ICE Zdroj: natureexplorer.is

Nejjihněji leží ledovce v Pyrenejích (celkem 25 km²), v pohoří Sierra Nevada na jihu Španělska jsou jen **firnová pole**.

Poslední měření a průzkumy dokazují, že ledovců v Evropě ubývá (nejvíce v Alpách).

Obr. 30: Lázně Harkány, HUN Zdroj: harkany.xutazas.hu

2.2.8 Podzemní voda

Význam podzemní vody v Evropě vzrůstá se zvyšující se spotřebou a vyššími nároky na povrchové vody. Kvalita podzemních vod se liší, v průmyslových oblastech a v místech těžby surovin je její kvalita většinou nižší. Zřídla jsou v Evropě intenzívně využívána k lázeňství (Alpy, Krušné hory, Karpaty, Island, Maďarsko). Největší množství gejzírů má Island.

2.3 Podnebí a počasí v Evropě

2.3.1 Klima

Nejvíce se na vytváření podnebí v Evropě podílí **zeměpisná šířka a reliéf** (nadmořská výška), dále vzdálenost od moře, Golfský proud a převládající proudění vzduchu.

Příklady klimatických charakteristik některých měst

Město	Stát	Podnebný pás	Průměrná roční teplota	Lednový průměr	Červencový průměr	Průměrné roční srážky v mm
Atény	GRE	subtropický	17°	9,3°	27,6°	409
Almería	ESP	subtropický	18°	12,0°	24,7°	200
Paříž	FRA	mírný	10°	3,1°	19,0°	560
Budapešť	HUN	mírný	10°	-1,1°	22,2°	640
Moskva	RUS	mírný	3°	-9,9°	19,0°	535
Kiruna	SWE	subarktický	-2°	-15,2°	13,8°	453

Další klimatické vlivy:

- Atlantický oceán (Golfský proud, islandské tlakové minimum, azorské tlakové maximum)
- převládající západní proudění vzduchu
- reliéf (expozice svahů)

2.3.1.1 Podnebné oblasti

Okrajově leží v Evropě na jihu **subtropy** (např. Sicílie, Řecko), mají typický středomořský charakter (etésiové podnebí). Jsou tu teplá a slunečná léta bez srážek s průměrnými teplotami přes 25° C, s maximy přes 45 °C. Zimní období je mírné a vlhké. Mrazy jsou tu spíše výjimečné a sníh padá pouze v horách. Srážky jsou tu deficitní s úhrny 600 mm (ve vnitrozemí) až ke 3000 mm (horské přímořské oblasti) vzhledem k jejich rozložení.

Obr. 31: Špicberky, NOR Zdroj: yoursafariexpert.com

Na opačné severní straně Evropy nalezneme **subarktický pás** (sever Skandinávie a Ruska a Island). Zima je v těchto oblastech velmi dlouhá a studená. Za polárním kruhem se již projevuje kolem zimního slunovratu polární noc. Teploty tu v zimě klesají i pod mínus 50° C, letní teploty v průměru vzácně dosahují 10° C. Srážek tu není mnoho (300-500 mm), přesto se jedná o vlhkou oblast (nízký výpar). Vůbec nejchladnější podnebí v Evropě mají Špicberky a Země Františka Josefa s červencovými teplotami kolem 0° C. Oblast je pod vlivem dozívajícího Golfského proudu.

Většina povrchu Evropy leží v **mírném podnebném pásu**, který se člení na oceanické (např. Irsko),

přechodné (Slovensko) a kontinentální pásmo (Rusko). Průměrná roční teplota se v tomto pásu většinou pohybuje od 0° do 15°C. Směrem na východ se snižuje průměrná teplota (na stejné rovnoběžce) hlavně díky nízkým teplotám v zimním období. Nejtepleji je v mírném pásu v Akvitánské a Panonské pánvi, v Porýní a ve Valašské nížině. Nejchladněji je pak ve Skandinávii a v severním Rusku (díky kontinentalitě).

Směrem na východ též ubývá srážek, zvětšuje se rozdíl mezi maximálními a minimálními měsíčními teplotami: zvyšuje se tak **kontinentalita**.

Obr. 32: Podnebí Zdroj: printfree.cn

Kontinentalita ovlivňuje roční rozdíly (amplitudy) průměrných i maximálních teplot. Na západě jsou průměrné rozdíly jen 10° C. Na východě se rozdíly prohlubují až na 90°C (v maximálních teplotách). Srážky v západní části dosahují 1000-1500 mm za rok a na východě Evropy jen kolem 250-350 mm.

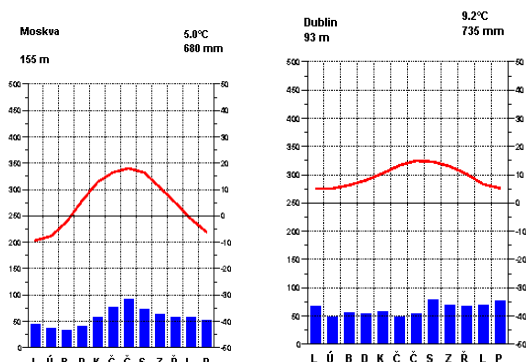
Obr. 33: Pyreneje Zdroj: www.cottagesinfrance.com

Srážky jsou nejvyšší v horách a spíše v přímořských oblastech. Jejich rozložení závisí na sezónních změnách proudění vzduchu. Převážná část Evropy má vyšší srážky v letním období, pouze ve středomoří je to zima.

Výška **sněžné čáry** (případně hranice lesa) se směrem na sever snižuje. V jižní Evropě je sněžná čára ve výšce přes 3000 m, v Alpách je již ve výšce 2600 m a

ve Skandinávských horách 2000 m (na jihu) a 1000 m na severu.

Z tabulky vyplývají i velmi rozdílné hodnoty pro přibližně stejnou zeměpisnou šířku.

Obr. 34: Zdroj: klimadiagramme.de

Grafy ukazují rozdíly mezi městy, které jsou přibližně ve stejné zeměpisné šířce, ale různé zeměpisné délce: Dublinu a Moskvu.

V Evropě můžeme pozorovat řadu **místních větrů** vznikajících vlivem rozdílného reliéfu nebo nesterýným zahříváním přímořských a vnitrozemských oblastí. Takovými větry jsou např. **bóra** a **jugo** vanoucí na Dalmatském pobřeží (Chorvatsko, Bosna a Hercegovina), **föhn** ve vysokých horách (Alpy) nebo **mistral**, který výrazně ovlivňuje pobřeží jižní Francie a severozápadní Itálie.

Obr. 35: Typický tlakový útvar nad Evropou Zdroj: eumetsat.com

2.3.2 Meteorologie

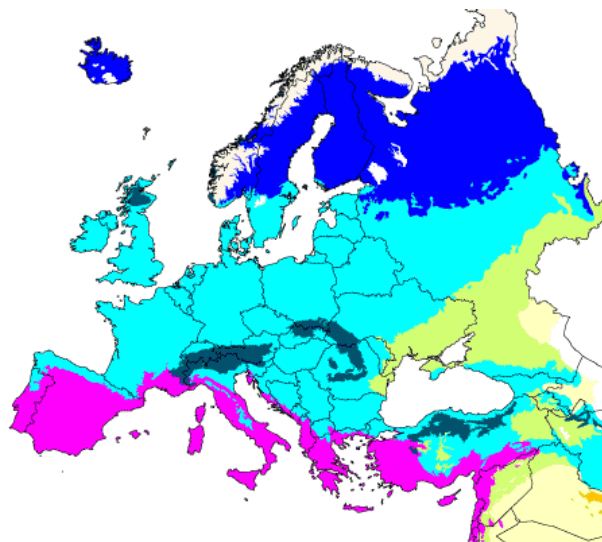
Počasí většiny zemí je převážně pod vlivem cyklonální činnosti, přicházející od Atlantiku. Nad Biskajským zálivem se často vytvářejí cyklony, které se potom přemísťují nad střední Evropu. Ze stálých řídicích tlakových oblastí působí na kontinent **islandské minimum**, **azorské maximum** (nejvíce v letním období) a **sibiřské maximum** (spíše v zimním období).

Pohyblivé cyklony putující od Atlantiku mění počasí ve většině oblastí Evropy. Na přední straně přichází teplá fronta a na zadní straně studená. Vysoký tlak přináší bezoblačné počasí, v létě horké v zimě studené.

Extrémní klimatické a meteorologické hodnoty		
Ukazatel	Místo	Hodnota
Nejvyšší teplota	Pantano de Guadalmellato	52° (VIII-1916)
Nejnižší teplota	Ust' Šugor	-67°
Nejvyšší roční srážky	Crkvica	5000 mm
Nejnižší roční průměrné srážky	Almeria	200 mm

2.3.3 Krajina

Evropská krajina je dnes vesměs všude ovlivněna člověkem, je to krajina **sekundární** (druhotná, také tzv. kulturní). Byla ovlivňována již od dob antiky, v ní také došlo k prvním ekologickým katastrofám - vykácení lesů v celé jižní Evropě a následná půdní eroze. Stav krajiny je dnes nejhorší v hlavních průmyslových oblastech jako v Porúří, Horní Slezsko a Donbas. Relativně nejlepší krajinu (téměř původní) má severní Evropa, Skandinávie a Island.

Obr. 36: Pásovitost evr. krajiny Zdroj: libguides.com

Globálně je tu ze všech kontinentů nejméně přirozených krajinných celků. Přesto je na kontinentu stále patrná zákonitost v rozdělení různých typů krajiny. Ta se projevuje v **horizontální** - šířkové (pásovité) a **vertikální** - stupňovité členitosti. To platí pro vegetaci, živočišstvo i půdy. Floristicky patří Evropa do Holarktické oblasti, faunisticky do Arktogeí. Hlavními půdními typy jsou hnědozemě, podzoly a černozemě.

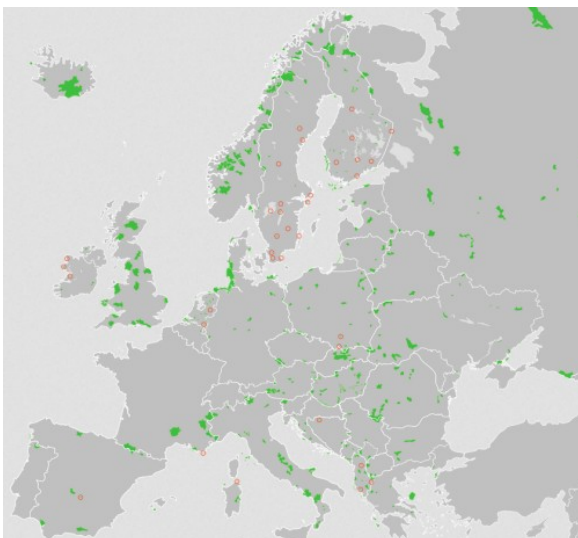
Základní evropské biomy - druhová společenství	
Šířkové rozčlenění (od severu na jih)	Stupňovité rozčlenění (platí pro střední Evropu)
Tundra	Skaliska
Tajga - původní boreální jehličnatý les	Horské louky, nivy
Jehličnaté lesy - sekundární, hospodářské	Kosodřeviny
Smišžené lesy	Jehličnaté lesy
Listnaté lesy	Smišžené lesy
Lesostepi	Listnaté lesy
Stepi	Stepi
Etésiová společenství - křovinaté porosty a středomořské lesy	Lužní lesy

2.3.4 Ochrana přírody

Zakládání chráněných oblastí má v Evropě dlouhou tradici, již od 19. století.

Nejstarším národním parkem jsou Lüneburská vřesoviště v Německu (1921, odlesněním při těžbě soli), mezi první chráněné oblasti v Evropě patří i náš Žofínský prales v Novohradských horách. Nejvíce národních parků má Finsko (35) a Švédsko (28).

Obr. 37: Mapa národních parků Evropy Zdroj: Wikipedia

2.3.4.1 Vybrané národní parky Evropy

Bayerischer Wald a Šumava (GER-CZE), Jotunheimen, Rondane (NOR, horské oblasti ve Skandinávských horách), Doñana (ESP, pouštní a bažinatá krajina), Białowiecki-Bělověžský (POL, zubří), Tanap (SVK, Tatranský národní park), Bükk (HUN, Bukové hory), Triglavski (SLO, část Julských Alp).

Obr. 38: NP Rondane, NOR Zdroj: touristphoto.com

Další: Plitvička jezera (CRO, krasová jezera), Durmitor (MTN, horský masív Dinárských hor), Retezat (ROM, horský masív Jižních Karpat), Mavrovo (MAK, Mavrovské jezero a nejvyšší vrchol tří států - Korab), Vanoise (FRA, část Grajských Alp), Cevennes (FRA, oblast Francouzského Středohoří), Dello Stel Vio (ITA, oblast Horní Adiže), Gran Paradiso (ITA, východní část Grajských Alp, kozorožec alpský), Dartmoor, Exmoor (GBR, prvohorní masívy)

Největší národní parky Evropy		
Park	Stát	Rozloha v tis. km ²
Jugyd va	RUS	18,7
Lemmenjoen kans. pusto	FIN	2,8
Hohe Tauern	AUT	2,5
Lake District National Park	GBR	2,24
Sareks	SWE	1,94

2.3.4.2 Další přírodní zajímavosti

Pobřeží středozemního moře (ESP, výskyt palem žumary nízké, *Chamaerops humilis* - jediných původem z Evropy).

Elche (ESP) - největší evropský palmový háj.

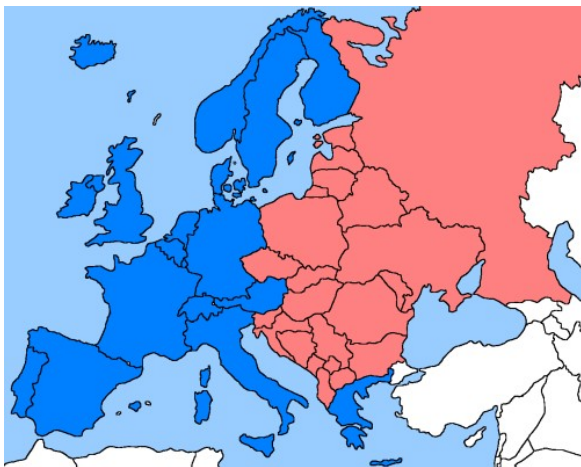

Obr. 39: Palmový les, Elche, ESP Zdroj: panoramio.com

Gibraltar (GBR, jediná evropská opice makak magot - *Macaca sylvanus*).

3 Regionální rozdělení

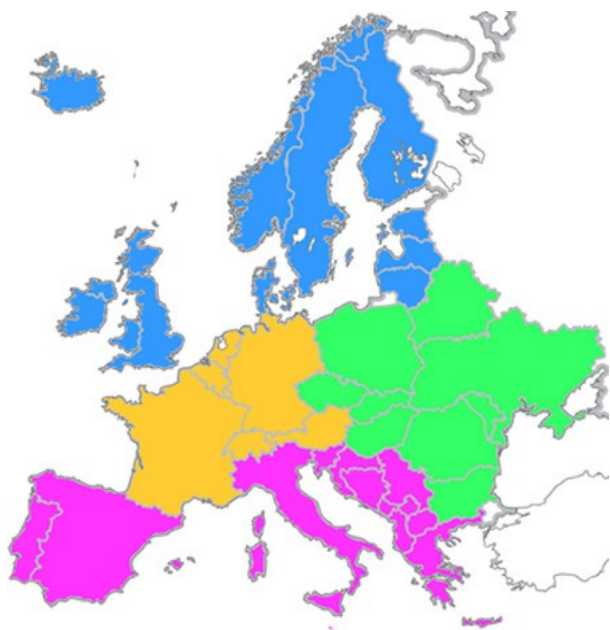
Regiony Evropy lze vidět pod různými úhly a hledisky. Mnozí vidí regiony Evropy jednoduše, jiní složitě.

Obr. 40: Západní a východní Evropa Zdroj: autor

Jisté části Evropy se mohou zařadit do různých regionů.

Některé prameny počítají do jižní Evropy i Řecko. Pobaltí bývá samostatným celkem nebo je součástí Východní Evropy (tomu se však samotné obyvatelstvo intenzivně brání). Slovinsko a Moldávie by mohla být přiřazena k Jihovýchodní Evropě.

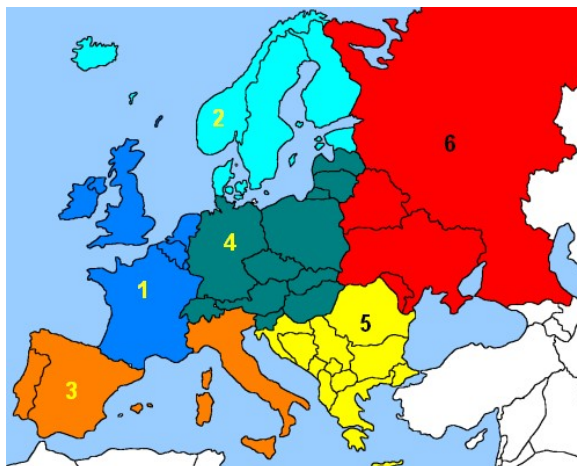

Obr. 41: Evropské regiony Zdroj: library.SC.edu

Ne každý by mohl souhlasit, že Estonsko je v Severní Evropě.

Součástí **geopolitiky** - Evropy (evropských uskupení) je často Turecko a Kypr. Někdy dokonce Zakavkazsko či středoasijské státy (ve sportovních soutěžích).

Naše používané rozdělení vzniklo v posledních 20 letech na Gymnáziu F. X. Šaldy v Liberci, ať někteří geografové, novináři, nadšenci a hlavně politici prominou :-))

Obr. 42: Rozdělení Evropy

Oblast	Nezávislé státy	Další území
Západní - 1	Spojené království, Irsko, Francie, Nizozemsko, Belgie, Lucembursko	Man, Jersey, Guernsey
Severní - 2	Dánsko, Island, Norsko, Švédsko, Finsko, Estonsko	Špicberky, Faerské ostrovy, Jan Mayen
Jižní - 3	Španělsko, Portugalsko, Itálie, Monako, San Marino, Malta, Vatikán, Andorra	Gibraltar
Střední - 4	Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Rakousko, Slovinsko, Polsko, Lotyšsko, Litevsko, Maďarsko, Německo, Slovensko, Česká rep.	Kaliningradská oblast (RUS)
Jihovýchodní - Balkán - 5	Chorvatsko, Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kosovo, Makedonie, Albánie, Řecko, Rumunsko, Bulharsko	Trákie (TUR)
Východní - 6	Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko (Moldova)	západní Kazachstán, tzv. Uralská oblast

3.1 Západní Evropa

Stát	Rozloha v km ²	Počet obyvatel v tis. (2014)	Hlavní město český název	Měna značka český název	HDP/obyv. (2013, USD, PPP)	Zřízení	Osobnosti 2014
Belgie	30 521	10 449	Bruxelles Brusel	EURO	37 800	království	Král Philippe Premiér Charles Michel
Francie	543 998	66 259	Paris Paříž	EURO	35 700	parl.prez. republika	Prezident Francois Hollande Premiér Manuel Vals
Irsko	70 283	4 833	Baile Átha Cliath - Dublin	EURO	41 300	parlamentní republika	Prezident Michael Higgins Premiér Enda Kenny
Lucembursko	2 586	521	Luxembourg Lucemburk	EURO	77 900	velko-vévodství	Velkovévoda Heinrich Premiér Xavier Bettel
Nizozemsko	41 863	16 877	Amsterdam	EURO	43 300	království	Král Viliém Alexandr I. Premiér Mark Rutte
Spojené království	244 805	63 743	London Londýn	GBP libra	37 300	království	Královna Elizabeth II. Premiér David Cameron
CELKEM:	934 056	162 682					

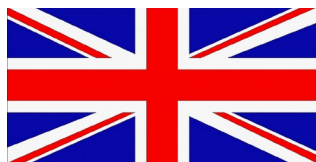
Údaje o počtu obyvatel a HDP jsou ve všech tabulkách evropských regionů převzaty z CIA World Fact Book

Pozn.: Ke Spojenému království se řadí i Channel Islands-Normanské ostrovy (Jersey a Guernsey) a ostrov Man.

Rozlohou je ve Spojeném království největší Anglie (130,4 tis. km²), pak Skotsko (77,1 tis. km²), Wales (20,8 tis. km²) a Severní Irsko (14,1 tis. km²).

3.1.1 United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland - Spojené království Velké Británie a Severního Irsku

Dělí se na čtyři historické oblasti - Anglii, Wales, Skotsko a Severní Irsko. Administrativně se dělí na hrabství (shire), oblasti (counties), distrikty (districts) a ostrovní regiony.

Historie

Malá keltská království si v prvním století n.l. podmanili Římané a začlenili do provincie Britannia. Od 5. století se v důsledku invaze germánských kmenů (Sasů, Jutů a Anglů) vytváří řada anglosaských království, která se postupně integrují. V 9. - 11. století se musela utkat s Dány, které v roce 1066 vystřídali Normané. **Vilém Dobyvatel** a jeho nástupci učinili z Anglie centralizované království. Postupně se rozrostlo o keltská území Walesu a Irska, zatímco Skotsko se trans-formovalo v nezávislý stát. V roce 1603 nastupuje na anglický trůn skotská dynastie **Stuartovců** a vytváří se personální unie. V letech 1649 - 1653 je ustaven republikánský režim (Oliver Cromwell).

Po obnovení monarchie již nebyl obnoven absolutistický systém, země se rozvíjela formou parlamentní demokracie.

Výsledkem integrace Anglie a Skotska v roce 1707 je vyhlášení Spojeného království Velké Británie, k němuž je v roce 1801 připojeno také Irsko.

Úspěchy v koloniálním dobývání světa se Británie stává největší politickou a ekonomickou velmocí. Ekonomickou prioritu ztrácí koncem 19. století.

Po 1. světové válce se od ní separuje jižní Irsko (odsud změna názvu na současný), po 2. světové válce přichází i o většinu kolonií.

Díky obratné politice se Velké Británii daří uchovat politické a ekonomické vazby se svými bývalými koloniemi formou britského Společenství (Commonwealthu). Na jaře 2003 se země připojila k USA ve válce proti režimu Saddáma Husajna v Iráku.

Velká Británie je členem OSN, Rady Evropy, EU, NATO, OECD, G-7(8), Commonwealthu a celé řady dalších mezinárodních organizací. Hlavou státu je král(ovna), trůn je dědičný (mužská prvorozenost).

Zákonodárný sbor je dvojkomorový, skládá se z Horní a Dolní sněmovny. Výkonnou moc má vláda (kabinet), hlavní politickou osobností je ministerský předseda, předseda vítězné politické strany ve volbách. V roce 2010 se jím stal konzervatívec David Cameron.

D. Cameron

Ekonomika

V zemi je tržní ekonomika. Důležitá etapa privatizace zde proběhla v 80. letech díky bývalé premiérce Margareth Thatcherové. Mnoho zahraničních investic směřuje do Afriky, Austrálie, cizí kapitál proniká z arabského světa. Míra nezaměstnanosti se pohybuje jen kolem 3,1% (2003).

Kurz měny: britská libra - GBP – 35,7 Kč (1.7.2015, střed). Není (a asi ještě dlouho nebude) v Eurozóně.

Suroviny

Británie má značné zásoby **paliv** (i mimo vlastní území), rudná ložiska jsou již prakticky vyčerpána.

Těží se **ropa** - od 70. let v Severním moři. Země je na 2. místě v Evropě za Ruskem (to však těží více v asijské části), ložiska: Piper, Forties, Viking a další. Zemní plyn se získává tamtéž.

Obr. 43: Těžba na moři Zdroj: maitolovo.com

Černé uhlí se těží v Yorkshire (Sheffield-Leeds), ve středním Skotsku a v Durhamu (jižně od Newcastle). Stagnace těžby začala v 80. letech uzavíráním dolů. Dále se těží železná ruda u Lincolnu (jižně od Scunthorpe) a u Durhamu. Cínová ruda má svá ložiska na poloostrově Cornwall. Z ostatních surovin jsou důležité hlavně soli v oblasti Midland - Cheshire (jižně od Liverpoolu).

Největší britské firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby - mld USD
BP	chemie	379,2
Tesco	obchod	100,6
HSBC Holdings	banka	79,6
Vodafone	telekomunikace	65,1
Legal general Gr.	pojištění	61,2
Lloyds Banking Gr.	banka	58,6
Aviva	pojištění	53,8

Zdroj: Forbes

Průmysl

Představuje 30% tvorby HDP, 4/5 exportu. Od 70. let zde probíhá odvětvová změna ve prospěch středního a lehkého průmyslu (energetické důvody a malá rentabilita těžkého průmyslu). V energetice má rozhodující význam ropa a zemní plyn. Tři čtvrtiny výroby elektřiny se vyrábí v tepelných elektrárnách

Obr. 44: Pembroke Zdroj: premierconstructionnews.com

(např. Pembroke, Fawley). Velkých vodních elektráren je málo (nejvíce jich je ve Skotsku). V odlehlých pobřežních oblastech byly postaveny elektrárny atomové (Anglesey), vyrábějí 1/4 elektřiny.

Hutnictví se orientuje na produkci kvalitních ocelí a slitin. Zvýšil se poměr sekundární metalurgie. Je rozmístěno v místech těžby surovin a s tradicí (Sheffield, Birmingham, Leeds), v přístavech (Port Talbot, Ipswich - dovoz rud). Barevná metalurgie je rozvinuta také hodně v přístavech (Swansea).

Strojírnoství je hlavní průmyslové odvětví, především dopravní (automobilový, letecký a loďařský průmysl).

Automobily vyrábí Chrysler (Coventry), **Rolls Royce** (Coventry, luxusní malé série), automobily vyrábí i firmy Rover a Vauxhal. Loděnice mají Plymouth, Southampton, Brighton, a Glasgow. Výroba letadel je v Bristolu, vyrábí je firma BEA Systems British Aerospace. V Coventry se vyrábějí letecké motory vyrábí Rolls Royce (Derby).

Těžké strojírenství je v Leedsu, Sheffieldu, Glasgowě, textilní strojírenství v Manchesteru. Největší elektrotechnickou společností je General Electric Co. (Birmingham), známou firmou jsou americké společnosti Hewlett-Packard a Rank Xerox, výrobci kancelářské techniky.

bp Británie má příznivé podmínky pro **chemický průmysl** (tradice, suroviny). Rafinerie jsou nejvíce v přístavech na východě (např. Teesside), na západě (Milford Haven a Pembroke) a na jihu (Fawley).

Největšími producenty jsou **BP** - British Petroleum a Royal Dutch Shell, v základní chemii pak Imperial Chemical Industries (London a okolí, Manchester, Liverpool).

V gumárenství vévodí mezinárodní fúze Dunlop-Sumimoto (Birmingham). Ve farmacii je významná firma **GlaxoSmithKline** patří mezi největší na světě (tržní hodnota je téměř 120 mld USD).

Tradiční je i **textilní průmysl** (vlnářský a konfekční), dnes jsou využity i nové syntetické materiály, největším centrem je Manchester.

Dalšími centry bavlnářské výroby jsou Leeds a Huddersfield. Konfekce se vyrábí v okolí Londýna a v Nottinghamu, lnářská centra jsou ve Skotsku a Severním Irsku (Belfast).

Obuvnický průmysl má Northampton. Je tu mnoho výrobců skla, mezinárodní význam má polygrafie.

Sportovní potřeby (hlavně pro kopanou a atletiku) vyrábí firma **Reebok** a Umbro.

U nás je známá firma **EMI**, jeden z největších vydavatelů hudebních nosičů známý i od nás.

Británie má výkonný **potravinářský** průmysl - mléčný, masný průmysl. Tradiční je zpracování čaje, kaka, pivovarnictví, známé jsou pivovary **Bass** nebo **Guinness**. Význam má produkce lihovin, jedná se nejvíce o whisky, především mnoho druhů tzv. **Scotch whisky**. Tradiční má i sýrařství např. Cheddar (Somerset). Největší evropskou společností vyrábějící lihoviny je **Diageo**.

Největší potravinářský (ale i kosmetický průmysl) výrobce je **Unilever** (GBR-NED), vyrábí značky produktů jako Rama, Omo, Signal, Elida, Impuls, Rexona, Clear, Organics, Algida, Iglo a Lipton a známe ji dobře i z ČR.

Zemědělství

Podílí se jen necelými 2% na HDP, což je nejméně v zemích EU. Je však intenzivní s minimální zaměstnaností, je úzce specializováno. V zemi je poměrně mnoho královské a církevní půdy, která je pronajímána. Na výrobě se podílí hlavně živočišná výroba - 80% mléčný a jatečný chov dobytka (dojivost přes 7 tis. l). Poměr stavů: 2:1:4 (skot:vepří:ovce, při 7 mil. ks vepřů).

V roce 1996 vznikly problémy se zdravotním stavem hovězího dobytka (nemoc šílených krav) a tím i s exportem hovězího masa. V rostlinné výrobě se uplatňuje hlavně obilnářství (Norfolk a Lincoln - východní Anglie) s produkcí přes 17 mil. t obilnin (nejvíce pšenice a ječmen), dále se pěstuje cukrovka a brambory. U měst leží zelinářské oblasti, na jihu Anglie jsou chmelařské oblasti.

Obr. 45: Skotský chov Zdroj: where-rv-now.com

Lesy tvoří jen 10% rozlohy státu, proto je nutný velký dovoz dřeva.

Británie má rozsáhlý rybolov (zde se však nepříznivě projevují vlivy těžby ropy).

Doprava

V zemi je hlavní silniční a vodní doprava, 2/3 nákladů je přepraveno po silnicích, park vozidel má přes 25 mil. automobilů. Británie má též tradičně kvalitní rychlou železniční dopravu (je kolébkou železnice, 20. léta 19.

století). V r. 1994 byl dokončen podmořský tunel do Francie (železniční s možností přepravy aut, **Eurotunnel**). V Británii je přes 2 tis. km kanálů, velká tonáž loďstva britských rejdářů (přes 30 mil BRT). Největšími přístavy jsou London, Milford Haven (ropný). Leteckou přepravu provozuje **British Airways**, největšími letišti jsou Heathrow a Gatwick v Londýně.

Obr. 46: Eurotunnel Zdroj: ticketstofrance.com

V zemi působí renomovaná zpravodajská agentura **Reuters**.

Zahraníční obchod - obrát činí přes 1,6 bil. USD, saldo je kladné (30 mld USD, 2013).

Export: stroje a dopravní prostředky, elektronické součásti, chemikálie, plasty, konfekce, alkoholické nápoje.

Import: suroviny, potraviny, dopravní prostředky, spotřební zboží.

1. Německo 2. USA, dále Francie, Nizozemsko, Belgie.

Obr. 47: Windsor Zdroj: telegraph.co.uk

Populace

V zemi žije necelých 80% Angličanů, necelých 10% Skotů, 4% přistěhovalců (z toho dost černochů a asiátů), 4% Welšanů, 2% Irů. Přistěhovalci žijí hlavně ve velkých městech (jsou většinou z bývalých kolonií - např. Indové). Je tu nízký přirozený přírůstek - jen 2% (nejnižší je v Anglii).

V Británii dominuje anglikánská církev (protestanti), katolíků je asi 1/5. Náboženské problémy mezi protestanty a katolíky se nejvíce projevují v Severním Irsku. Působí zde i ilegální Irská republikánská armáda - IRA.

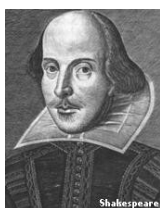
V Británii byl proveden první cenzus v dějinách v r. 1086 Vilémem I. Dobyvatelem.

Obr. 48: Old Trafford Zdroj: telegraph.co.uk

Osobnosti:

- **umělci:** William Shakespeare (na obrázku), George Byron, Aldous Huxley, Charles Dickens, John Galsworthy, Graham Greene, George Orwell, Dick Francis, Agatha Christie, David Lodge, John Lennon, Paul McCartney, Elton John.

John Lennon a Paul McCartney

- **filosofové:** Francis Bacon, Robert Owen.
- **vědci:** Isaac Newton, James Watt, Michael Faraday, Charles Darwin.
- **státníci a politici:** Vilém I. Dobyvatel, Jindřich VII., Thomas Moore, Oliver Cromwell, královna Viktorie, Neville Chamberlain, Winston Churchill, Margaret Thatcherová.

- **sportovci:** Stanley Matthews, Bobby Charlton, Jackie Stewart, Linford Christie.
- **další:** Francis Drake, James Cook.

Turistická místa: Londýn (Buckingham Palace, Tower, Tower Bridge, Picadilly Circus, Westminster Abbey, Big Ben, National Gallery, Hyde Park, Greenwich - hvězdárna, Wembley, Wimbledon, Soho), **Windsor** (královské letní sídlo), Liverpool (Metropolitní katedrála, muzeum skupiny Beatles), Manchester (Greek Revival, Muzeum vědy a průmyslu), **Stonehenge** (megalitická stavba ze 2. tis. př. n. l., u Salisbury), Avebury (Stone Circles, severně od Salisbury), York

Obr. 49: Stonehenge Zdroj: tapetky.cz

(Národní železniční muzeum), Loch Ness (jezero, Nessie - údajný živočich), Brighton a Torbay (Torquay) - přímořská letoviska, **Canterbury** (katedrála), Edinburgh (Castle - hrad, Národní skotská galerie, Holyrood - staré město, umělecký festival), Glasgow (katedrála, Livingstonovo muzeum, Dopravní muzeum), **Cardiff** (Národní waleské muzeum, Llandaff - katedrála, Castle - hrad), Belfast (Donegall Square - střed města, Castle), **Giant's Causeway** (skalní útvary sopečného původu v Severním Irsku).

V Manchesteru bylo postaveno Muzeum moderního města – **URBIS**.

3.1.2 Ireland - Éire - Irsko

Historie

Keltští Irové přijali již roku 432 křesťanství, které významně ovlivnilo jejich kulturu. Po úspěšném odražení nájzdů norských a dánských Vikingů následuje postupná anglická anexe, ukončená roku 1541. Až v roce 1921 získává jižní část ostrova nezávislost ve formě dominia. Monarchie se v roce 1937 mění na republiku a v roce 1949 vystupuje Irsko z britského Commonwealthu.

Severní část ostrova (protestantská) zůstává součástí Británie. Země je členem EU, OECD. Prezidentské období je sedmileté.

Michael Higgins

Ekonomika

Irsko vyspělý průmyslově zemědělský stát. Má společnou celní unii s Británií. Ve druhé polovině devadesátých let vykazuje ekonomika nejrychlejší růst z celé EU (v období 1998-2004 - 6%!). Do země přišlo velké množství zahraničních investic (nejen z EU, ale i z USA - mnoho irských přistěhovalců). Poptávka po pracovních silách se v době krize snížila. Krize vyvrcholila v průběhu roku 2010.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Těží se většinou pro potřeby země paliva, železná a manganová ruda, rudy olova a zinku. Irsko má také ložiska ropy a zemního plynu. V zemi je průmysl strojírenský, v poslední době se rychle rozvíjí elektrotechnika - výroba výpočetní techniky. Působí zde světoznámé firmy **Intel** (ve městě Leixlip), **Dell** Computer nebo General Electric.

Obr. 50: Castle Dublin Zdroj: absolutirlanda.com

Největší firmou v zemi je manažerská a konzultační společnost **Accenture** (30 mld USD tržeb, 2013) a pak stavební společnost **CRH Materials** s tržbami 24 mld USD (2013), třetí je pak u nás známá společnost Eaton. Vyrábí se a vyváží software, země se stala **softwarovou velmocí** - vyváží za USA nejvíce do světa.

Obr. 51: Cork Zdroj: uimages.org

Tradiční je průmysl textilní (vlna a len), kožedělný a potravinářský průmysl. Je to masný, mlékárenský průmysl, lihovarnictví.

Světznámá je i výroba, spotřeba i export **whiskey**, (Midleton, Bushmills, Tullamore Dew, Jameson), známý je též likér Baily's.

V zemědělství se uplatňuje hlavně živočišná výroba, chov hovězího dobytka a ovcí.

Dynamicky se rozvíjí levná letecká společnost **RyanAir**, která byla v roce 2011 14. největší firmou v zemi.

Zahraniční obchod: 1/2 je realizována s Británií, vyváží se zemědělské produkty, potraviny (maso, mléčné výrobky, whisky) a výrobky textilního průmyslu.

Obyvatelstvo

Irsko je z 94% tvořeno Iry. Úředním jazykem je irština a angličtina. Irové jsou římsko-katolického náboženství.

Obr. 52: Irští fanoušci Zdroj: mirror.co.uk

Země má nejvyšší porodnost zemí EU - 15‰. V minulém století odešlo mnoho Irů ze země (náboženské, ekonomické důvody), nejvíce jich žije v USA (dnes již potomci třetí až čtvrté generace).

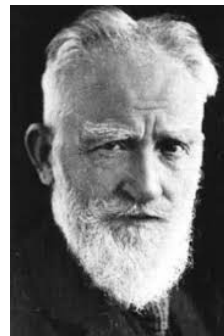
Mnoho amerických Irů se v poslední době do země vrací za prací. Do Irska přicházelo do krize též mnoho pracovních sil ze zemí EU (např. Polska).

Irové jsou největšími světovými konzumenty čaje!

V zemi platí, podobně jako v Británii greenwickský čas - GMT.

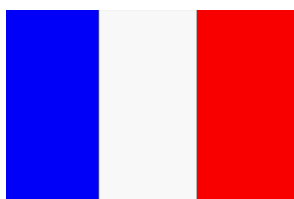
Osobnosti: Jonathan Swift, George Bernard Shaw, James Joyce, Samuel Beckett, Oscar Wilde, William Butler Yeats, hudební skupina U2.

Turistická střediska: Dublin (Castle-hrad, St. Patrik's Cathedral), Cork (St.Finnbars's Cathedral, Crawford Art - galerie, Blarney - hrad), King John's Castle - největší hrad Irska (u Dealganu-Dundalku).

Obr. 53: Bernard Shaw

3.1.3 République Française - Francie

Parlamentně-
prezidentská republika,
administrativně je
rozdělena na kraje,
depártementy, zámořská
území a zámořská
společenství. Hlavní

politickou osobností je prezident, prezidentské funkční období je sedmileté.

Historie

Prvotní populace je vytlačena v polovině prvního tisíciletí př. n. l. keltskými kmeny, z nichž nejvýznamnější byli Galové. Po nich bylo při začlenění do římského impéria území nazváno (Galie). Od 3. století n. l. pronikají germánské kmeny - Frankové vytvářející po rozpadu Říma silnou **Francou** říši. Ta se roku 843 rozpadá na tři části a Západní úděl (Západofrancká říše) se stává jádrem dnešní Francie. Centralizaci královské moci ve Francii bránily nájezdy Normanů a později Angličanů. Ti byli ze Země vypuzeni až v polovině 15. století.

Proti absolutistické moci francouzských králů vypuká v roce **1789 revoluce**, která následně ruší monarchii (1792). Následují konflikty s monarchistickou Evropou, napoleonské období a vyhlášení císařství (1806), které znamená velký územní rozmach Francie. Končí porážkou v roce 1815 a obnovením království. Přes dílčí neúspěchy si Francie buduje velké koloniální impérium, především v severní, západní a rovníkové Africe, v Indočíně a Oceánii.

Napoleon

Obr. 54: Vítězný oblouk Zdroj: Wikipedia

V roce 1848 je znovu proklamována republika, která s krátkým intermezem druhého císařství (1852 - 1870) trvá dodnes. Nejhorší období prožívá Francie za 2. světové války, kdy je severní polovina území okupována Německem a v jižní je vytvořen proněmecký satelitní Francouzský stát (maršál Pétain).

Po válce se Francie snaží udržet svá koloniální území a zaplétá se do válek v Indočíně a Alžírsku. Vytvořit

podobné společenství jako britský Commonwealth se Francii nepodařilo a významnější vliv si uchovala pouze v některých zemích západní a střední Afriky.

Francie je členem OSN, EU, Rady Evropy, OECD, G-7, NATO. V prezidentských volbách v květnu 2012 vítězí Francois Hollande (na snímku).

Ekonomika

Francie je vyspělá průmyslová země s produktivním zemědělstvím, 5. na světě v absolutním HDP. Je tu relativně vyšší podíl státního kapitálu. Největšími bankami jsou **BNP Paribas** a **Credit Agricole**. V hospodářské úrovni tu jsou značné územní rozdíly. Francie je významný světový exportér zemědělských produktů.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Suroviny

Země má pestrou strukturu nerostných zdrojů, množství je však až na výjimky (bauxit, železná ruda) nedostatečné. Dováží se hlavně ropa a zemní plyn.

Struktura těžby:

- **paliva** - černé uhlí - Lorraine (Lotrinsko, 1/2 domácí těžby), region Nord-Sever a kolem St.Étienne, ropa v jižní části Akvitánské pánve (Gascogne-Gaskoňsko, dep. Landes).
- **rudy** - železná - po Rusku a Švédsku na 3. místě v Evropě, ale nekvalitní, 9/10 Lorraine-Lotrinsko, Normandie(Caen) - hliníková-bauxit - dep. Var 4/5 (Toulon), Pyreneje(Anzat)
- **ostatní** - síra v Lacq (z ropy a plynu), soli má Al-sace-Alsasko (draselná), Camargue (kamenná) – Francouzské středohoří.

Průmysl

Vyžaduje dovoz surovin, dlouhodobě dochází k recesi těžkého průmyslu. Francie má poměrně vysoký stupeň automatizace veškeré průmyslové výroby. Velké technologické centrum vzniká v alpském Crolles (u Grenoble).

Obr. 55: JE Civaux Zdroj: lenergeek.com

Celosvětově je významná **jaderná energetika** (76% produkce, nejvíce na světě), největší elektrárny jsou Chinon, Civaux a Bugey (přes 4 tis. MW). Využívají se i vodní zdroje (vodnaté alpské a pyrenejské toky). Koncentrované hutnictví má silnou konkurenci v

německých firmách. Tradiční je černá metalurgie s polovinou produkce v Lotrinsku (Longwy, Metz) a třetinou v departementu Nord (Dunkerque, Roubaix), firma **ArcelorMittal**.

V barevné metalurgii se rozvíjí hlavně výroba hliníku (2. v Evropě za Norskem) v Alpách St.Michel (levná elektřina) a v Pyrenejích - středisko Anzat (firma Pechiney).

Největší francouzské firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mlrd. USD
Total	chemie	227,9
AXA Group	pojišťovna	138,9
BNP Paribas	banka	123,2
GDF Suez	energetika	118,6
EDF Gr.	energetika	100,4
Carrefour Group	obchod	99,4
EADS	letadla	78,7

Zdroj: Forbes

Nejvýznamnější průmyslovým odvětvím je **strojírenství**. Je to hlavní vývozní odvětví, dominuje tu dopravní strojírenství (1/2 produkce, hlavně automobilový průmysl), jsou tu časté fúze (spojení) se zahraničními firmami (Toyota, Volvo).

Automobilky: **Renault**, **Citroën**, **Peugeot** (patří do PSA).

Střediska: Paříž a okolí - Flins, Douai, **RENAULT** Romorantin (Renault), Sochaux, Mulhouse (Peugeot). 2. místo ve výrobě v Evropě (za Německem).

Dále prosperuje výroba **letadel** Airbus (Blagnac-Toulouse, patří do společnosti **EADS**), lodí (Bordeaux, Dunkerque). Významným výrobcem úspěšných rychlovlaků (TGV, AGV) je společnost **Alstom**.

Obr. 56: A380 Zdroj: airways.cz

Těžké strojírenství je v rhônsko-loirské oblasti např. v St.Étienne a v Lotrinsku (Nancy). Známa je výroba jaderných zařízení – **Areva**. Elektrotechnika je soustředěna v pařížské oblasti - výrobci Thomson, Schneider, Alcatel, Moulinex, Tefal a jiné.

Rozsáhlý je chemický průmysl, v přístavech leží největší rafinerie firmy **Total** (Lavera, Le Havre). Tradiční je i výroba syntetických materiálů, léčiv a kosmetiky - Aventis.

Výrobci a centra: základní chemie Rhône Poulence - Lyon, gumárenství **Michelin** - Clermont-Ferrand, kosmetika Christian Dior (též módní konfekční zboží), L'Oréal (Paříž), Grasse (JZ Alpy).

Ve spotřebním průmyslu je nejvýznamnější textilní a **Christian Dior** PARIS

Centra textilní výroby: bavlnářství (Alsace-Alsasko - Belfort, Besançon), vlnářství (Nord - Amiens, Cambra), lnářství Lille, syntetika se vyrábí v Lyonu.

Velkou a tradiční produkci má potravinářský průmysl. Známe jsou především **mléčné výrobky** - sýry (Camembert, Roquefort, Gervais, Brie, Port salut) a jogurty Danone, dále masný průmysl, cukrovarnictví a vinařství. To má světovou proslulost - Champagne, Bourgogne, Provence. Francie má největší výrobu i spotřebu vína na světě, je světový producentem **koňaků** - firma **Pernod Ricard**. Tato firma je známá řadou svých značek (Jacobs, Seagram Gin, Chivas, Habana Club nebo Pastis).

Francie je velkým výrobcem sportovních potřeb (hlavně pro zimní sporty a horolezectví) - např. výrobci jako **Rossignol**, **Salomon**, **Dynastar**, **Dynamic**.

Zemědělství

Před sjednocením Německa bylo největší v EU (Německo má nyní větší živočišnou výrobu), je však stále největším exportérem (1/3 EU). Francie má výborné přírodní podmínky v Pařížské a Akvitánské pánvi. V zemědělství je relativně vyšší zaměstnanost (přes 6%), využívají se i sezónní zahraniční pracovní síly.

Francouzští zemědělci jsou velmi dobře organizováni a jsou známí svými radikálními protestními metodami.

Obr. 57: Champagne Zdroj: map-france.com

Významnější je **rostlinná výroba**. Francie je důležitou evropskou obilnicí (jako Ukrajina). Pěstuje se pšenice (3. místo v Evropě), kukuřice (1. v Evropě), ječmen (2. v Evropě), z ostatních plodin cukrovka (2. v Evropě), brambory. Významná je i produkce ovoce (1. v Evropě), zeleniny a vinné révy (1. na světě, s velkou konkurencí Itálie).

Francie má relativně vysoké stavy hovězího dobytka (2. v Evropě), rozsáhlý chov vepřů hlavně na severu a na západě. Ve středohoří, Cevenech (Roquefort) a v Alpách je hojně rozšířen chov ovcí a koz (sýry).

Obr. 58: TGV Zdroj: freepphoto.com

Doprava

V zemi je nejdelší kvalitní evropská dopravní síť (v Rusku je sice delší, ale moderní dopravě vyhovuje jen část této sítě). Francie má kvalitní a vynikající **železnice** - **SNCF** (Société Nationale de Chemins de Fer), provozuje se systém rychlodrah TGV (Train grande vitesse). Rozvíjí se i sítě dálnic a potrubních tras.

V zemi je velké množství říčních kanálů (spojeny jsou prakticky všechny velké řeky, Rýn) - největší je Canal-du-Midi. Největším námořním přístavem je Marseille a Le Havre (přístav Antifer). Leteckou společností je **Air France**, v Paříži jsou největší letiště (Orly, G.de Gaulle-Roissy, Le Bourget).

Obr. 59: Letiště Roissy GDG Zdroj: chauffeurs-services.com

Zahraníční obchod - přes 1/2 s EU, má vyrovnané saldo, 1. Německo 2. Itálie 3. Británie 4. Nizozemsko

Export: stroje, energetická zařízení, dopravní prostředky, spotřební zboží, potraviny.

Import: suroviny, stroje, dopravní prostředky, spotřební zboží.

Obr. 60: La Défense Zdroj: aviewoncities.com

Populace

Většinu (skoro 9/10) obyvatelstva tvoří Francouzi, dále Bretaňci a Korsičané. Další menšiny (barevné

populace) pocházejí z bývalých kolonií, hlavně z Afriky (Alžírsko, Maroko). Přirozený přírůstek je dnes poměrně nízký (5%). Francouzština je románský jazyk. V zemi existuje řada regionálních dialektů, např. provensálština. Sílí zde boj proti užívání cizích (hlavně anglických) výrazů.

Největší sídelní aglomerací Evropy po Moskvě je Paříž, má 10 mil obyv. Přes milion obyvatel má ještě v aglomeraci Marseille a Lyon. Obyvatelstvo je většinou (ze 3/4) římskokatolického náboženství, kolem 7% je muslimů.

Osobnosti:

- **umělci:** Hector Berlioz, Jacques Offenbach, Molière, Honoré de Balzac, Victor Hugo, Albert Camus, Jacques Louis David, Eugène Delacroix, Edouard Manet, Paul Auguste Renoir, Gilbert Bécaud, Jean Gabin (na snímku).
- **filosofové:** Denis Diderot, Voltaire, Jean Jacques Rousseau, Jean Paul Sartre.
- **vědci:** Louis Pasteur, Louis Jacques Daguerre, bratři Auguste a Louis Lumiérové, Pierre Curie, Antoine César Becquerel.
- **státníci a politici:** Karel Veliký, Ludvík XIV, Richelieu, Napoleon Bonaparte, Ludvík Napoleon, Charles de Gaulle, François Mitterrand.
- **sportovci:** Jean Claude Killy, Michael Platini, Marie José Percová, Zinedine Zidan.
- **další:** Pierre de Coubertin (zakladatel novodobých olympijských her).

Obr. 61: Versailles Zdroj: cybevasion.fr

Turistické oblasti:

Paříž (Montmartre - Sacré Coeur, Champs-Élysées, Notre-Dame, Tour Eiffel, Arc du Triomphe, La Défense, veletřhy Midest, Satory), **Versailles**, Eurodisney - Marne-la-Vallée (u Paříže), Strasbourg-Štrasburk (Rohanův palác, staré město, město je sídlem Evropského parlamentu), Reims-Remeš (Notre Dame - katedrála), **Lyon** (St.Marin-d'Ainay - románská basilika, Place Bellecoeur - centrum, ředitelství Interpolu), Toulouse (St.Sernin - románská basilika), Bordeaux (St.André - katedrála, St.Michel - basilika, Velká brána), La Rochelle (historický přístav, velké jachtařské

středisko), Marseille (Cathédrale de la Major, La Canabière - hlavní bulvár), Arles (římské památky), Nice (Musée Naval, hřbitov, St.Nicholas - katedrála), Cannes (Mezinárodní filmový festival), St.Tropez, Verdon (velký kaňon), Cannes (středomořská riviéra), Biarritz (Atlantik).

Obr. 62: Cannes Zdroj: fashionweekdates.com

Sportovní střediska: Grenoble, Albertville, Chamonix, Val d'Isère, Mégeve.

Francie má z evropských zemí největší příjmy z turistického ruchu.

3.1.4 Benelux

Volné společenství tří zemí - monarchií.

Název byl vytvořen z počátečních písmen tří států **België** (Belgique), **Nederland** a **Luxembourg**.

Historie

Ve starověku bylo toto území osídleno keltskými a germánskými kmeny, jež byly v 1. století př.n.l. podrobeny Římem. Po jeho pádu následuje začlenění do Francké říše. V 10. - 12. století se zde vytvořila četná samostatná světská i církevní feudální panství v rámci Svaté říše římské. Ve 14. a 15. století získává dominantní postavení Burgundské vévodství, které po vymření zdejší dynastie připadlo roku 1477 Habsburkům.

Obr. 63: Antverpy Zdroj: swaen.com

Po reorganizaci Svaté říše římské získávají roku 1516 celou oblast španělští Habsburkové (Španělské Nizozemí). Reformace byla úspěšná především na severu a skončila vyhlášením Spojených provincií nizozemských (1581) nezávislých na Španělsku. Jižní provincie (dnešní Belgie) získávají ve válkách o dědictví španělské rakouští Habsburkové (Rakouské Nizozemí).

Po Velké francouzské revoluci vznikají **Spojené státy belgické** (1790) a na severu Batavská republika, prohlášená Napoleonem roku 1806 za Holandské království. Následuje anexe Francií, rozhodnutím Vídeňského kongresu jsou severní a jižní části Nizozemí roku 1815 sjednoceny ve Spojeném království Nizozemské, které formou personální unie připojilo i Lucembursko.

Revolucí roku 1830 se osamostatnila Belgie, která o devět let později anektovala polovinu Lucemburska. To ruší personální unii s Nizozemskem roku 1890. **Nizozemsko** se od 16. století aktivně podílelo na koloniálním rozdělení světa (nejvýznamnější kolonií byla dnešní Indonésie). Belgie obsadila v 19. století rozsáhlou Konžskou pánev (později Zair, nyní Dem. Kongo).

Za 2. světové války byly Belgie a Nizozemsko okupovány Německem, Lucembursko bylo přímo anektováno. Po válce se všechny tři země staly iniciátory integračního evropského procesu.

3.1.4.1 Koninkrijk der Nederlanden - Nizozemsko

Nizozemsko je od roku 1848 konstituční monarchií. Zákonodárným orgánem jsou Generální stavy, které sídlí v Haagu. Administrativně je země rozdělena do 12 provincií.

Je členem EU, Rady Evropy, NATO, OECD.

Ekonomika

Je to vyspělá průmyslová země s moderním intenzivním zemědělstvím. Nizozemsko má vysoce integrované tržní hospodářství v rámci EU, má již dlouho celní unii s ostatními zeměmi Beneluxu. Dnes je tato unie v podstatě hospodářská.

Obr. 64: Zdroj: weldmij.nl

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Největším monopolem v zemi je **Royal Dutch Shell** (má také britský kapitál, největší ropná společnost na světě), **Philips** a Unilever (NED/GBR).

Nizozemsko je významným evropským producentem zemního plynu (z šelfu Severního moře, 5. místo v Evropě).

Průmysl

Má vyspělá odvětví vesměs s tradičními středisky. Ve srovnání s Belgií nebo Lucemburskem tu není tak významné hutnictví.

Střediska: Ijmuiden (ocel), Vlissingen (hliník).

Ve **strojírenství** má význam hlavně dopravní strojírenství - (většinou se zahraničním kapitálem) Ford (Gent), **DAF-Volvo** (Eindhoven), V Rotterdamu jsou největší loděnice.

V elektrotechnice vévodí společnost **Philips** - (dohody s AEG a Siemens), známá je i firma **Océ** vyrábějící reprodukcí techniku (kopírky).

Země má vyspělý chemický průmysl, největší jsou rafinerie v Pernisu (u Rotterdamu, Shell a pod.). Firmy a střediska: **AKZO Nobel** – vlákna, barviva, hnojiva i farmacie. Ze spotřebního průmyslu má největší význam průmysl potravinářský a textilní - i pro export. Vyrábí se zde porcelán a keramika (Maastricht).

Největší nizozemské firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mlrd. USD
Royal Dutch/Shell	petrochemie	451,4
Unilever	potraviny, kosmetika	66,1
LyondellBasell Ind.	chemie	44,1
Aegon	finance	40,2
ING Group	finančnictví	34,5

Zdroj: Forbes

Unilever (NED/GBR) je největší potravinářská společnost. Tradiční je **mlékárenský průmysl**, vyrábí sýry (velký trh v Alkmaaru). Ve světě jsou známé značky Gouda a Eidam (město Edam).

Rozsáhlý je také masný průmysl, pivovarnictví - pivovary **Heineken** a **Amstel** a tabákový průmysl (Rothmans). Známy je vývozní likér Bols.

Obr. 65: Je líbo? Ano, ale bez hvězdy... Zdroj: dbod.nl

V zemi se neustále provádějí rozsáhlé stavební práce v projektu Delta (výstavba nových ploch z moře vysoušením).

Zemědělství

Tento sektor je vysoce **intenzivní** a poměrně rozdrobený. Výroba je maximálně **produktivní** - absolutní světová špička (výnosy plodin, užitkovost zvířat - dojivost, přírůstky a pod.). Země maximálně využívá prostor, je tu jistá forma družstevního hospodaření. Nizozemsko má relativní nedostatek orné půdy (dostatek pastvin), novou půdu získává z polderů.

Export: masné výrobky, máslo, mléčné výrobky (hlavně sýry), kakao, květiny.

Obr. 66: Pravě Nizozemsko Zdroj: photo.net

Hlavní výrobní oblasti: střední a východní Nizozemsko.

Produkce: obilniny, brambory, cukrovka, len, chmel, květiny (1. na světě, řezané i s produkcí semen a cibulí). V Aalsmeeru (u Amsterdamu) je největší **květinová burza** světa, největší prodejní společností je firma

Zurel. V živočišné výrobě se uplatňují běžné ale velmi produktivní chovy skotu, vepřů, ovcí a drůbeže.

Země má velmi intenzivní dopravu. Je tu vysoká hustota veškeré dopravní sítě (1. na světě) - silnice, železnice a kanály.

Na okraji Rotterdamu je **největší přístav** Evropy - Europoort (3. na světě), který patří i mezi nejmodernější: Europort. Leteckou dopravu provozuje společnost KLM spojená a francouzskou Air France. Letiště Schiphol v Amsterdamu je 2. největší v Evropě (za Frankfurtem, GER). V zemi funguje i intenzivní říční přeprava na průplavech - **graachtech**.

Zahraniční obchod

Má vysoký podíl na jednoho obyvatele (přední místa ve světě v % HDP i na hlavu). Hlavními partnery jsou: Belgie+Lucembursko, Německo, Francie, Británie a USA. V Česku je známa firma Ahold, která provozuje řetězec supermarketů (Albert).

Obyvatelstvo

V Nizozemsku žijí hlavně Holanďané-Nizozemci, menšinou tvoří ve východních oblastech Frísové (Němci) a obyvatelstvo z bývalých kolonií (např. ze Surinamu, ve velkých městech).

Země má vysokou hustotu obyvatel - 1. v Evropě, vysokou zaměstnanost v terciéru (kolem 3/4). V Nizozemsku je poměrně **benevolentní právní řád** (drogy, euthanasie). V Maastrichtu byla v roce 1991 podepsána poslední důležitá dohoda EU.

Haag je sídlem Mezinárodního soudního dvora a **Europolu** (evropské policejní centrály).

Osobnosti: Vilém I. Oranžský (panovník), Erasmus Rotterdamský (filosof), Pieter Pauwel Rubens, Anthonis van Dyck, Harmensz van Rijn Rembrandt, Vincent van Gogh (malíři), Abel Tasman, Willem Jansz (mořeplavci), Anthony Fokker (podnikatel), Mata Hari (tanečnice).

Erasmus Rotterdamský

Turistická místa:

Amsterdam (Koninklijk Paleis, Dam - náměstí, Rijksmuseum, Vincent Van Gogh Museum), Rotterdam (Ridder-zaal, Stadhuis - radnice, Euromast - věž), s'Gravenhage-Haag (Vredespaleis - mezinárodní soud, Madurodam - miniatury, Scheveningen - přímořské lázně).

Obr. 67: Novoroční Scheveningen Zdroj: hotnewshome.com

V zemi se uskutečňuje specifická „drogová“ turistika“ mladých lidí, nejvíce z Německa.

3.1.4.2 Koninkrijk België - Royaume de Belgique - Belgie

Belgie je konstituční monarchií. Byla vyhlášena 25. srpna 1830. Od roku 1993 je federací tří regionů (Vlámsko, Valonsko a Brusel) s celkem 9 provinciemi: Antwerpen, Brabant,

Brussel, Henegouwen, Limburg, Luik, Luxembourg, Namen, Vlaanderen. Často se ozývají hlasy o rozdělení státu.

Parlament je dvoukomorový a tvoří jej Poslanecká sněmovna a Senát.

Je to vyspělá průmyslová země, s Lucemburskem vytváří jediný hospodářský subjekt. Belgie je zakládající členskou zemí EU, členem NATO (sídlo je ve čtvrti Bruselu Evere) a OECD.

Míra integrace a otevřenost ekonomiky v rámci zemí Evropské unie je vysoká.

Ekonomika

Belgie je vyspělá průmyslová země. Ekonomicky je vyspělejší sever (Vlámsko-Flandry). Problémem země je velké státní zadlužení (největší v EU), které vyplývá z nevyrovnaných státních rozpočtů poslední doby. Dosahuje přes 1,5 hodnoty HDP.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Průmysl

V průmyslové produkci země je stále velmi významné **hutnictví**, i když je na ústupu. Spolu s Lucemburskem patří Belgie k největším světovým výrobcům oceli na světě (na obyvatele). Hlavní výrobní oblastí je jih země, střediska: Charleroi, Liège-Lutyč.

Ve **strojírenství** má velký význam dopravní strojírenství (se zahraničním kapitálem z USA) s největším střediskem Antwerpen-Antverpy (GM - Opel). V zemi jsou loděnice a kvalitní elektrotechnika (fma Electrabel). Chemický průmysl zpracovává dováženou

ropu a domácí uhlí. Tradičním domácím odvětvím je také **textilní průmysl** (např. krajkářství – Brugge, gobelíny), sklářský, keramický (fajáns) a potravinářský průmysl. Ten vyrábí i na export mléčné výrobky a pivo. Skupina pivovarů **ABInBev** je největším výrobcem piva v Evropě.

Obr. 68: V Belgii se vyrábí hodně druhů piv Zdroj: beernexus.com

Město Antverpy je jedno z největších center **broušení diamantů** na světě (polovina světové produkce, např. firma S. Muller & Sons Diamonds N.V). Distribuci diamantů zajišťuje téměř monopolní světový podnik **De Beers**.

Další výrobci: Tractebel (energetika), Solvay (chemie – původ této firmy je v Čechách), Etex-Group (stavebniny).

Největší belgické firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mld. USD
AB-InBev	Potraviny	43,2
Delhaize Le Lion Group	Obchod	28,5
Dexia	Pojištění	20,2
KBC Group	Finance	17,2
Solvay Group	Chemie	15,1
Umicore	Těžba	13,0

Zdroj: Forbes

Zemědělství má podobné podmínky jako v Nizozemsku (mimo pohoří Ardeny) a je také velmi intenzivní a také produktivní. V půdní bilanci je v Belgii více pastvin a lesů než v Nizozemsku. Významnější je v zemi živočišná výroba (produkce masa, mléčných výrobků). Chovy jsou velmi kvalitní (skot, vepř, ovce, drůbež).

Obr. 69: Thalys Zdroj: railway-technology.com

V zemi je velmi **hustá dopravní síť**, doprava je vysoce intenzivní. Dopravní síť je těsně napojena na sousední státy. Např. rychlovlaky **Thalys** jezdí z Bruselu do Paříže i do Německa. Největší význam má doprava silniční. Největším přístavem je Antwerpen. Hlavní

letišť je Zaventem (Brusel). Velkou událostí byl krach národní letecké společnosti Sabena na podzim 2001. Následníkem je Brussels Airlines.

Zahraniční obchod svědčí o vysoké mezinárodní integraci země (obrat přes 55% hrubého domácího produktu!!). Vyváží se především hutní výrobky, chemikálie, spotřební výrobky (textil, mléčné výrobky) a diamanty.

Partneři: 1. Nizozemsko, dále Německo a Francie.

Obyvatelstvo

Belgie je federace, která byla vytvořena na národnostním principu. V zemi žijí dvě hlavní skupiny obyvatel holandsky hovořící **Vlámové** (přes 1/2 populace žijící hlavně na severu země - ve Flandrech) a francouzsky mluvící **Valoni** (nec. 40%, více na jihu - ve Valonsku). Mezi těmito národy se neprojevuje příliš shody (sever je bohatší). Hlavní město je dvojjazyčné.

Úředním jazykem je ve východních provinciích i

Obr. 70: Brusel Zdroj: eutraining.eu

Němčina. Země má 90% městského obyvatelstva. Brusel je významným světovým centrem (EU, NATO).

Osobnosti:

Leopold II. (panovník), bratři Jan a Hubert van Eyckové (malíři), Mercator, Ortelius (kartografové), Georges Simenon (spisovatel – na obrázku), Adolf Sax (saxofon), Eddy Merckx, Ivo van Damme (sportovci), Jean Cl. van Damme (herec), Jacques

Rogge (býv.předseda MOV).

Turistická místa:

Brusel (St. Michel - katedrála, Grand Place - náměstí, Maneken a Janeken - dětské sošky, Atomium - stavba ze světové výstavy z roku 1956, Evere - sídlo NATO), **Antverpy** (Grote Markt, muzeum diamantů),

Manneken

Waterloo (jižně od Bruselu, památník bitvy z roku 1815),

Oostende a Spa (přímořská letoviska a lázně).

Obr. 71: Atomium - symbol Bruselu Zdroj: inzumi.com

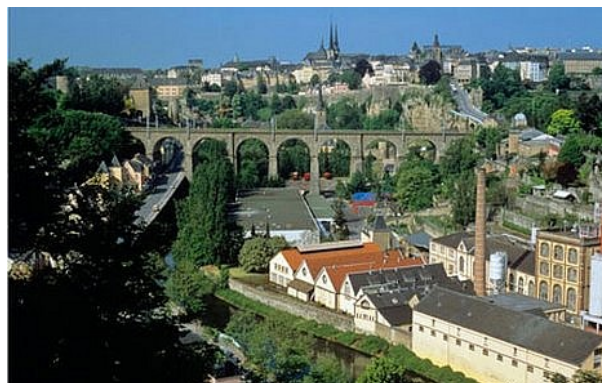
3.1.4.3 Duché de Luxembourg - Grossherzogtum Luzemburg - Groushertzogdem Leezeburg - Lucembursko

Země je velkovodstvím, které získalo nezávislost po tzv. „lucemburské krizi“ v roce 1867. Je členskou zemí EU, NATO a OECD.

Ekonomika

Nejmenší ze zemí Beneluxu patří mezi vůbec **nejvyspělejší země světa** (HDP na obyvatele). Lucembursko představuje důležité politické středisko (Lucemburk je sídlem sekretariátu Evropského parlamentu) a finanční centrum Evropy (díky daňovému systému).

Obr. 72: Lucemburk Zdroj: dailymail.co.uk

V zemi (hlavně v Lucemburku) sídlí většina velkých evropských a světových bank. Země jako jediná v EU splnila již v roce 1994 směrnice pro zavedení jednotné měny Euro. Velkovévoda Henry (Heinrich) nastoupil na trůn v říjnu 2000.

Měna: euro – EUR – € – 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Hospodářsky je Lucembursko navenek velmi těsně spjato s Belgií.

Průmysl

V průmyslové produkci má stále důležité postavení hutnictví a nadnárodní firma **ArcelorMittal** na tvorbě HDP se však stále zmenšuje (v roce 1994 jen 8%). Význam mají i obory jako je např. spotřební chemie (farmacie, umělé

ArcelorMittal

vlákna). Zemědělství má vzhledem k podmínkám v zemi a rozloze státu mnohem menší význam než v Nizozemsku nebo v Belgii.

Doprava má silně tranzitní charakter, dopravní síť země je de facto součástí dopravních systémů sousedních zemí. V zemi sídlí velké telekomunikační firmy, např. satelitní televize Astra.

V Evropě je známá společnost **RTL Group** (rádio a televize s 8 mld USD tržeb v roce 2011).

Obr. 73: Kirchberg Zdroj: Wikipedia

Obyvatelstvo

V zemi žijí Lucemburčané, kteří vesměs hovoří **francouzsky** (luceburština jako druhý úřední jazyk má blíže k němčině, která je třetím úředním jazykem). V zemi žije relativně dost cizinců (téměř 1/3!, nejvíce Portugalců – 10%).

Osobnosti: Jan Lucemburský (český král), velkovévodkyně Charlotte, velkovévoda Henri, Mark Girardelli (lyžař, původem z Rakouska).

Obr. 74: Notre Dame Zdroj: luxemburgo.net

Turistická místa: Lucemburk (Altstadt - světové dědictví Unesco, Notre Dame – katedrála (hrob Jana Lucemburského), Kirchberg – čtvrť, sídlo sekretariátu Evropského parlamentu).

V Lucemburku sídlí další instituce EU – Evropský soudní, Účetní dvůr a Investiční banka (na snímku).

3.2 Severní Evropa

Stát	Rozloha v km ²	Počet obyvatel v tis. (2014)	Hlavní město	Měna značka český název	HDP/obyv. (2013, USD, PPP)	Zřízení	Osobnosti 2014
Dánsko	43 075	5 569	København Kodaň	DKK koruna	37 800	království	Královna Margrethe II., Premiérka Helle Thorning-Schmidt
Estonsko	45 100	1 258	Tallinn Talin	EURO	22 400	republika	Prezident Toomas H. Ilves Premiér Taavi Roivas
Finsko	338 145	5 269	Helsinki Helsinky	EURO	35 900	republika	Prezident Sauli Niinistö Premiér Cai-Goran Stubb
Island	102 829	317	Reykjavík Rejkjavík	ISK Koruna	40 700	republika	Prezident Ólafur Regner Grímsson, Premiérka Sigmundur Gunnlaigsson
Norsko	323 878	5 148	Oslo	NOK koruna	55 400	království	Král Harald V., Premiérka Erna Solberg
Švédsko	449 964	9 723	Stockholm	SEK koruna	40 900	království	Král Carl XVI. Gustav, Premiér Fredrik Reinfeldt
CELKEM:	1 257 891	27 284					

Dělí se na země Skandinávského poloostrova, ostrovní země a Dánsko. Zvláštní, autonomní statut mají dánské Faerské ostrovy. Oficiálně je pod dánskou korunou i Grónsko.

Obr. 75: Severní Evropa

Historie

Již v období před naším letopočtem přišli do severní Evropy první ugrofinské kmeny, které osídlily nejsevernější oblasti. Mnohem později přicházejí **germánské kmeny**, které se nadlouho usadily na Jutském poloostrově a na jihu Skandinávie, odkud zahájily v 1. tisíciletí n. l. rozsáhlou expanzi na západ, na východ i na jih Evropy. Postupně krystalizují tři státní celky - Norsko, Dánsko a Švédsko. Dánské výboje směřují na jih britských ostrovů, norské na sever, na Island do Grónska a severní Ameriky, Švédské do Pobaltí a Finska.

Obr. 76: Kalmar Zdroj: virtualcountries.com

K první integraci severských států dochází na počátku 11. století (Imperium Maris Nordici - Říše Severního moře). Déle trvá tzv. **Kalmarská unie** (1397) pod vládou dánské dynastie. Švédsko se od unie odtrhlo roku 1523, zatímco Norsko zůstalo ve svazku s Dánskem až do roku 1814.

Dánsko postupně přenechává roli severské velmoci Švédsku, které se zmocňuje rozsáhlých oblastí v Pobaltí (Finsko, Ingridie, dnešní Estonsko, část Lotyšska a ústí velkých řek - Visly, Odry a Labe).

Války s Ruskem (především Severní válka - 1700 až 1721) stojí Švédsko jeho velmocenské postavení a ztrátu rozsáhlých oblastí v Karélii a Pobaltí.

Za Napoleonova období přichází Švédsko ve prospěch Ruska o Finsko (1809). Norsko po krátkém období nezávislosti je rozhodnutím Vídeňského kongresu v roce 1814 připojeno formou personální unie ke Švédsku, zatímco jeho dřívější vazalové Island, Grónsko a Faerské ostrovy zůstávají Dánsku.

Norsko se od Švédska odděluje jako nezávislý stát v roce 1905. Finsko využívá krize v Rusku a v roce 1917 vyhláší nezávislost.

Island o rok později získává nezávislost ve formě personální unie s Dánskem.

Ta je zrušena v roce 1944 současně s přijetím republikánského zřízení. Faerské ostrovy a Grónsko zůstávají součástí Dánska s rozsáhlou vnitřní autonomií.

Na území dnešního Estonska se po staletí střídali dobytelné ze sousedních zemí. Od středověku je obsadili němečtí rytíři, později Švédové a nakonec Rusové. Po 1. světové válce získala země nezávislost, která byla v roce 1940 násilně ukončena sovětskou okupací. Následovalo začlenění do SSSR. V jeho rámci si Estonsko udržovalo relativně vysokou životní úroveň a také trvalý odpor vůči režimu. 20.8.1991 vyhlásilo nezávislost.

3.2.1 Kongeriget Danmark - Dánsko

Dánské království je konstituční monarchií s jednokomorovým parlamentem (od června 1849). Je to vyspělý průmyslový i zemědělský stát, člen EU, Rady Evropy, NATO, OECD. Dánská vlajka patří mezi nejstarší ve světě (z roku 1219!).

Obr. 77: Kodaň Zdroj: hotels.com

Ekonomika

Dánská ekonomika je typická mezi zeměmi Evropské Unie vysokým daňovým zatížením (1/2 HDP). Je bez vlastních surovin s výjimkou těžby ropy v Severním moři (malý sektor).

Kurz měny: dánská koruna - DKK – 3,72 Kč (1. 1. 2015, střed). Není v Eurozóně, ale koruna je s Eurem vázána.

V průmyslu je významná stavba lodí v Kodani, další loděnice jsou v Odense a Ålborgu. Země má kvalitní elektrotechniku. Tradicí se stává instalace větrných elektráren (až 2 MW!), známá je společnost **Vestas** v Lemu). Samo Dánsko vyrábí větrem téměř 1/10 elektřiny.

Velká rafinerie je v Århusu, textilní průmysl má Vejle. Potravinářský průmysl je důležitý pro vývoz, nejvíce obory jako cukrovarnictví, masný průmysl, mléčný průmysl, pivovarnictví – **Tuborg** a **Calsberg**. Světoznámá je firma **Legu** - výrobce hraček v Billundu.

Dánsko má výborné a produktivní zemědělství, hlavně v živočišné výrobě (maso, mléko), země je velkým producentem sladovnického ječmenu. Je tu dostatek orné půdy (2/3 země!), kvalitní ovocnářství a zelinářství. Rybolov je možný v Atlantiku kolem Grónska. Tento sektor ovlivňuje potravinářskou výrobu a export.

Přes zemi jde významná **tranzitní doprava** (Německo-Skandinávie). Důležité jsou především trajekty z přístavu Gedser (Warnemünde,

Grossenbrode). Trajektů stále více konkurují mosty. Přemostění Sundu (dálnice a železnice, Öresund) do Švédska bylo hotovo v červenci 2000, přemostěn je i Store Belt. Severské země mají společnou leteckou společnost SAS (Scandinavian Air System).

Největší letiště je vedle Kodaně (Kastrup), významné je též v Billundu. Největší firmou v zemi je dopravní (rejdařská) společnost **Maersk**.

Obr. 78: Symbol Kodaně Zdroj: magazin.e15.cz

Zahraniční obchod se uskutečňuje většinou se zeměmi EU: 1. Německo, z ostatních hlavně USA.

Export: máslo, sýry, vejce, pivo, maso, ryby a lodě.

Import: suroviny, dopravní prostředky, spotřební zboží.

Obyvatelstvo

Plně převládá dánská populace (97%), největší menšinu tvoří Asiaté (přes 1%). Dánsko má poměrně přísné imigrační zákony. Skoro čtvrtina obyvatel žije v hlavním městě. Dánština patří do severní větve germánských jazyků. Dánové jsou většinou protestanti-luteráni.

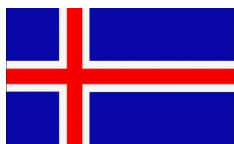
Osobnosti: Tycho Brahe (hvězdář, na obrázku), Hans Christian Andersen (spiso-vatel), Knud Rasmussen (etnograf a badatel), Niels Bohr, Hans Christian Oersted (vědci), Johannes Vilhelm Jensen (spisovatel), Agner Erlang (matematik).

H. Ch. Andersen

Turistická místa: Kodaň (Rosenborg, Tivoli Gardens, Nyhavn, Planetárium Tycho de Brahe), Roskilde (katedrála, Viking Ship Muzeum, rockový festival).

3.2.2 Lýðveldið Ísland - Island

Island je republikou od roku 1944, je tu nejstarší parlament na světě (Althing, z roku 930!). Člen NATO.

Ekonomika

Zemi postihla výrazně finanční krize ve druhé polovině roku 2008 (bankroty bank, pád měny). Projevily se snahy o vstup do EU (přihláška), ale poslední dobou zájem ochabl.

V zemi je nemnoho surovin, má nepříznivé klimatické podmínky. Přesto vykazuje vysoký HDP na obyvatele (jako Dánsko).

Obr. 79: Reykjavik Zdroj: citiesinworld.com

Hlavní produkční činností je **rybolov** a zpracování ryb, (země je 1. na světě na obyvatele v rybolovu). Částečně se prosazuje chov ovcí a skotu (většinou stájový), případně skleníková rostlinná výroba (využito i geotermální teplo do skleníků).

Geotermální energie se v zemi využívá velmi často, např. 4/5 domácností jsou vytápěny geotermálně, např. z teplárny „Modrá laguna“. Na tomto místě jsou vybudovány i lázně (léčí se choroby pokožky). Ve využití přírodní energie nemá země ve světě konkurenci.

Měna: islandská koruna - ISK - 0,18 Kč (1.1.2015, střed).

Země má jediné mezinárodní letiště – Keflavík (zároveň vojenská základna NATO) a jediný mezinárodní přístav – Seydisfjörður.

Obr. 80: Modrá laguna Zdroj: tripadvisor.com

Obyvatelstvo

Z 97% zde žijí Islandčané, hovoří islandsky. Populace je jazykově příbuzná s Nory (vypovězení norští šlechtici s irskými otroky). Islandčané se dožívají v průměru nejvyššího věku v Evropě (80 let). Dbá se na čistotu

jazyka, který je bez cizích výrazů. Ženy si ponechávají dívčí jména. Islandčané jsou vesměs protestanti-luteráni.

Na Islandu platí greenwickský čas

Osobnosti: Erik Rudý, Leif Eriksson (Vikingové).

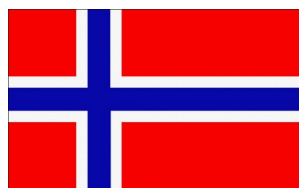
V zemi sílí turistický ruch (původní neporušená příroda). Na Islandu je pro zahraniční turisty bylo velmi drahé, a po devalvaci koruny je situace lepší. Zajímavá je vysoká spotřeba Coca Coly na obyvatele v zemi?!

Obr. 81: Socha Leifa Eriksona Zdroj: Panoramio.com

Ostrov obchoduje s EU hlavně s Británií, s USA, 70% exportu pochází z moře!

3.2.3 Kongeriket Norge - Norsko

Norské království je konstituční monarchií. Návrh na zrušení monarchie Norové v roce 1976 odmítli. Člen NATO, OECD. Vstup do EU byl zatím díky

neúspěchu referenda odložen.

Ekonomika

Norsko je vyspělá průmyslová země s dostatkem surovin. Těží se hlavně ropa ze Severního moře (asi 50 let, 3. v Evropě). Na největších plošinách Frigg, Statfjord těží největší společnost v zemi **Statoil**. Export ropy a zemního plynu představuje 2/5 tvorby HDP, země čtvrtým největším světovým vývozcem ropy! Dále se těží železná ruda, měď a pyrity.

Obr. 82: Statoil terminal Zdroj: member.zeusintel.com

Kurz měny: norská koruna - NOK 3,07 Kč (1.1.2015, střed).

Průmysl

Norsko má významné hutnictví barevných kovů, je první v Evropě ve výrobě hliníku a molybdenu. Tyto kovy vyrábí díky velkému množství laciné vodní elektrické energie (1. ve světě na obyvn.), významná je i výroba magnézia (hořčíku, 2. na světě).

Ve strojírenství se uplatňují hlavně **loděnice** (Trondheim). Papírenský a potravinářský průmysl jsou důležité pro export (produkce rybích produktů).

Střediska: Bergen a Stavanger. Díky bohatství dřeva má země rozsáhlý dřevozpracující průmysl. Na toto odvětví navazuje i výroba lyží (i dalších sportovních potřeb, firmy **Madshus**, **Swix**).

Významná je i výroba papíru a celulózy (Norske Skog je největší výrobce novinového papíru v Evropě). Potravinářská firma **Rieber&Son** vlastní české firmy Vitana, Bask a Emarko.

Země má nepříznivé podmínky pro zemědělství. Výjimku tvoří jen pobřeží a jih země. Význam má lesní hospodářství a rybolov, Norsko patří mezi největší evropské producenty rybiho masa. Státní subvence do zemědělské výroby a rybolovu jsou po Švýcarsku největší v Evropě.

Obr. 83: Vigelandpark Zdroj: tripadvisor.com

Doprava využívá hlavně námořních tras. Přístavy leží i za polárním kruhem, např. Narvik, ten je využíván i Švédskem. Hlavní leteckou společností je SAS.

Zahraníční obchod probíhá hlavně se zeměmi EU, 1. Británie.

Export: ropné produkty, kovy, rybí produkty, lodi, papír.

Import: paliva, rudy, dopravní prostředky, spotřební zboží.

Populaci tvoří z 99% Norové, na severu žijí Laponci. Existují tu dva norské (sobě rovné, vyučují se) jazyky: bokmøl (ovlivněn dánštinou, archaický) a nynorsk (nová norština). V Norsku (ostatně i v ostatních severovýchodních zemích) mají velké zastoupení ve správě země ženy (2/5!). Norové jsou protestanti-luteráni.

V zemi platí podobně jako v Dánsku a ve Švédsku středoevropský čas.

Norové tradičně vynikají v zimních sportech, hlavně v lyžování. Každoročně v říjnu se v Oslo předávají Nobelovy ceny míru.

Osobnosti: Henrik Ibsen (dramatik), Edvard Munch (malíř), Roald Amundsen, Fridtjof Nansen (polárníci), Sonia Henie (krasobruslařka), Thor Heyerdahl (historik, spisovatel), Vegaard Ulvang, Espen Bredesen, Bjorn Dählie, Lasse Kjus (lyžaři), Ole Einar Bjordahlen (biathlon).

Turistická místa: Oslo (Akershus, Vigelandpark), Stavanger (Domkirke), Bergen (královský hrad, Aquarium), Trondheim (Stiftgården), Nordkapp, Nordkinn, Jotunheimen (národní park, ledovec).

Obr. 84: Holmenkollen Zdroj: lenastianbelgia.blogspot.com

Sportovní střediska: Lillehammer (zimní olympijské hry v roce 1994), Holmenkollen (Oslo, zimní sporty).

3.2.4 Konungariket Sverige - Švédsko

Švédské království je konstituční monarchií od roku 1809. Ve světových válkách bylo Švédsko neutrálním státem. Současná ústava země pochází z roku 1975. V roce 2006

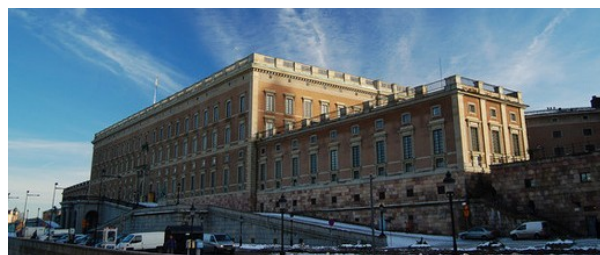
vítězí ve volbách pravice. Je členem EU, Rady Evropy, OECD.

Ekonomika

Je to vyspělý průmyslový stát, donedávna zde fungoval specifický ekonomický systém, tzv. „švédský socialismus“. Tento název vznikl díky sociálnímu a daňovému systému země (který zlepšoval dokonce podnikání). Švédsko má stále největší sociální výdaje na obyvatele v EU (téměř 10 tis. USD).

Fredrik Rheinfield

Obr. 85: Kungliga Slottet Zdroj: 10best.com

Kurz měny: švédská koruna - SEK – 2,93 Kč (1.1.2015, střed). Není v Eurozóně. Rozhodlo o tom negativně i referendum v září 2003.

Země má dostatek surovin, hlavně rudných (nejvíce v Evropě mimo Ruska). Těží se železná ruda (Kiruna, Gällivare - magnetit) dále uran, měděná ruda, pyrity, stříbro a olovnatozinkové rudy. Paliv je málo (dovází se).

Největší firmy v zemi – 2013		
Firma	Obor	Tržby v mld USD
Volvo Group	Stroje	41,8
Ericsson	Elektro	34,9
Nordea Bank	Banka	25,6
Skanska	Stavebnictví	21,0
H-M	Obuv	20,3
Electrolux Gr.	Strojírnoství	16,8

Zdroj: Forbes

V průmyslu je nejvýznamnější strojírenství, hlavně dopravní: automobily - **Saab-Scania** (také letecké motory a elektrotechnika), středisko Södertälje, Volvo (Göteborg). Z dalších výrobců **Husqvarna** (motocykly, pily, sekačky, šicí stroje), **Electrolux** (Eskilstuna), **Ericsson** (Stockholm) - elektrotechnické produkty (mobily). Lodi se vyrábějí v Malmö a Göteborgu, podnik SKF Göteborg vyrábí ložiska. Tradiční je také hutnictví - hlavně výroba kvalitní oceli v městech Lulea, Sandvik.

Domácí suroviny využívá dřevozpracující a papírenský průmysl. Největším výrobcem je známý nábytkářský koncern **IKEA**. Význam má i rozsáhlý spotřební průmysl (potravinářský, kosmetika - **Oriflame**, výroba sportovních potřeb pro zimní sporty - hokej, lyžování, firma **Jofa**). Státní podnik Vin&Sprit vyrábí i u nás známou Absolut vodku.

Zemědělství má nejlepší podmínky na jihu (kraj Skåne), intenzita a produktivita výroby je vysoká. 4/5 živočišné výroby tvoří hlavně produkce masa a mléka. Významný je i rybolov a lesní hospodářství.

V dopravě je dosti důležitá i železnice **SJ** (na rozdíl od ostatních severských zemí). Pro zemi má význam spojení Kiruny s norským Narvikem. Švédsko a Finsko mají nejdelší železniční síť na obyvatele na světě. V letecké dopravě působí skandinávská **SAS** - největší letiště je Arlanda (Stockholm).

Obr. 86: ISP Lund Zdroj: worldtravelimages.net

Země má moderní obchodní loďstvo, pravidelný trajekt Trelleborg-Travemünde (GER), je nejdelší v Evropě, 255 km.

V Lundu je největší centrum výzkumu a vzdělávání v Evropě – **Ideon Science Park**.

Zahraniční obchod probíhá hlavně se zeměmi EU, 1. Německo pak následuje Británie a USA.

Export: auta, investiční celky, papír, ocelové výrobky.

Import: paliva, stroje, potraviny.

Obyvatelstvo

Žijí tu hlavně Švédové. Úředním jazykem je švédština, což je severogermánský jazyk (častým dorozumívacím jazykem s cizinci je angličtina). Na severu žijí **Laponci**.

Moderní popkultura již dlouho konkuruje žánrově anglické (např. skupiny ABBA, Roxett). V zemi žije mnoho párů s rodinami bez sňatku (40%). Švédové jsou v převaze protestanti-luteráni.

C. Linné

Obr. 87: Oresund Zdroj: viajeteca.com

Národním sportem je hokej a lyžování.

Osobnosti: Gustaf I. Vasa (král), Carl Linné (přírodovědec, na snímku), Alfred Bernhard Nobel (vynálezce), Anders Celsius (fyzik), Carl Wilhelm Scheele (chemik), Adolf Erik Nordenskjöld (polárník), Greta Garbo, Max von Sydow (herci-působili v USA), Ingmar Bergman (režisér), Olof Palme (politik), Sixten Jernberg, Ingemar Stenmark (lyžaři), Björn Borg (tenista), Peter Forsberg (hokejista).

Obr. 88: Liseberg Zdroj: exponerat.net

Turistická místa: Stockholm (Kungliga Slottet - královský palác, Kaknästornet - TV věž), Malmö (Malmöhus), Uppsala (universita, největší skandinávská katedrála - Domkyrka, hrad, Muzeum Carla von Linné), Göteborg (Liseberg Park - největší zábavní park Skandinávie).

Sportovní centra: Falun, Leksand, Kiruna, Gällivare.

3.2.5 Suomen Tasavalta - Republiken Finland - Finsko

Nezávislost byla vyhlášena dne 15.11.1917 (do té doby bylo Finsko autonomní velkoknížectví patřící od roku 1809 Rusku). Zemi tvoří 12 provincií. Finsko je členem EU,

OECD.

Novým prezidentem se v roce 2012 stal Sauli Niinistö (na snímku).

Ekonomika

Je to vyspělá průmyslová země. Dlouho závisela na svých sousedech, na Švédsku a Rusku. Měla dlouho „tradičně opatrné“ vztahy s bývalým SSSR, dnes Ruskem. Počátek devadesátých let znamenal díky rozpadu SSSR velký hospodářský pokles a zvýšení nezaměstnanosti (až na 18%, dnes je poloviční). Teprve v roce 1995 vzrostl HDP a druhá polovina 90.let znamenal velký hospodářský rozvoj. Země má nízkou inflaci (0,5%). Souostroví Alandy mají zvláštní daňový režim.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1,21 USD).

Největší firmy v zemi – 2013		
Firma	Obor	Tržby v mld USD
Nokia	Strojírenství	27,5
Neste Oil	Petrochemie	23,2
Stora Enso	Dřevo, papír	14,0
UPM-Kymmene	Dřevo, papír	13,3
Kesko	Obchod	12,4

Zdroj: Forbes.

Těží se hlavně **rudy** (zinková, měděná, niklová a pyrity).

V průmyslu má význam **NOKIA** strojírenství, elektrotechnika, produkce kancelářské a mobilní techniky. Rozhodující v zemi je firma **Nokia** (v poslední době si jí však moc nedaří, součástí Microsoftu).

Dále tu je výroba klimatizace **Allaway** (největší evropský výrobce). Nejvýznamnější v zemi (a také tradiční) je dřevozpracující průmysl, hlavně výroba nábytku - v městě Lahti (firma Askö), a sportovních potřeb, lyží (firmy **Karhu**, Peltonen) nebo hokejové výstroje (značka Koho). Velký význam má i papírenský průmysl (4. na světě!, Stora Enso a UPM-

Kymmene). Loděnice (tradiční je výroba ledoborců) jsou v Helsinkách a Turku (firma Kvaerner Masa), huť v městě Imatra (ušlechtilá ocel), textilní průmysl v Tampere. Světoznámá je finská vodka **Koskenkorva** (lihovar v Rajamaki) a Finlandia.

V zemědělství převládá živočišná výroba (3/4) - chov hovězího dobytka, drůbeže.

Vzhledem k velké rozloze hospodářských lesů (lesy pokrývají 3/4 rozlohy země) a k potřebám dřevozpracujícího a papírenského průmyslu těží Finsko velké množství dřeva.

V dopravě mají rozhodující význam silniční, železniční a námořní přepravci. Trajekty směřují do Švédska, Estonska a Ruska. Země má vlastní leteckou společnost **Finnair**.

Obr. 89: Sv. Mikuláš Zdroj: panoramio.com

V **zahraničním obchodu** je patrný relativně vyšší podíl s Ruskem (oproti jiným zemím EU). Největšími obchodními partnery jsou Německo, Švédsko a Británie.

Export: dřevo, papír, celulóza, nábytek, lodí a elektrotechnika.

Import: paliva, dopravní prostředky, spotřební zboží.

Obyvatelstvo tvoří hlavně Finové (94%). Největší menšinou jsou Švédové (5%). Oba jazyky jsou úřední. Finština je uralský-ugrofinský jazyk (jako estonština a maďarština, té se však nepodobá). Na severu země žijí Laponci. Finové jsou většinou protestanti - luteráni.

V zemi platí východoevropský čas (+2 h oproti GMT).

Obr. 90: Laponci Zdroj: scoutfp.org

Osobnosti: Jean Sibelius (hudebník), Mika Toimi Waltari (spisovatel), Urho Kaleva Kekkonen (prezident),

Paavo Nurmi (atlet), Lasse Viren (atlet), Mika Hakinen a Kimi Raikonen (automobiloví závodníci).

V Evropě jsou mladým lidem známé finské hudební (rockové) skupiny HIM, Nightwish, Waltari nebo Rasmus.

Obr. 91: Hämeenlinna Zdroj: finpin.com

Turistická místa: Helsinky (Eduskuntatalo – parlament, katedrála Sv. Mikuláše, hala Finlandia, Sibeliův park – na snímku), Tampere (Särkänniemi – centrum volného času), Turku (katedrála, hrad), Rovaniemi (Kirkko, kostel), Häme (hrad poblíž města Hämelina).

Sportovní centra: Lahti, Rovaniemi. Kuusamo.

Na olympiádě v Helsinkách v roce 1952 se stal nejlepším sportovcem her náš Emil Zátopek (3 zlaté medaile).

3.2.6 Eesti Vabariik - Estonsko

Až do 16. století sdílela země podobný osud jako Lotyšsko. V novodobé historii se projevoval nejvíce vliv Ruska, resp. SSSR. Republika vyhlásila nezávislost 20.8.1991. Od této doby je u moci pravicová strana. Prezidentem je Toomas Hendrik Ilves (2006). Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004. Člen NATO.

Ekonomika

Estonsko je nejvyspělejší pobaltskou zemí. Nejrychleji se zde dařilo uskutečnit reformy transformace hospodářství. Země má největší příliv investic na obyvatele v zemích bývalého SSSR. Růst ekonomiky je poměrně vysoký (skoro 6%).

T.H.Ilves

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1,21 USD). Od 1.1.2011.

Země má zásoby paliv (hořlavé břidlice v Kohtla-Järve) a fosforitů.

V průmyslu má významné místo tepelná energetika (spalování sedimentárních břidlic, Narva). Tradičně je

v zemi důležitý strojírenský průmysl (těžební stroje, chladírenská a měřicí technika, elektrotechnika, domácí spotřebiče). V Estonsku je také dřevozpracující a papírenský průmysl. Potravinářský průmysl se specializuje na zpracování produktů moře.

Obr. 92: Tallinn Zdroj: eua.be

Centra: Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu.

V zemědělství převažuje živočišná výroba (3/4), produkce masa a mléka je intenzivní.

Estonsko má výhodnou polohu především pro námořní dopravu, má přístup do Finského i Řížského zálivu. Hlavním silničním a železničním uzlem je Tartu.

Zahraniční obchod se výrazně orientoval na země EU a CEFTA.

Obyvatelstvo

V zemi žije asi 1 mil. Estonců (2/3 populace), patří do ugrofinské skupiny uralské jazykové rodiny. Nejbližší mají k Finům. I v Estonsku se projevily problémy s diskriminací Rusů (30% populace). Estonci jsou protestanti-luteráni. Rusové nikoliv.

Obr. 93: Pärnu - pláž Zdroj: erel.ee

Osobnosti

Lennart Meri (bývalý prezident), Paul Keres (šachista), Carmen Kass (modelka), Lepo Sumera (hudba), Erkki Noll, Anders Verpalu a Katerine Smigun (sportovci).

Obr. 94: Tartu - univerzita Zdroj: amhold.ee

V zemi (i v celém Pobaltí) platí východoevropský čas (+2h).

Turistická centra: Tallinn (Toompea - hrad, staré město, Katariina kirik - katedrála), Tartu (univerzita z roku 1632), Vijandi (hrad), Pärnu (klimatické lázně).

V Tallinnu je olympijské jachtařské středisko (z roku 1980).

3.3 Jižní Evropa

Stát	Rozloha v km ²	Počet obyvatel v tis. (2014)	Hlavní město	Měna značka český název	HDP/obyv. (2013, USD, PPP, World Bank)	Zřízení	Osobnosti 2015
Andorra	453	85	Andorra la Vella	EURO	37 200	knížectví	Premiér Antoni Martí Petit
Itálie	301 302	61 680	Roma Řím	EURO	29 600	republika	Prezident Sergio Mattarella Premiér Matteo Renzi
Malta	316	413	Valetta	EURO	29 200	republika	Prezident Edward George Abela
Monako	2	31	Monaco Monako	EURO	85 500	knížectví	Kníže Albert II.
Portugalsko	91 985	10 813	Lisboa Lisabon	EURO	22 900	republika	Prezident Anibal Cav. Silva Premiér Pedro Passos Coelho
San Marino	61	33	San Marino	EURO	52 000	republika	-
Španělsko	504 783	47 738	Madrid	EURO	30 100	království	Král Filip VI. Premiér Mariano Rajoy
Vatikán	44 ha	1	-	EURO	-	monarchie	Papež František (Francisco)
Gibraltar	6	29	Gibraltar	Libra - GIP	43 000	kolonie	-
CELKEM:	898 908	120 823					

Poznámka: Španělsku patří enklávy v Africe Ceuta a Melilla, Kanárské ostrovy, ve Francii v Pyrenejích obec Llívia.

3.3.1 Reino de España - Španělsko

Historie

Starověké osídlení Iberů nahradila od 5. století př. n. l. expanze Keltů a následně nadvláda Říma (od konce 3. století př. n. l.), který z této oblasti vytvořil provincii Hispánii. Po rozpadu Říma se přes Španělsko přehnaly germánské kmeny a od počátku 8. století zabrali téměř celé území Pyrenejského ostrova Arabové, kteří tu v polovině 8. století založili Córdobašský emirát. Téměř současně byl zahájen ze severu dlouhodobý boj za znovudobytí poloostrova křesťany (reconquista). Během něho se na severu Španělska vytvořilo několik státních útvarů, mezi nimiž získaly dominantní postavení Kastilie a Aragonie. Oba státy spojila personální unie z roku 1469.

Obr. 95: Toledo Zdroj: espana-erasmus.blogspot.com

Po vytvoření reálné unie začátkem 16. století se začalo toto soustátí označovat jako Španělsko.

Definitivní pád arabského panství se datuje od počátku roku 1492.

V tomtéž roce Španělsko zahajuje rozsáhlé koloniální výpravy a stává se významnou světovou velmocí.

O většinu svých kolonií Španělsko přichází v první polovině 19. století.

Koncem století je přechodně ustavena republika (1873 - 1874), podruhé je republika vyhlášena v roce 1931. Následuje občanská válka, po níž je nastolen autoritativní režim diktátora Franka, který trvá až do jeho smrti v roce 1975.

Následně je obnovena monarchie a udělena autonomie národnostním menšinám (Kataláncům, Baskům a Galicijcům). Španělské království je konstituční monarchií (v dnešní podobě) od roku 1978 (na základě referenda). Katalánci uvažují o nezávislosti na Madridu.

Země je členem EU, Rady Evropy, NATO, OECD.

Ekonomika

Je to vyspělá průmyslově-zemědělská země. Nepatří sice mezi nejvyspělejší v EU, ale za posledních 25 let došlo k velkému rozvoji, hlavně průmyslové výroby a turistického ruchu. Vzrostly rozdíly mezi městem a vesnicí. V zemi proběhla řada hospodářských reforem (nejvíce v 80. letech), v tomto období představoval roční růst ekonomiky přes 10%. V roce 2009 se země dostává do hospodářské krize, ze které se země nedostala dodnes.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Suroviny mají rozmanitou skladbu. Těžba je důležitá pro potřeby ekonomiky, ty však rostou rychleji. Země má např. nedostatek ropy. Těží se paliva - černé uhlí v Asturii (León), v Puerto Llano (jižně od Madridu), hnědé uhlí na úpatí Pyrenejí. Země má i rudné suroviny, železné - Baskicko, Asturie, rudy rtuti - Almadén (2. v Evropě za Itálií), pyrity - Andalusie, olovnatozinkové - sever. Známý je macaelský bílý mramor.

Největší firmy v zemi – 2013		
Firma	Obor	Tržby v mld USD
Telefonica	Spoje	75,8
Repsol-YPF	Petrochemie	74,7
Banco Santander	Banka	52,5
ACS	Stavebnictví	50,9
Iberdrola	Energetika	43,6
Gas Natural Fenosa	Energetika	33,1

Zdroj: Forbes

Průmysl

Pro jednotlivá odvětví je důležitá výrazná zahraniční kapitálová účast (GER, FRA, ITA), s licenční produkcí (např. VW-SEAT). Země má atomové elektrárny (Zorita, Bilbao, Kalábrie). Rozvíjí se tu využití sluneční energie (Andalusie).

Hutnictví je v Asturii(Gijón)

a v přístavech

(Huelva - Andalusie). Ve strojírenství má význam výroba automobilů - SEAT součást VW Group, Martorell, Toledo, General Motors Europe (OPEL) Zaragoza, Valladolid (Rénault).

Obr. 96: Z Madridu Zdroj: aviewoncities.com

Rozvíjí se i spotřební elektrotechnika (Solac ve Vitorii). Loděnice jsou ve středomořských přístavech. Chemický průmysl reprezentují závody v Puertollanu a v přístavech, největší jsou v Barceloně. Tradiční je textilní průmysl ve Valencii, Malaze a Seville. Stále roste význam potravinářského průmyslu (konzervárenství, výroba nápojů, vinařství).

V zemědělství se využívají levnější pracovní síly, které znamenají levné výrobky (problémy s vývozem produktů do zemí EU, hlavně do Francie).

Oblasti

- obilnářská oblast - sever (pšenice, kukuřice, ječmen, chov vepřů)
- pastvinářská oblast - střed, jih (hovězí dobytek, ovce, kozy)
- ovocnářská oblast - jih a jihovýchod Středomoří (vinná réva, olivy 2. na světě, citrusy, mandle, ořechy, korkový dub a tabák).

V celém Španělsku je rozšířeno zelinářství, které je důležité i pro export, tradiční je i včelařství. V produkci vinné révy jsou Španělé první na světě (na obyvatele).

Obr. 97: La tomatina v Buñolu Zdroj: latomatina.org

Svůj význam má též rybolov.

Doprava prodělává rychlý rozmach, hlavně silniční - díky růstu dopravní sítě všech druhů. Ten je důležitý hlavně pro cestovní ruch. Tradiční je námořní doprava (Španělsko bylo námořní velmocí). V zemi se rozšiřuje železniční síť AVE (rychlovlaky). Domácí leteckou společností je společnost Iberia. Největší letiště je Madridské Barajas.

Obr. 98: Sagrada familia v Barceloně Zdroj: zpravy.ihned.cz

Zahraniční obchod je orientován hlavně na západní Evropu a Ameriku (tradice), export levných komodit.

Export: kovy, dopravní prostředky, subtropické ovoce, zelenina (raná), víno, olivový olej, rybí konzervy.

Import: ropa, chemické produkty, stroje, potraviny.

1. USA dále Německo, Francie a Saúdská Arábie.

Obyvatelstvo

Populaci tvoří ze 3/4 Španělé, dále Katalánci, Baskové (s ilegální organizací ETA, baskičtina není indoevropský jazyk) a Galijci. Tyto skupiny mají svůj jazyk, mimo baskičtiny příbuzný španělštině (castellano-kastilština). Všechny řeči jsou v dané oblasti úředním jazykem. Španělé jsou vesměs katolíci (95%).

Tři čtvrtiny obyvatel žijí ve městech.

Obr. 99: Z Valencie Zdroj: studylanguages.org

Milionové aglomerace jsou Madrid (4), Barcelona a Valencia. Problémem velkoměst poslední doby je rozšiřování drogových mafií z Latinské Ameriky.

Osobnosti

- umělci: Annaeus Seneca (i filosof), El Greco, Francisco Goya, Diego Velázquez de Cuellar, Pablo Picasso, Salvador Dalí (malíři), Miguel de Cervantes Saavedra (spisovatel), Plácido Do-

mingo, José Carreras (zpěváci), Antonio Gaudí y Cornet (architekt).

- politici a státníci: Ferdinand Aragonský, Isabella Kastilská, Francisco Franco y Bahamonde, Felipe Gonzáles.
- ostatní: Hernando Cortez (dobytel Aztéků), Juan Ramón Jimenez, Fermin Cacho Ruiz (sportovec), A.Banderas, P.Cruz (herci).

Obr. 100: Obrazárna Prado Zdroj: blog.sunshine.co.uk

Turistická místa a oblasti: Madrid (Palacio de las Cortés, Prado), Barcelona (chrám Sagrada Família), Pamplona (svátek Fiesta de San Fermín), Sevilla (Alcázar), Granada (Alhambra), Santiago de Compostella (poutní místo), León (katedrála), Malaga (obrazárna, Picasso), Altamira (jeskynní malby), Bilbao (Guggenheimovo muzeum), Baleáry (Palma de Mallorca), Jerez (velké ceny motoristů), pobřeží.

Obr. 101: Pamplona Zdroj: arteemocao.blogspot.com

Turistické přímořské oblasti nejsou navštěvovány jen „běžnými turisty“, ale i bossy organizovaného zločinu. Příkladem může být oblast Costa del Sol (Costa del Crime).

3.3.2 República Portuguesa - Portugalsko

Historie

Až do 11. století sdílelo Portugalsko podobný osud jako sousední Španělsko. Základ dnešního státu byl položen při reconquistě v roce 1071, kdy se od Galicie oddělilo Portugalské hrabství, které se po několika letech zcela osamostatnilo a v roce 1139 prohlásilo královstvím. Nejjižnější území obsazená Araby, byla dobyta roku 1250 (Algarve). Geografická poloha na okraji Evropy přinutila Portugalsko hledat nové cesty západním

směrem, při nichž obsadilo Azorské ostrovy, Madeiru, Kapverdy a našlo novou cestu kolem Afriky do Asie.

Obr. 102: Belém, Lisabon Zdroj: all-free-photos.com

V letech 1580 - 1640 bylo Portugalsko dobyté Španělskem a spojeno formou personální unie. Poté se znovu osamostatnilo. Získalo obrovská území v Brazílii, o kterou přišlo začátkem 19. století. V dalších desetiletích dobylo rozsáhlá území v Africe, která udrželo až do 70. let našeho století.

Monarchie přestala existovat v roce 1910, fašistický režim svržen v r. 1974. Autonomní součástí země jsou Azorské ostrovy, Madeira u Afriky. Do roku 1999 bylo kolonií i čínské Macao.

Je členem EU, Rady Evropy, NATO, OECD.

Ekonomika

Portugalsko je středně vyspělá země EU. K rozvoji průmyslu došlo především v 80. letech, po vstupu do EU. V roce 2009 se v zemi prohlubuje hospodářská krize.

Obr. 103: Braga Zdroj: braga.lovetotravel.pl

Měna: euro – EUR – € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Země stále významně zpracovává zemědělskou produkci, kterou vyváží. Na řece Douro byla postavena důležitá vodní kaskáda. Strojírenství je hlavně v přístavech Porto, Setúbal, automobilka v Azambuji (GM) a v Setúbalu (Renault, Clio). V přístavech je chemický průmysl (hlavně rafinerie). Tradiční je v zemi textilní průmysl (bavlnářský, krajky), potravinářský a kožedělný průmysl.

Zemědělství má středomořský charakter (vinná réva, citrusy, olivy), hlavně při pobřeží a na jihu, ve vnitrozemí se setkáme spíše s pastevectvím, rozšířeno pěstování zeleniny a **korku** (1. na světě!).

Obr. 104: Památník objevitelům Zdroj: only-apartments.com

Zahraniční obchod směřuje na vyspělé země EU (GBR, GER), USA.

Export: látky, víno, zelenina, rybí konzervy, korek.

Import: spotřební zboží, ropa, dopravní prostředky.

Obyvatelstvo

Portugalci jsou jazykově příbuzní Španělům (Kastilštině). Portugalština patří ke světovým jazykům (díky Brazílii, Angole a Mozambiku). V zemi je vysoká zemědělská zaměstnanost. Portugalci jsou katolíci.

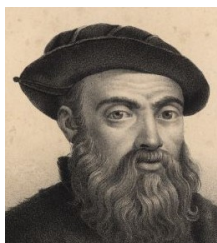
V Lisabonu se konala v roce 1998 světová výstava Expo.

V zemi platí greenwichský čas (jediná v jižní Evropě).

Obr. 105: Most V.d.Gama Zdroj: indien-reise.com

Osobnosti: Vasco da Gama, Fernão de Magalhães, Henrique Navigator - Jindřich Mořeplavec (námořníci, objevitelé), José Maria Ferreira de Castro (spisovatel), Eusébio, L. Figo, Ch. Ronaldo (fotbalisté).

F. Magalhaes

Turistická střediska:

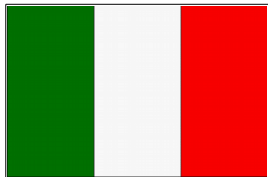
Lisabon (Palácia da Ajuda, Palácio National de Queluz, Belém - věž, Památník objevitelů, Castello dos Mouros, most Vasco da Gama v ústí řeky Tejo), Sintra (UNESCO), Estoril (lázně, sport, Montserrat - zahrady), Coimbra (původní metropole),

Evora („maurské“ město). Turistický ruch je pro ekonomiku země stále více významnější.

3.3.3 Repubblica Italiana - Itálie

Historie

Dějiny Itálie jsou spojeny především s existencí **Římského impéria**, které mělo na Apeninském poloostrově své centrum a ovládalo odsud celé Středomoří. Po rozpadu Říma se území Apeninského poloostrova rozpadlo na řadu státních útvarů, jejichž hranice se často měnily, stejně jako vliv jiných států, např. z Pyrenejského poloostrova nebo ze západní a střední Evropy.

Významné postavení v ekonomické sféře získaly především kupecké republiky (Benátky, Janov). K centralizaci malých italských států významně napomohly události v napoleonské Francii, která po dlouhých staletích znovu sjednotila sever poloostrova v rámci Italské republiky (později království).

Obr. 106: Colosseum Zdroj: glogster.com

Přestože po Vídeňském kongrese byl Apeninský poloostrov rozdělen na více než deset státních útvarů, ideje na sjednocení všech Italů nezanikly. Úlohu sjednotitele převzala Sardinské království, v němž vládla savojská dynastie sídlící v Piemontu. K vyhlášení jednotné Italské republiky došlo roku 1861. O devět let později bylo k Itálii připojeno i celé území tzv. Církevního státu, v němž sídlil papež. Ten opět získal státní suverenitu nad malým územím uvnitř Říma, Vatikán v roce 1929. Bylo to v době vlády fašistické diktatury Benita Mussoliniho. Po válce byla monarchie zrušena. Itálie je parlamentní republikou od roku 1946 (po referendu).

Itálie je členskou zemí EU, Rady Evropy, NATO, OECD. V zemi se často střídají vlády (důvodem jsou časté korupční aféry politiků, problémy s mafií a celková nestabilita italských vlád).

Ekonomika

Je to vyspělá průmyslově-zemědělská země s výrazně patrnými regionálními rozdíly sever-jih. Je to čtvrtá největší ekonomika v Evropě (v HDP). Nejvyspělejší jsou severní oblasti. Především v průmyslu existuje koncentrovaný kapitál. Země

pocituje závislost na dovozu paliv. V přístavech tak vznikala řada nových průmyslových středisek.

Měna: euro – EUR – € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Obr. 107: Carrarský mramor Zdroj: montrealgazette.com

Italská surovinová základna je celkem pestrá, ale nedostatečná vzhledem k potřebám (hlavně paliva).

Těží se ropa a zemní plyn na Sicílii (Ragusa) a na jihu Pádské nížiny (domácí spotřebě však těžba nestačí). Ložiska železné rudy má ostrov Elba a Val d'Aosta (Alpy), pyrity jsou v Toskánsku a na Sardinii (olověná ruda). Celosvětově významné jsou zásoby a těžba **rtuti**, nejvíce v Monte Amiata (1. na světě). Důležitá jsou ještě ložiska síry na Sicílii a **mramoru**, např. Carrara (2. na světě).

Průmysl

Elektřina se vyrábí hlavně z vodních zdrojů. Moderní hutní závody jsou v přístavech Taranto, Piombino, starší centra najdeme v Torinu a Milanu (vyrábějí hlavně plechy pro auta). Barevná metalurgie je mimo tradiční centra, např. na Sardinii (olovo), dále v Bolzanu, v Brescii (hliník).

Strojírenství je hlavní průmyslový obor, vévodí mu především automobilový průmysl. Ten reprezentuje hlavně firma **FIAT** (Torino), která vyrábí 4/5 aut. Dokončuje se spojení s americkou GM. Z ostatních středisek: Milano (firma Alfa Romeo), Neapol (Alfa Sud), dále jsou známé firmy Ferrari, Lancia, Maseratti. Nákladní automobily vyrábí západoevropské konsorcium **Iveco** (vzniklo v roce 1975 dílem Fiatu, Unico-FRA a Magirus Deutz-GER).

V Janově jsou loděnice Voltri, další jsou v Livornu, Neapoli a Tarantu. Itálie vyrábí i letadla, motocykly a skútry (firmy Cagiva, Aprilia, Ducati, MV Agusta), kola (firmy Colnago, Campagnolo). Důležitým odvětvím je i elektrotechnika a kancelářská technika firmy Olivetti v městě Ivrea (severně od Torina), spotřební elektroniku (domácí spotřebiče) vyrábějí firmy **Zanussi**, Candy, Dé Longhi, Ardo.

Největší italské firmy 2013		
Firma	Obor	Tržby v mlrd.USD
ENI	Petrochemie	152,7
EXOR	Investice	143,7
ENEL	Elektrotechnika	106,3
Generali Group	Pojišťovna	100,5
UniCredit Group	Pojišťovna	32,8
Telecom Italia	Spoje	31,1

Zdroj: Forbes

V chemickém průmyslu je na prvním místě petrochemie rozmístěná v přístavech (monopoly **ENI** AGIP) Janov, Terst a Brindisi. Základní chemie je oborem firem Montedison, Snia Viscosa - Milano, Torino, kaučuk se vyrábí v Ravenně, v Milanu sídlí gumárenský koncern Pirelli.

Exportní je i textilní průmysl, centrum je v Trevisu (firma **Benetton** se značkami UCB, Sysley, Playlife, Nordica a Prince). Ve světě známá je i módní firma Versace či Diesel. Kožedělný průmysl má největší středisko ve Varese - obuv). Sklářský průmysl je znám z Murana a v Pise. Potravinářský průmysl vyrábí klasické italské těstoviny (výrobci Parmalat, Barilla), uzeniny (např. mortadela), sýry (druhy jako mozzarella nebo parmazán), cukrovinky - firma **Ferrero** (2. v Evropě za firmou Nestlé) a víno (2. na světě, značky Chianti, Orvieto a Barolo).

Obr. 108: Je líbo? Zdroj: candygalaxy.com

V zemi jsou významní výrobci sportovních potřeb (Fila, Diadora, San Marco, Sergio Tacchini, Nordica, Lange, Koflach). Specialitou italského průmyslu je též zpracování zlata v toskánském Arezzu (největší světové centrum).

Zemědělství

Jsou tu patrné výrazné územní rozdíly, podmínky jsou však vesměs příznivé (mimo jihu). Hlavní produkční oblasti jsou v Pádské nížině na Jadranském pobřeží a na svazích Apenin (víno).

Hlavními obory jsou **obilnářství** (pšenice, kukuřice), ovocnářství (citrony 1. na světě!, hrušky 2. na světě), olivy - 1. na světě, produkce zeleniny. Velký exportní význam má produkce **vinné révy** (2. na světě). Rozšiřuje se pěstování květin. Na severu je intenzivní živočišná výroba - stájový a alpský chov. Rozsáhlý je i rybolov, hlavně mořský.

Doprava

Je vyspělá hlavně na severu, vyžaduje velké investice vzhledem ke členitému reliéfu. Ze země vedou tunely

do Švýcarska jako Simplonský, St. Gotthardský. V Alpách je též řada mostů. Na jihu Říma je nejstarší cesta světa (Via Appia). Velká italská města mají velmi živnou městskou dopravu. Železniční doprava využívá sítě rychlodrah - vlaky pendolino. Významná je námořní doprava, největším přístavem je **Janov**.

Obr. 109: Pendolino Zdroj: railway-technology.com

Největší leteckou společností je **Alitalia** (největší letiště - Roma: Fiumicino a Ciampino, Milano: Malpensa a Linate). Společnost má zájem vstoupit do fúze Air France-KLM.

Zahraniční obchod: hlavně v rámci EU. Největšími obchodními partnery jsou - 1. Německo 2. Francie 3. USA.

Export: auta, chemie, elektronika, obuv, konfekce, potravinářské zboží (těstoviny, cukrovinky, olivy, víno), sportovní potřeby.

Import: suroviny 1/4, stroje, spotřební zboží.

Populace

Národnostně je vcelku jednotná, větší rozdíly jsou v rozmístění, v hustotě (na severu kolem 400 na km²) a v přirozeném přírůstku. Úředním jazykem je italština, patří do skupiny románských jazyků. Ze země odešlo v minulosti velké množství lidí (nejvíce do USA a Kanady).

Obr. 110: Turin Zdroj: becomemoresognidoro.blogspot.com

Přesun obyvatel stále probíhá z chudého jihu na bohatší sever. Italové jsou většinou katolíci. V severní Itálii se zesiluje tlak na odtržení a vytvoření republiky „Padanie“ (podle řeky Pád).

Milionové aglomerace: Roma (4 miliony), Torino, Milano a Napoli (Neapol).

Osobnosti:

- umělci: Leonardo da Vinci (na obrázku), Michelangelo Buonarroti, Tiziano Vecellio-Tizian, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Niccolò Paganini, Giacomo Puccini, Enrico Caruso, Alberto Moravia, Marcello Mastroianni, Sophia Lorenová, Gina Lollobrigida, Luciano Pavarotti.
- filosofové: Niccolò Machiavelli.
- vědci: Luigi Lilio, Galileo Galilei, Luigi Galvani, Evangelista Torricelli, Alessandro Volta, Umberto Nobile.
- politici a státníci: Benito Mussolini, Silvio Berlusconi.
- sportovci: Giacomo Agostini, Alberto Tomba, Paolo Maldini, Manuela di Centa, Stefania Belmondo.
- ostatní: Marco Polo, Kryštof Kolumbus (Christophoro Colombo), Amerigo Vespucci, Giuseppe Garibaldi.

Sofia Loren

V roce 2006 hostila Itálie naposledy zimní olympijské hry v Turíně (předtím v Cortině d'Ampezzu v roce 1956).

Obr. 111: Agrigento Zdroj: online-utility.org

Turistická místa: Roma-Řím (Forum Romanum, Circus Maximus, Colosseum, Fontana di Trevi, Vatikán, Diokleciánovy lázně, akvadukt a mnoho dalších), Riviera (San Remo), Genova-Janov (San Lorenzo), Milan (Duomo, La Scala, Castello Sforzesco), Firenze-Florence(Uffizi - galerie), Padova, Pisa (šikmá věž, Baptisterium), Venezia-Benátky (Piazza San Marco, Canal Grande, karneval), Napoli-Neapol (Castel Nuovo, Santa Lucia), Pompeje, Capri(Grotta Azura), Concordia (řecký chrám v Agrigento na Sicílii), Siracusa. Italská riviéra, Jadran (Martinsicuro, Alba Adriatica, Bibione), Viareggio (masopustní karneval - až 600 tis. turistů).

Sportovní střediska: Bormio, Cortina d'Ampezzo, Val di Fiemme, Cervinia, Sestriere, Madona di Campiglio, Santa Catarina - alpská lyžařská střediska.

3.3.4 Malé země jižní Evropy

Jižní Evropa je regionem, kde se zachovaly malé státní útvary.

3.3.4.1 Principauté de Monaco - Monako

Monacké knížectví je samostatné od r. 1861 (v roce 1997 slaví 700 let grimaldiovské dynastie). Celek tvoří pětice měst Monaco, Monte Carlo se čtvrtí Larvotto, La Condamine, Fontvieille (část území je umělá, vzniklá zasypáním moře) a Moneghetti. Zahraniční záležitosti řeší Francie.

Obr. 112: Zdroj: eipmonaco.com

Zdrojem HDP je **turistický ruch** (kasina, herny, hotely, lázeňská střediska, Grand Prix automobilů F1, rallye Monte Carlo, různé festivaly a soutěže) a vydávání známek. Je tu poměrně benevolentní daňový systém, který přitahuje zahraniční kapitál a peníze (firmy, banky, sportovce i umělce). Sami Monačané daně neplatí, ale nesmí hrát v kasinu. Platí se tu eury.

Turistická centra: katedrála, Palais du Prince, Casino, Oceánografické muzeum, Muzeum mechanických loutek.

Obr. 113: Ze San Marina Zdroj: fanpop.com

3.3.4.2 Repubblica di San Marino - San Marino

Republika, v jejíž čele stojí dva regenti (tato komunita založena v roce 301). Příjmy této malé země plynou z turistického ruchu - známky, suvenýry, mince. Hřbet Titano se třemi hrady má ročně 3,5 mil.

návštěvníků za rok. Velkým lákadlem je i Grand Prix automobilů F1, která se koná v italské Imole. Ceněno je státní občanství.

3.3.4.3 Republika ta'Malta - Malta

Maltská republika byla dříve britskou kolonií, nezávislá je od roku 1964. Republikou je od roku 1974.

Obr. 114: La Valetta Zdroj: globopix.net

Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004.

Je to ostrovní země bez surovin, s textilním a potravinářským průmyslem. Jsou tu důležité **doky** (opravy lodí) ve středomořské oblasti. Země poskytuje významné dopravní tranzitní služby ve Středomoří, má např. třetí největší **obchodní loďstvo** v Evropě (řada evropských rejdařů využívá maltskou vlajku). Malta má malé vlastní zdroje vody (jen voda dešťová), a proto je tu nutné odsolovací zařízení.

Maltané jsou míšenci okolních národů. Maltština je semitský jazyk (směsice feničtiny, tuniské arabštiny a sicilského dialektu italštiny), úřední řečí je i angličtina. Od roku 2008 součástí eurozóny.

Zdrojem příjmů (stále významnějším) je turistický ruch (historické stavby: megality - v seznamu UNESCO, pevnosti, Velmistrovský palác, přímořská turistika, skalní útvary Dwejra).

Působil tu i slavný italský renesanční malíř Caravaggio.

3.3.4.4 Stato della Citta del Vaticano - Status Civitatis Vaticanae - Vatikán

Vzniká na základě Lateránské smlouvy v roce 1929. Je to absolutní **teokratická monarchie** v čele s papežem.

Obr. 115: Ze Sv.Petra Zdroj: wunderground.com

Vatikán je **nejmenším státem světa**, jen asi 400 osob má vatikánské státní občanství (většinou církevní hodnostáři). Zdrojem příjmů je emise známek a turistický ruch (cenné umělecké sbírky a stavby).

Spojení se světovým kapitálem je realizováno přes švýcarské banky. Armádu tradičně tvoří švýcarská garda (potomci žoldnů z 16. století, uniformy prý navrhl Michelangelo Buonarroti). Měnou je euro. Poslední volba papeže se uskutečnila v březnu 2013. Papežem se stal Argentinec Jorge Bergoglio – František.

Turistická centra: Basilica di San Pietro se Sixtínskou kaplí, Piazza San Pietro, Belvedere, Vatikánské zahrady.

3.3.5 Principat d'Andorra - Principauté d'Andorre - Principado de Andorra - Andorra

Knížectví je pod ochranou Francie a španělského biskupa ze Seo de Urgel (od roku 1278). Přijetím nové ústavy v roce 1993 je země nezávislá.

Obr. 116: Zdroj: travel-images.com

Příjmy vznikají ve vysokohorském zemědělství (ceněný je např. tabák, země je v průměru nejvýše v Evropě) a v **turistickém ruchu** (nákupní turistika, zboží je bez daně z přidané hodnoty, např. lihoviny a tabákové výrobky, zimní sporty). Ročně sem přijíždí přes 10 mil. turistů. Měnou je euro. Úředním jazykem je katalánština.

3.3.5.1 Gibraltar

Kolonie, u které byl referendem potvrzen britský statut. Gibraltar, kdysi arabsky Džabal al Tárík, měl a stále má mimořádný **strategický význam** - brána do Středozemního moře. Gibaltarským průlivem propouští nejvíce lodí na světě. Je tu vojenská základna NATO.

Obr. 117: Gibraltar Zdroj: alicante-costablanca-spain.com

Město žije z **turistického ruchu** - nákupy, emise poštovních pohledů a známek, registrace zahraničních firem (daňové úlevy). Platí tu gibraltarská **libra** – GIP, která je paritní s britskou librou.

3.4 Střední Evropa

Stát	Rozloha v km ²	Počet obyvatel v tis. (2014)	Hlavní město	Měna značka český název	HDP/obyv. (2013, USD, PPP)	Zřízení	Osobnosti 2014
Česká republika	78864	10 521	Praha	CZK koruna	26 300	republika	Prezident Miloš Zeman Premiér Bohuslav Sobotka
Lichtenštejnsko	162	37	Vaduz	CHF frank	89 400	knížectví	Kníže Hans-Adam II.
Litevsko	65 200	3 505	Vilnius Vilnius	EURO	22 600	republika	Prezidentka Dalia Grybauskaitė Premiér Algirdas Butkevičius
Lotyšsko	64 500	2 165	Riga	EURO	19 100	republika	prezident Andris Berzins premiérka Landota Straujuma
Maďarsko	93 036	9 919	Budapest Budapešť	HUF forint	19 800	republika	Prezident Janos Ader premiér Viktor Orbán
Německo	356 954	80 997	Berlin Berlín	EURO	39 500	republika	Prezident Joachim Gauck kancléřka Angela Merkel
Polsko	312 685	38 346	Warszawa Varšava	PLN Zlotý	21 100	republika	Prezident Bronislaw Komorowski premiér Ewa Kopacz
Rakousko	83 853	8 223	Wien Vídeň	EURO	42 600	republika	Prezident Heinz Fischer premiér Werner Faymann
Slovensko	49 036	5 443	Bratislava	EURO	24 700	republika	Prezident Andrej Kiska premiér Robert Fico
Slovinsko	20 251	1 988	Ljubljana Lublana	EURO	27 400	republika	Prezident Borut Pahor premiér Alenka Bratušek
Švýcarsko	41 293	8 061	Bern	CHF frank	54 800	republika	Fed. prezident Didier Burkhalter
CELKEM:	1 036 133	169 205					

Pozn. Slovinsko se ocitá ve Střední Evropě po rozpadu Jugoslávie. Litevsko a Lotyšsko pak se vstupem do Evropské unie (a vlastním smyšlením).

Velké zisky přicházejí i z **turistického ruchu** a zahraničních vkladů (soukromých). Největší domácí bankou je Union Bank of Switzerland (**UBS**).

3.4.1 Schweizerische Eidgenossenschaft - Švýcarsko

Francouzsky - Confédération Suisse

Italsky - Confederazione Svizzera

Rétorománsky - Confederaziun Svizera

Historie

Počátky Švýcarska vznikly v roce 1291 vytvořením unie mezi třemi kantony Uri, Schwyz a Unterwalden. Ty se ubránily svým sousedům a postupně se k nim připojovaly další. Vestfálským mírem roku 1648 byla potvrzena nezávislost Švýcarska. Tu se pokusil narušit pouze Napoleon, který zde roku 1803 vyhlásil Helvétskou republiku a některé části připojil k Francii. Po Vídeňském kongrese byl obnoven původní stav a uznána věčná neutralita Švýcarska, včetně nedotknutelnosti hranic. Švýcarsko tak bez problémů přežilo i obě světové války.

Od roku 1978 tvoří zemi 23 samosprávných kantonů, z nichž tři jsou vždy rozděleny na dvě části (polokantony). Prezidenti (-tky) se střídají v ročních obdobích vždy od 1. ledna.

V roce 2001 obyvatelstvo odmítlo členství v EU (76%). Země je od září 2002 členským státem OSN.

Ekonomika

Švýcarsko je jednou z nejvyspělejších zemí ve **světě**. Má vysokou odolnost vůči krizím. Díky vysoce **stabilní měně** má významné místo v mezinárodních finančních vztazích. Bankovní systém přitahuje zahraniční kapitál.

Obr. 118: Bern Zdroj: tripadvisor.com

Kurz měny: švýcarský frank - CHF – 22,9 Kč (1.1.2015, střed).

V zemi se netěží mnoho surovin, výjimku tvoří soli u města Basel-Basileje.

Průmysl

Země má velký potenciál vodních zdrojů (přesto tu přežívá jaderná energetika, která byla však již v roce 1990 zákonem odmítnuta). Hutnictví má moderní výrobu hliníku a ušlechtilých slitin.

Ve strojírenství se uplatňují materiálově nenáročné obory s potřebou vysoce kvalitní pracovní síly (přesné strojírenství, obráběcí stroje, elektrotechnika). Vyrábí se zde **hodinky** - nejkvalitnější na světě (firmy **Rolux**, Patek, Omega, Tissot, Certina) Neuchâtel, Schaffhausen. Vyvážejí se pod značkou Swiss Watch. Vyrábí se tu špičkové obráběcí stroje (Biel). Známé zpracováním zlata (ryzost) je městečko Argor.

Obr. 119: Argor Zdroj: investicnizlato.com

Švýcarsko má i moderní chemii, hlavně farmacii - spojením světových firem Sandoz-Ciba-Geigy vznikl jeden z největších výrobců léčiv na světě - **Novartis**. Tyto společnosti a další farmaceutická firma **Roche** většinou sídlí v Basileji. Textilní průmysl je soustředěn hlavně v Curychu (Zürich). Exportní je i potravinářský průmysl - sušené mléko, sýry (např. obec Emmenthal), cukrovinky **Nestlé** (Vevey, vyrábí značky jako Nescafé, Maggi, Buitoni, Nestea, a Purina), potravinové koncentráty (firma Maggi – patří Nestlé) a přípravky pro sportovce (firma **Isostar**). Sportovní potřeby vyrábí firma **Dynafit**.

Největší firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mld USD
Glencore Int.	Suroviny	232,6
Nestlé	Potraviny	89,4
Novartis Group	Farmacie	57,9
Zurich Financial Services	Pojištění	71,9
Roche Holding	Farmacie	50,5
ABB	Strojírenství	41,8

Zdroj: Forbes

Zemědělství

V zemědělství se uplatňuje hlavně **alpský chov** skotu a ovcí, rostlinná výroba je hlavně v Porýní (obilí a ovoce).

Obr. 120: Zdroj: swissholidayco.com

Doprava

Má **tranzitní** charakter. V zemi je moderní, ale vzhledem k reliéfu velmi nákladná síť (tunely - Svatogotthardský nejdelší silniční na světě, mosty). Silniční síť je dokonce delší než v ČR. Velký význam v zemi má i **železnice** – SBB. Statisticky Švýcaři patří mezi největší uživatele osobní železniční dopravy. Železnice na Jungfrauoch je nejvýše položená v Evropě.

Z Janova (ITA) vede do země ropovod. Největší leteckou společností známou po celém světě je **Swissair**. Tato společnost po problémech startuje jako Swiss International Air Lines v roce 2002. Největší letiště má Zürich (Kloten).

Obyvatelstvo

Populace je různorodá. Dvě třetiny hovoří německy, pětina na západě francouzsky a desetina na jihu italsky. Zvláštní jazykovou skupinu tvoří Rétorománi. Je tu přísná imigrační politika. Největším městem je Zürich (700 tis.). Nábožensky je společnost rozdělena přibližně na polovinu katolickou a protestantskou (hlavně Němci).

Osobnosti: César Ritz (hoteliér), Jean Henri Dunant (zakladatel Červeného kříže), Le Corbusier (architekt), Friedrich Dürrenmatt (dramatik), Johannes Mário Simmel (spisovatel), Erich von Däniken (spisovatel), Leonard Euler (matematik), Auguste, Jacques a Bernard Piccardové (objevitelé), Vreni Schneiderová (sportovkyně), Tony Rominger, Roger Federer (sportovci).

Leonard Euler

Obr. 121: Rodinné "stříbro" Zdroj: thatslikewhoa.com

Zahraniční obchod vykazuje největší míru zhodnocení surovin na světě. Největším partnerem je Německo, dále Francie a Itálie.

Import: dopravní prostředky, suroviny a spotřební zboží.

Export: přesné strojírenství (obráběcí stroje, hodinky), chemie, léčiva, potravinářské výrobky.

Turistická střediska: Lausanne (sídlo MOV a olympijského muzea), Locarno (Madona del Sasso, filmový festival), Montreux (jazzový festival), Bern (Münster, Zytgloggeturm - věž s orlojem), Lugano (miniaturní město, blízko je hrad Castello Grande), Luzern (Hofkirche, Gletschergarden, Muzeum dopravy), Ženeva (St. Pierre - katedrála, Voltairův institut a museum, evropská centra OSN). Rozšiřuje se i marihuanová turistika (lze ji legálně koupit).

Sportovní centra: Davos, Svatý Mořic (St. Moritz, 2x zimní OH), Crans Montana, Zermatt (Matterhorn), Wengen.

Obr. 122: CERN Zdroj: sara.nl

Západně od Ženevy sídlí středisko **CERN** - evropské centrum pro jaderný výzkum (na obrázku).

3.4.2 Fürstentum Liechtenstein - Lichtenštejnsko

Státní útvar se utváří v 15. století. Knížectví je od roku 1719 součástí Říšskoněmecké říše, nezávislost získává v roce 1806. Je to alpská země na

pravé straně Rýna s celní a hospodářskou unií se Švýcarskem.

Platí se zde švýcarskými franky. Hlavním zdrojem příjmů je **turistický ruch**, registrace zahraničních firem (daňový ráj) a emise poštovních cenin. Je to jedna z nejbohatších zemí na světě.

Kníže Hans Adam

V zemi jsou i malé průmyslové podniky vyrábějící speciální jemnou mechaniku (zubní techniku a protézy). Vztahy s naší zemí nejsou nejlepší (nevřešené poválečné konfiskace - Benešovy dekrety a případné restituce Lichtenštejnů).

Obr. 123: Vaduz Zdroj: discoverthetrip.com

Turistická centra: Vaduz (hrad, Kunstmuseum, Muzeum poštovních známek).

Osobnost: Hanni Wenzelová (lyžařka).

Obr. 124: Hrad Zdroj: wayfaring.info

3.4.3 Republik Österreich - Rakousko

Historie

Rakousko je pouze malý zbytek kdysi slavné středoevropské říše, vytvářené po staletí dynastií **Habsburků**. Vznikla v době tureckého ohrožení spojením tří významných středoevropských zemí - Rakouska, Českého a Uherského království. Sloužila jako nárazníkový stát, jehož úlohou bylo zabránit dalšímu postupu Turků. Centralizační snahy Habsburků směřovaly k vytvoření jednotné říše, což se především přes odpor Uherska nepodařilo prosadit. Hranice monarchie však sahaly daleko na Balkán i do východní Evropy. Vnitřní rozpory v mnohonárodnostní říši vedly po 1. světové válce k jejímu rozpadu. Rakousku zůstaly pouze německy mluvící oblasti, Habsburkům byl zakázán vstup na rakouské území. Nová republika se stala v roce 1938 cílem německé expanze, po válce však byla znovu obnovena, i když státní suverenitu získala až v roce 1955.

Obr. 125: Vídeň Zdroj: ecoobe.com

Spolková republika se skládá z 9 zemí: Horní a Dolní Rakousy - Ober + Nieder Österreich, Burgenland, Štýrsko-Steiermark, Korutany-Kärnten, Solnohradsko-Salzburg, Tyrolsko-Tirol, Vorarlbersko - Vorarlberg a Vídeň-Wien. Od r. 1995 je členem Evropské unie, je členem OECD.

Zákonodárným orgánem v zemi je Národní a Spolková rada (dolní a horní sněmovna). Prezident je volen na 6 let v přímých volbách (Heinz Fischer, 2010, na snímku). Spolkovým kancléřem je Werner Faymann.

Ekonomika

Rakousko je vyspělá průmyslová země. V 60.-70. letech proběhla v zemi rychlá modernizace (před válkou daleko za tehdejším Československem!). Hospodářství má dost státního kapitálu, ze zahraničí nejvíce německého. Země je významně závislá na příjmech z turistického ruchu (14% tvorby HDP). Na domácím produktu se tak vysokou měrou podílí terciér. Rakousko je významným investorem v naší ekonomice.

Největší firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mld USD
OMV	petrochemie	56,3
Strabag	stavebnictví	16,5
Voestalpine	strojírenství	14,9
Vienna Insurance	pojišťovna	13,3
Erste Bank	banka	12,6
Raiffeisen Int.	banka	11,1

Pramen: Forbes

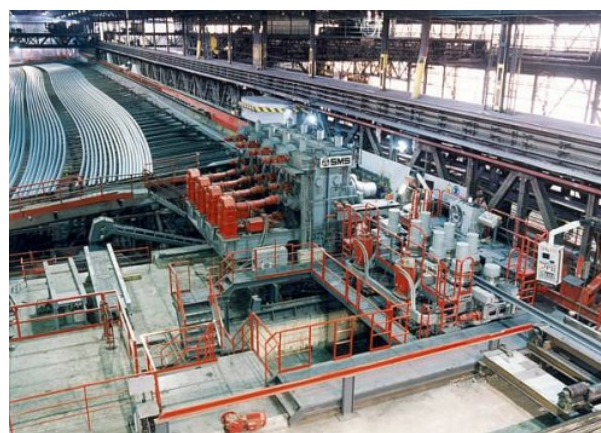
Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Suroviny

Těží se zde řada surovin. Železná ruda je ve Štýrsku (Eisenerz, zpracovávána v Donauwitzu). Významná jsou ložiska **magnezitu** - Štýrsko, Korutany (Radenthein), je tu třetina světových zásob! Ropa se těží na Moravském poli (Marchfeld - Zistersdorf), sůl kolem Salzburgu, tuha v Nízkých Taurech.

Průmysl

Rakousko má hlavně (ze 3/4) vodní energetiku. Zdrojem je Dunaj a jeho alpské přítoky. Přehradny jsou v Jochensteinu a Ybbsu na Dunaji nebo Kaprun na Salzachu. Elektrárny vyrábějí v létě na vývoz (ledovcové řeky). Atomové elektrárny odmítnuty plebiscitem (občanským hlasováním) a nejsou vítány ani v sousedních zemích (akce proti Temelínu u nás a slovenským Mochovcím).

Obr. 126: VOEST Alpine Donauwitz Zdroj: voestalpine.com

Země má moderní hutnictví, to reprezentuje podnik **VÖEST** Alpine Linz, dále je v městech Eisenerz a Leoben. Velký závod na výrobu hliníku je v Ranshofenu a Branau. Strojírenská výroba je rozmístěna hlavně v okolí Vídně, v Grazu, Steyru – General Dynamics a St.Pöltenu.

Petrochemický kombinát ÖMV je u Vídně ve Schwechatu, další chemické podniky jsou v Linci a Leuzingu (Salzkammer), textilní průmysl najdeme v Innsbrucku.

Obr. 127: Zdroj: ebay.com

Pro export je významná výroba dřevozpracujícího průmyslu (hudební nástroje) a spotřebního zboží - sportovních potřeb, např. lyží - Fischer, Kneissl, Atomic. Některé tradiční rakouské firmy převzaly cizí společnosti (Blizzard, Kästle), název firmy se nezměnil (kvůli značce). Známí jsou i výrobci kosmetiky firmy Unilever, např. Elida (Viedeň) nebo výrobce energetických nápojů Red Bull. v Rankweilu.

Obr. 128: Zdroj: coolchaser.com

Zemědělství

Poměrně dobré podmínky jsou v Podunají, odpovídá jim rostlinná i živočišná výroba s charakterem podobnými u nás. V horách prosperuje **alpský chov**. Farmy jsou soukromé. Největší zemědělská výroba je v Horních a Dolních Rakousích.

Obr. 129: Letiště Schwechat Zdroj: dorsch.de

Zemědělství je tak jako všude v EU bohatě dotováno ze státních prostředků.

Téměř polovina území je pokryta lesy.

Doprava

Má mezinárodně výrazný **tranzitní charakter** (polovina nákladní dopravy). Rakousko má velmi kvalitní dopravní síť (i v Alpách). Podobně jako ve Švýcarsku je **investičně náročná** (reliéf, tvar území). Pro zemi má význam dunajská cesta. Železnici provozuje státní ÖBB, leteckou dopravu společnost Austrian Airlines (letišť ve Vídni - Schwechat) a Lauda Air. Silniční síť je téměř 2x delší než v ČR. Na dálnicích zavedena v roce 1997 daň (dálniční známky).

Země je napojena na tranzitní potrubní dopravu z Itálie (ropa) i Ruska (plyn).

Zahraniční obchod

Probíhá hlavně země EU, 40% s Německem, stálý rozvoj obchodu s Českou republikou (země je naším 3. největším partnerem).

Export: ocelové výrobky, spotřební zboží.

Import: suroviny, chemikálie, dopravní prostředky.

Obyvatelstvo

Osídlení je soustředěno výrazně do měst. Jen ve Vídni žije pětina obyvatel země (dědictví monarchie). Celková hustota je poměrně nízká. Populace je národnostně jednotná (96%). Žijí zde hlavně Rakušané mluvící německy. Rakouská němčina má řadu dialektů (tyrolština, vorarlberština) i časté rozdíly v překladu (např. erdäpfeln-kartoffeln apod.). Nevelké menšiny tvoří přistěhovalci ze zemí bývalé Jugoslávie (3%) a Turci.

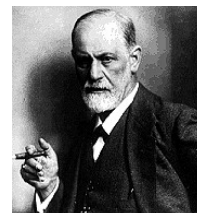
Ve Vídni se setkáme s českým původem celé řady jmen (viz jména několika státních představitelů), město mělo v minulosti až 200 tis. Čechů. Přirozený přírůstek je v zemi nulový.

Osobnosti:

- **panovníci a státníci:** Maria Theresia/Marie Terezie, Franz Josef-František Josef I., Klemens W. Metternich.
- **umělci:** Wolfgang Amadeus Mozart, Franz Schubert, Joseph Haydn, Johann Strauss, Franz Lehár, Stefan Zweig, Romy Schneider (herečka, narodila se v Rakousku, získala americké občanství).
- **vědci:** Johann Gregor Mendel, Sigmund Freud (na snímku), Christian Doppler, Friedrich August von Hayek (ekonom).
- **sportovci:** Tony Sailer, Niki Lauda, Karl Schranz, Arnold Schwarzenegger (narodil se zde, dnes již Američan), Hermann Maier.

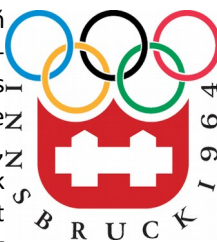
Císařovna Marie Terezie

Obr. 130: Schönbrunn Zdroj: cityscouter.com

Turistická místa: Wien-Vídeň (Schönbrunn, chrám sv. Štěpána-Stephansdom, Prater, Rathaus – (radnice vzorem pro stavbu radnice v Liberci), Linz-Linec (zámek, Martinskirche), Innsbruck (Goldenes Dachl), Eisriesenwelt (ledová jeskyně), Salzburg (Hohensalzburg - pevnost), Graz (Dom, Eggenberg, Kunsthaus), Klagenfurt (miniaturní město).

Sportovní centra: alpská lyžařská střediska: Seefeld, Kitzbühel - Tyrolsko, Ramsau, Schladming - Dachstein. Innsbruck byl již dvakrát místem konání ZOH.

3.4.4 Polska Rzeczpospolita - Polsko

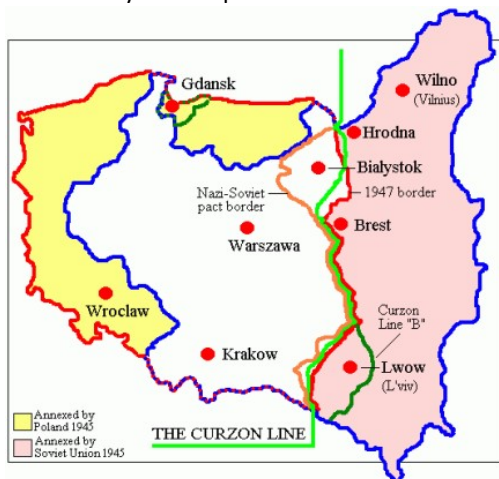
Historie

Počátky polského státu se kládou do 10. století. V dalších letech se však polské území rozpadlo na řadu údelů jejichž opětné sjednocení bylo provázáno bojem především s německými feudály pronikajícími do Pobaltí. Území Řádu německých rytířů uzavřelo Polsku přístup k Baltskému moři. Následné expanze východním směrem vedly ke sporům s Litvou, s níž nakonec Polsko vytvořilo personální unii pod vládou velkoknížete Jagiella (zakladatel jagellonské dynastie).

V roce 1569 byla vytvořena unie reálná (Lublinská unie). Mezitím Polsko znovu získalo přístup k Baltskému moři a rozšířilo svá území i daleko na východ a na jih až k Černému moři. Slabá královská moc a významné postavení stavů vedly k vnitřnímu ochromení velkého státu, který v průběhu 18. století podlehl expanzi tří sousedů Ruska, Pruska a Rakouska (tzv. trojí dělení Polska v letech 1775, 1793 a 1795).

Krátkodobé obnovení Polska ve formě Varšavského knížectví při Napoleonově tažení do Ruska vzalo za své na Vídeňském kongrese, kde bylo z části polských území vytvořeno malé království v rámci personální unie s Ruskem. Po několika neúspěšných povstáních byla roku 1863 zrušena autonomie Polska a následující rok připojeno jako několik gubernií přímo k Rusku. Obnoveno bylo v roce 1918, přičemž jeho hranice na západě i na východě byly posunuty zhruba 300 kilometrů východně proti současnému stavu.

Obr. 131: Zdroj: Wikipedia

Dnešní hranice pocházejí z roku 1945 a jsou výsledkem nátlaku Sovětského svazu, který vojensky obsadil dřívější polská území s běloruským a ukrajinským obyvatelstvem.

Polsko je republika, administrativně se dělí do roku 1998 na 49 vojvodství vesměs s názvy po hlavních městech. Nově vzniká od 1.1.1999 celkem 16 vojvodství.

Součástí sovětského bloku byla země až do r. 1989, i když postupné společenské změny zde probíhaly od r.

1980 - Solidarity. Významnou osobností tohoto hnutí a později prezidentem byl Lech Wałęsa. V letech 1996-2005 byl prezidentem Aleksander Kwaśniewski. Na podzim 2005 byl zvolen prezidentem Lech Kaczyński, jenž zahynul při letecké havárii v ruském Smolensku v dubnu 2010. Jeho nástupcem je Bronisław Komorowski.

Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004. V posledních parlamentních volbách (2011) vítězí pravice.

Ekonomika

Podobně jako u nás proběhla v Polsku transformace na tržní ekonomiku, uskutečňováním celé řady ekonomických reforem. Země je výrazně mezinárodně zadlužena. Inflace byla zpočátku vysoká, zbrzděna až v r. 1991. V současnosti je stále vyšší než v ČR. Polsko má vysokou nezaměstnanost (přes 10%) a relativně pomalý příliv zahraničního kapitálu. V roce 1995 zde proběhla denominace měny. Od roku 1996 je země členem OECD (jako 29. člen).

Kurz měny: polský zlotý (česky zlatý) - PLN – 6,47 Kč (1.1.2015, střed).

Suroviny

Hospodářství má dostatek domácích surovin i na vývoz (uhlí, síra, soli). Nejvíce se těží **černé uhlí** v Hornoslezské pánvi (9/10 v zemi) - GOP, dále v Dolnoslezské oblasti (Walbrzych). Hnědé uhlí produkuje Lužická pánev (Bogatynia) a Středopolská pánev (Konin). Ropa a zemní plyn se těží v karpatském flyši (Halič).

Železná ruda je v Malopolské vrchovině (Częstochowa), niklová a olovnatá v oblasti GOP (Bytom). Měděnou rudu má Dolní Slezsko (Legnica), zinkovou oblast u Krakova (Olkusz).

Z ostatních surovin má význam těžba **síry** (nejvíce v Evropě) - Tarnobrzeg, Grzybów, solí (Wieliczka, Bochnia, kamenná sůl) a Inowrocław (draselné).

Obr. 132: TE Belchatów Zdroj: wallstreetmeeting.de

Průmysl

Základem je převážně tepelná elektroenergetika, výstavba jediné jaderné elektrárny byla zastavena (Ziarnowiec). Jsou tu velké elektrárny spalující hlavně

hnědé uhlí - **Belchatów** (4300 MW, největší v Evropě), Zepak Konin, Turów (Lužice, těsně u hranic s Německem a ČR), malé vodní elektrárny jsou v Haliči.

Polsko má stále rozsáhlé hutnictví (využívá i dovážených rud). Hlavní oblastí je **GOP** (Hornoslezská průmyslová oblast) v centrech **Katowice** a Sedzimir (Nowa Huta) u Krakova. Ta vyrobí 90% oceli a železa země. Dalšími středisky jsou Huta Ostrowiec a Stałowa Woła. Barevná metalurgie je také ve Slezsku, vyrábí olovo, zinek (Miasteczko Śląskie), měď (Legnica, Głogów), hliník (Skawina u Krakova, Konin).

Největší polské podniky v roce 2013		
Společnost	Odvětví	Tržby v mlrd. USD
PKN Orlen	petrochemie	36,0
Pgnig Group	petrochemie	10,2
PGE Polska Grupa	energetika	9,5
KGHM Polska Miedz	hutnictví	7,6
Tauron Gr.	energetika	6,1

Zdroj: Forbes

Ve strojírenství byly některé podniky uzavřeny, část orientována na jiné trhy. V GOPu je těžké strojírenství (důlní, hutní, stavební zařízení) v centrech jako Chorzów, Sosnowiec, jiná centra: Ostrów Wielkopolski a Ostrowiec Świętokrzyski. Automobilky jsou ve Varšavě, Bielsko-Bialé nebo Poznani, Polkowicích (VW), nákl. auta se vyrábějí v Jelczy. Velké loděnice má Gdaňsk a Gdyni (štětínské jsou v konkurzu). Vagonky jsou ve Varšavě (Star), Wrocławu, Bydgoszci (Pesa) a Zielonej Górze. Textilní strojírenství má Łódź, výrobu elektroniky Warszawa, Piaseczno (Thomson), Wrocław (Whirlpool). Země vyrábí i vyváží zbraně.

Obr. 133: Pesa Bydgoszcz exportuje do ČR Zdroj: zelpage.cz

Chemický průmysl užívá mnoho domácích surovin (mimo petrochemických závodů v Płocku **PKN Orlen** a Gdaňsku). Základní chemie je v GOPu - Katowice, Zabrze, plasty v Oświęcimiu, gumárenský průmysl má Łódź, kyseliny se vyrábí v Tarnobrzegu, pneumatiky v Olsztynu a Bydgoszci (**Fagum Stomil**), léky se vyrábějí v Katowicích (Farmacol).

Spotřební průmysl byl rychle privatizován, využívá i dovozních surovin (bavlna). Bavlnářský průmysl je v Łódži, konfekční ve Varšavě, vlnářský v Bielsko-Bialé, lnářský průmysl má Walbrzych.

Sklárny jsou v podhůří Krkonoš a ve Slezsku. Polsko má rozsáhlý potravinářský průmysl. V dřevozpracujícím průmyslu je největší firma Kronospan Polska (Mielec).

Největším pivovarem je **Browary Żywiec**. V Polsku se již též vyrábí český Prazdroj – pivovar Tychy.

Zemědělství

Využívá dobrou půdní bilanci, podmínky jsou podobné jako v ČR. V zemi za totality neproběhla kolektivizace. Hlavní produkční oblasti: Dolní Slezsko, Pomořansko, Mazursko, Mazovsko.

Převahu má rostlinná výroba. Polsko je předním světovým producentem žita a brambor (2. na světě). Pěstuje se také pšenice, ječmen, cukrovka, ovoce, zelenina, řepka. Jsou tu evropsky významné stavy dobytka (6x větší než v ČR!), tradiční je chov koní. Význam má i baltský rybolov.

Doprava

Rozsáhlá síť (2,5x větší než ČR) byla za komunismu zanedbána a vyžaduje řadu investic. Největší výkony vykazuje železnice, objemy doprava silniční. Mezinárodní význam má i doprava námořní s přístavy v Gdaňsku, Gdynii a Szczecinu (Štětíně, byl to i náš přístav). V říční dopravě je využívána hlavně Odra. Ropovod vede z Ruska do Německa (přes Plock). Leteckou společností v Polsku je **LOT**, letiště ve Warszawě je Okecie.

Zahraníční obchod byl ovlivněn rozpadem trhu RVHP a přechodem na EU a USA.

Export: suroviny, dopravní prostředky (lodi), vrtulníky

Import: ropa, železná ruda, stroje, spotřební zboží. Největším obchodním partnerem je Německo, dále Rusko, Česká republika, Rakousko.

Polsko vykazuje rozsáhlou nákupní turistiku v příhraničních oblastech všech sousedů. Nedaleko Lodže v Tuszynu je největší polské tržiště (největší v Evropě), nakupují zde i lidé ze zahraničí, hlavně z východu.

Obr. 134: Tuszyn Zdroj: tuszyn.info.pl

Populace

Obyvatelstvo utrpělo relativně největší válečné ztráty (dodnes se projevují). Po válce došlo k přesídlení směrem na západ. Také zde proběhl (jako v České republice) odsun Němců. Polsko je národnostně jednotný stát (99%), má a měl také tradiční emigraci. Nejvíce Poláků-krajanů žije v USA.

Osobnosti

- panovníci a státníci: Mieszko-Měšek (kníže), Josef Klemens Pilsudski, Lech Wałęsa (prezident).

- vědci: Mikolasz Kopernik, Marie Curie-Skłodowska.
- umělci: Fryderik Chopin, Henryk Sienkiewicz, Adam Mickiewicz, Andrzej Wajda, Czesław Miłosz.
- ostatní: Tadeusz Kosciuszko, Felix Dzeržinski, Karol Wojtyła (papež Jan Pavel II).
- sportovci: Adam Malysz (skokan), Robert Korzeniowski (chodec), Otylia Jedrzejczaková (plavkyně).

Turistická místa: Warszawa (Královský hrad, třída Nowi Świat), Gdańsk (chrám Sv.Pany Marie), Malbork - hrad řádu teutonských rytířů Lodž (židovský hřbitov), Częstochowa (poutní místo - Černá madona), Kraków (hrad Wawel), Wieliczka (kaple v solných dolech), Poznaň (Ostrów Tumski, Wilan Park), Toruň (rodiště M.Kopernika, gotická věž radnice je nejstarší v Polsku), Wrocław (Slezské národní muzeum), Sanok (památník J.Švejka), Zakopane (Tatry - sportovní centrum), Karpacz (Krkonoše, horské středisko).

Obr. 135: Frombork Zdroj: wizaz.pl

3.4.5 Pobaltí

Historie

Na území dnešního Lotyšska a Litvy se po staletí střídali dobyvatelé ze sousedních zemí. Pouze Litva si vytvořila vlastní státní útvar, který se v roce 1569 spojil s Polskem a sdílel s ním jeho osud. Lotyšské území obsadili němečtí rytíři, později Švédové a nakonec Rusové.

Po 1. světové válce získaly všechny tři baltské národy nezávislost, která byla v roce 1940 násilně ukončena sovětskou okupací. Následovalo začlenění do SSSR. V jeho rámci si pobaltské republiky udržovaly nejvyšší životní úroveň a také trvalý odpor vůči režimu. Ten vedl v letech 1990-91 k postupnému vyhlášení samostatnosti, jako první byla Litva. 21.8.1991 vyhlásilo nezávislost Lotyšsko. Do Evropské Unie vstoupily obě republiky 1.5. 2004.

Do Pobaltí patří v podstatě i ruská enkláva Kaliningradské oblasti. Region Pobaltí je v regionu posuzován samostatně vzhledem k dlouhé závislosti na jiných regionech Evropy, především na SSSR.

3.4.5.1 Lietuvós Respublika - Litevsko

Země vyhlásila nezávislost 11.3.1990. Samostatnost stála tuto zemi hodně sil a prostředků při embargu bývalého SSSR. Prezidentkou je Dalia Grybauskaitė (2009, na snímku). Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004. Člen NATO. Země je též označována jako Litva.

Ekonomika

Litevsko je relativně nejméně vyspělou zemí v regionu. Má také v oblasti nejvyšší podíl zemědělské výroby na tvorbě HDP. Domácí měna je pevně vázána (1:4) na USD. Největší zahraniční investicí byla investice do místní telekomunikační společnosti Lietuvos Telekomas (přes 0,5 mld USD). V zemi investovaly především skandinávské země, USA a Dánsko. Země měla poměrně vysokou nezaměstnanost (11%, 2004). Dnes na úrovni 4%.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD). Od 1.1.2015.

Zemi prakticky chybí zdroje surovin. Průmysl prochází rozsáhlými strukturálními změnami. Přednost je dáována oborům nenáročným na suroviny, jako je přesné strojírenství, elektrotechnika a odvětvím navazujícím na zemědělství, textilnímu a potravinářskému průmyslu (pivovarnictví a tabákový průmysl).

Díky velké atomové elektrárně **Ignalina**, má země druhý nejvyšší podíl jaderné energetiky na světě (75%). Po vstupu do EU bude však tato elektrárna postupně uzavřena.

Obr. 136: JE Ignalina Zdroj: alphabetic.info

Centra: Vilnius, Klaipeda, Kaunas, Panevežys.

V zemědělské rostlinné výrobě je nejvýznamnější obilnářství, krmivářství a produkce lnu a řepky. Běžné jsou chovy skotu a vepřů.

Dopravní síť není nejlepší. Význam pro zemi má přístup k Baltu (trajekty z Klaipedy) a tranzit do ruské Kaliningradské oblasti. Leteckou dopravu provozují Litevské aerolinie.

Obr. 137: Trakai Zdroj: wordpress.com

Zahraniční obchod se transformoval (tak jako celá společnost) a směřuje více na západní, střední a severní Evropu.

Obyvatelstvo

Populaci tvoří z více jak 80% Litevci. Z pobaltských republik tu je nejméně Rusů (jen 8%), ale nejvíce Poláků (asi 7%). Země je převážně katolická. Litevština je baltický jazyk, obsahuje značné množství archaických výrazů.

Osobnosti: kníže Jagiello (pol.král Vladislav II.), Vitautas Landsbergis, Valdas Adamkus, Arvidas Sabonis (basket-balista), Vigilius Alekna (diskař).

Obr. 138: Hora křížů Zdroj: svetadily.cz

Turistická místa: Vilnius (Gedimino aikste - náměstí, bazilika Petra a Pavla, Staré město), Europa park (zeměpisný střed), Trakai (bývalá metropole), Kaunas (Rotushes aikste - historické centrum), Křížový vrch (sever Litvy), Palanga (pobřežní letovisko, botanická zahrada). Latvijska Republika - Lotyšsko

Po germanizaci ve středověku bylo Lotyšsko součástí jiných státních útvarů (Švédsko, Polsko). Země vyhlásila nezávislost 21.8. 1991. Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004. Člen NATO. Prezidentem je Andris Berzins (2011)

Ekonomika

V minulosti patřila republika mezi nejvyspělejší oblasti SSSR. V regionu má nejvíce průmyslový charakter. Podobně jako Litva nemá významnější zdroje surovin. Ekonomika v poslední době slušně roste – 6% ročně.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD). Od 1.1.2014 - dříve Lat s největší směnnou hodnotou v Evropě (39 Kč v XII.2013).

V průmyslu se uplatňuje kvalifikovaná pracovní síla ve specializovaných strojírenských a elektrotechnických oborech. Země prošla konverzí zbrojní výroby, ta sloužila v minulosti jen potřebám Sovětského Svazu. Lotyšsko má vyspělý spotřební průmysl (v podmínkách Pobaltí).

Obr. 139: Riga Zdroj: worldbyshotglass.blogspot.com

Centra: Riga, Jelgava, Ventspils, Liepāla, Daudavpils.

Zemědělství má podobný charakter jako v sousední Litvě s větší mírou specializace výrobců.

Doprava využívá poměrně husté a kvalitní síť, která je relativně kvalitní. Hlavním dopravním uzlem je Riga (ve středověku hanzovní město). opným přístavem je Ventspils

Zahraniční obchod se orientuje na severní Evropu (Švédsko, Finsko) a sousední státy.

Obyvatelstvo

Lotyši tvoří jen asi 60% populace, v některých oblastech žijí dokonce v menšině. Snaha zmenšit ruský vliv jazykovým zákonem a zákonem o státním občanství vyvolala rozpory. Lotyština je také baltickým jazykem. V zemi je nejvíce luteránů (přes 50%). Riga je největším městem v Pobaltí (1 mil. obyv.).

Obr. 140: Rundale Zdroj: virtualtourist.co

Osobnosti: Janis Rainis (básník), Guntis Ulmanis (politik), Janis Lulis (atlet).

Turistická místa: Riga (Vecrīga - staré město, katedrála), Rundale (zámek), Jurmala u Rigy (přímořské letovisko), Sigulda (sportovní středisko), Liepāja (největší evropské varhany).

3.4.5.2 Kaliningradská oblast

V ruské kaliningradské oblasti (Kaliningrad, dříve pruský Königsberg-Královec) se narodil německý filosof Immanuel Kant. Obyvatelstvo této oblasti je odříznuto od Ruska územím Polska a Litevska, zeměmi EU.

Obr. 141: Z Kaliningradu Zdroj: well.ru

3.4.6 Magyar köztársaság - Maďarsko

Historie

Předkové dnešních Maďarů (Hunové) přišli do Panonské nížiny koncem 9. století a po neúspěšných pokusech postoupit dále na západ se zde usadili, přijali křesťanství a vytvořili státní útvar, který se roku 1001 stal královstvím. Postupně rozšířil svoji moc i na sousední oblasti. V době turecké expanze bylo území Uherska z valné části obsazeno Turky a roku 1526 spojeno v rámci personální unie s rakouskými a českými zeměmi. V rámci unie byl po řadě let znovu obnoven původní rozsah země. Maďaři úspěšně čelili centralizačním snahám rakouských Habsburků a v roce 1867 prosadili změnu statutu formou konfederace Rakousko-Uhersko.

První světová válka a porážka Habsburků vedly k rozpadu duální říše, přičemž Maďarsko bylo omezeno zhruba na třetinu svého původního rozsahu. Maďarské menšiny zůstaly v několika sousedních státech. Nespokojenost s tímto stavem vedla za 2. světové války k anexi některých ztracených území (s podporou Německa). Po válce je však muselo Maďarsko vrátit, země součástí sovětském bloku.

V roce 1956 propuklo lidové povstání, které bylo potlačeno zásahem sovětských vojsk. Postupné reformy začaly v 80. letech, v roce 1989 se země oprostila od vlivu SSSR. V posledních volbách (2010) zvítězila s převahou pravice, premiérem se stal Viktor Orbán (na snímku).

Republika se administrativně dělí do 19 žup (maďarsky megyé, + hlavní město).

Obr. 142: Parlament Zdroj: budapest-discovery-guide.com

Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004.

Ekonomika

Před válkou bylo Maďarsko agrární zemí, po ní prošlo tzv. „socialistickou industrializací“. Reformy společnosti probíhají od 80. let, dnes jsou však stále ve stadiu transformace na tržní podmínky. Proces má pozvolnější průběh než u nás. Maďarsko má velký zahraniční dluh a poměrně velkou inflaci.

Kurz měny: maďarský forint - HUF – 11,4 za Kč (1.1.2015, střed).

Surovin mimo bauxitu je zde nemnoho. Bauxit se těží i na export v oblastech Bákony (Ajka, Inota, Halimba), Vertés (Gánt). Paliv je v zemi málo. Hnědé uhlí se těží v okolí města Tatabánya, Salgótarján, černé uhlí pak v pohoří Mecsek. Ropa se těží u hranic s Rumunskem a Chorvatskem v Lovászi.

Největší firmy 2013

Firma	Odvětví	Tržby v mld USD
MOL	Chemie	24,2
OTP Bank	Banka	6,2
Audi Hungaria	Auta	5,5
MVM	Energetika	2,7
Samsung Hungaria	Strojírenství	2,4

Zdroj: Deloitte

Průmysl

Výrazně se koncentruje na oblast Budapešti a okolí. Tradiční je tepelná elektroenergetika a jen malé vodní zdroje (dunajské dílo Nagymaros zastaveno), jediná atomová elektrárna Paks vyrábí přes 40% elektrické energie. Dochází k recesi hutní výroby, největší středisko je Dunaújváros a čtvrť Csepel v Budapešti. Barevná metalurgie vyrábí hlavně hliník - Ajka, Inota, Székesfehérvár.

Obr. 143: Tilmfoldgyar Zdroj: savingiceland.org

Ve strojírenství se projevuje snaha o nižší energetickou a materiálovou náročnost. Zahraniční kapitál byl investován do dopravního strojírenství (Suzuki, GM, Opel).

Centra: Győr (Raba - GM-Audi), Budapest (Ikarus, Tungsram, součást GE), Miskolc, Székesfehérvár (Videoton), Esztergom-Ostříhom (Suzuki).

V chemickém průmyslu je tradiční farmacie, nejvíce v Budapešti (firma **Gedeon Richter**). Ostatní chemická výroba závisí na dovozu surovin: rafinerie **MOL** – největší společnost v zemi, Százhalombatta, základní chemie - Szolnok, plasty – Győr (firma **Graboplast**), fotochemie - Vác. Rychle se rozvíjí spotřební průmysl, projevila se tu rychlejší míra privatizace. Nejvýznamnější je potravinářský průmysl (masný, konzervářský, mlynářský, vinařský, lihovarnický).

Střediska: Debrecen, Szeged, Eger, Tokai, Badacsony, Kalocsa (paprika), Kecskemét .

Zemědělství

Má dobré podmínky, lepší než ČR. Bylo privatizováno, také zde došlo k přeměně družstev, je tu dobrá mechanizovanost, jsou nutné závlahy.

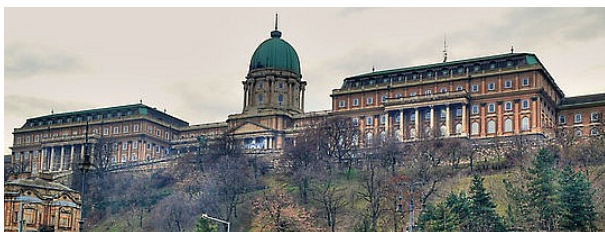
Oblasti: Velká a Malá uherská nížina (Alföld a Kisalföld).

Obr. 144: Z pusty Zdroj: viator.com

Rostlinná výroba produkuje hodně kukuřice, pšenice, ječmene (obilí se zde vyprodukuje více než v ČR), dále cukrovky, ovoce, zeleniny, vína, slunečnice. Živočišná výroba má významné chovy vepřů (skoro 5x více než skotu, více než v ČR), koní, ovcí.

Doprava má tranzitní charakter jak u suchozemských, tak i vodních tras. V poslední době vzrostl význam silniční dopravy, je však nutná rekonstrukce dopravní sítě. Hlavním uzlem všech druhů dopravy je Budapest. Páteří lodní dopravy Maďarska je dunajská cesta. Potrubní trasy vedou z Ruska a Ukrajiny, také z Chorvatska (Adria) na Slovensko od jihu (Omišalj, o. Krk), byl znovu otevřen v roce 1995 (vede přes Srbskou Krajinu). Leteckou společností je **Malév**, největší letiště Ferihegy (Budapest). Železniční společností je MÁV. Známa je nízkonákladová letecká společnost **Wizzair**.

Obr. 145: Hrad Buda Zdroj: redbubble.com

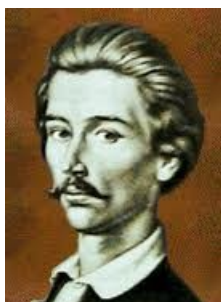
Zahraníční obchod se měnil v důsledku rozpadu trhu RVHP. Dnes převládá orientace na země EU. Největším partnerem je Německo, dále Rakousko, Itálie, Rusko a USA.

Export: bauxit, autobusy, boty, potraviny, léky, zemědělské produkty.

Import: ropa, dopravní prostředky, spotřební zboží.

Obyvatelstvo

V hlavním městě žije 1/4 obyvatel. Maďarsko je národnostně jednotné (98% Maďaři). Od 60. let má země přirozený úbytek (jako jeden z prvních států v Evropě).

Sándor Petőfi

Specifické jsou početné menšiny v okolních sousedních zemích (v Rumunsku přes 1,5 mil.!). Maďarština je ugrofinský (uralský) jazyk, není však příbuzný s Finštinou nebo Estonštinou.

Slavné osobnosti: Štěpán I., Matyáš I. Korvín, Lajos Kossuth, Ferenc Liszt, János Arany, Sándor Petőfi (básníci), Béla Bartók, Leo Szilárd (fyzik), Andrew Grove (András Grof, ředitel firmy Intel), László Papp, Ferenc Puskás, Krisztina Egerszegi, Gábor Talmácsi (sportovci).

Turistická místa: Budapest - (hrad Buda, Matyášův chrám, královský palác), Esztergom-Ostřihom (katedrála), Győr (katedrála), Aggtelek, Baradla - krasové jevy v Bukovských horách, Sopron - (palác Esterházyů), Balaton (rekreační centra Siofok, Badacsony, Tihány), Hajdusoboszlo (největší maďarské lázně, u Debrecenu).

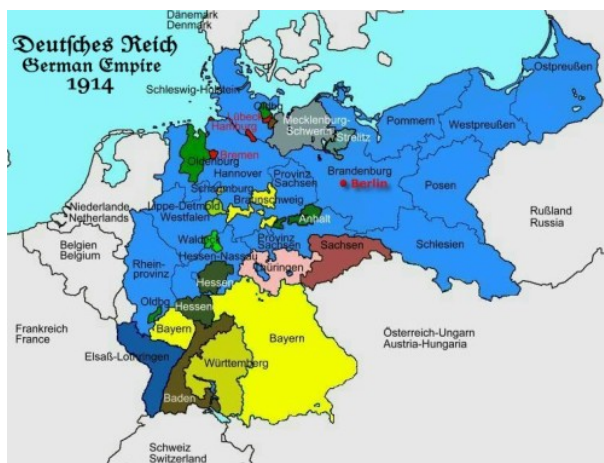
3.4.7 Bundesrepublik Deutschland - Německo

Historie

Území Německa vzniká po rozpadu Francké říše v 9. století, postupně se však dělí na menší části, jejichž vládcové získávají stále větší podíl účasti při současném oslabování ústřední moci panovníků - císařů Svaté říše římské. Z říše se postupně stává volný svazek několika stovek států a svobodných měst. Jejich soudržnost ohrozila především reformace v 16. století, která vedla k tomu, že severní německé státy většinou přijaly protestantská náboženství, katolická církev si pozice udržela pouze na jihu Německa. Zásadní zlom znamenal Napoleonův vpád do Německa, zrušení říše a vytvoření nového tzv. **Rýnského spolku**, vazala Francie.

Vídeňský kongres obnovil státní suverenitu pouze čtyřem desítkám států, které byly spojeny v rámci konfederativního Německého spolku. V jeho rámci se střetly dvě německé mocnosti - katolické Rakousko Habsburků a protestantské Prusko Hohenzollernů. Ti nakonec získali převahu, vytlačili Habsburky ze spolku a roce 1871 přinutili německé státy sjednotit se v rámci Německého císařství s jejich vládou. Následné pokusy o expanzi za hranice Evropy vedly ke střetům s koloniálními mocnostmi - Británií a Francií. Výsledkem byla 1. světová válka, v níž Německo utrpělo porážku. Přišlo nejen o kolonie, ale i o části svého území.

Obr. 146: Německo před 1. sv. válkou Zdroj: altearmee.de

Následný pokus nového německého vládce Adolfa Hitlera vedl ke 2. světové válce, k druhému německému vzestupu a pádu v roce 1945. Další čtyři roky bylo Německo okupováno vítěznými mocnostmi, které nakonec vytvořily dva státní útvary - SRN a NDR. Komunistický režim padl roku 1989. Následujícího roku (3.10.1990) došlo ke sjednocení NDR a SRN ve Spolkovou republiku Německo.

Zákonodárný je Spolkový sněm (Bundestag), poslední volby

(2009) opět vyhrála unie CDU/CSU. Německo má 16 spolkových zemí. Hlavním městem se postupně stal opět Berlín.

Ekonomika

Německo je jeden z nejvyspělejších států světa, páté na světě v HDP absolutně (v kupní síle, za USA, Čínou, Japonskem a Indií, 4. místo ve směnném kurzu). Dynamický poválečný růst západní části je podobný růstu v Japonsku.

Před sjednocením mělo Německo největší měnové rezervy na světě (byly čerpány do východních zemí). **Deutsche Bank** je jednou z největších evropských bank. Je zde vysoký stupeň koncentrace kapitálu (akciové společnosti a monopoly: největší ve strojírenství, chemii a energetice). Ekonomika bývalé NDR se transformovala (privatizace, strukturální změny, ekologické a asanační programy). Rozdíl mezi východními a západními zeměmi je stále patrný (2/3 produktivity práce a míry HDP).

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Suroviny

Německo má poměrně dost surovin, základna je velká, ale jednostranná a tím nedostatečná.

Těží se stále **hodně uhlí**. Hnědého uhlí se v zemi vytěží nejvíce na světě (asi 150 mil t). Těží se ve třech oblastech - Lužická (polovina německé těžby, střediskem je Cottbus), dále ve Středoněmecké pánvi (čtvrtina těžby, severně od Halle) a v Porýnské oblasti (čtvrtina těžby, mezi městy Köln-Aachen). Černé uhlí se těží především v Porúří (9/10) a v Sársku. Celková těžba uhlí činí skoro 200 mil.t (2011) Ropa se těží v Dolní Sasku.

Z ostatních těžených surovin: železná ruda - Harz (Salzgitter), ruda wolframu a uranu - Erzgebirge, soli - největší zásoby v Evropě, Dolní Sasko, Hesensko a Meklenbursko.

Největší německé podniky 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mlrd. USD
Volkswagen Group	Automobily	261,5
E.ON	Energetika	162,6
Daimler	Automobily	156,6
Allianz	Pojištění	131,4
BMW	Automobily	101,0
Siemens Group	Stroje	99,7
BASF	Chemie	98,2
Munich RE	Pojištění	88,0
Metro AG	Obchod	81,0

Zdroj: Forbes

Průmysl

Je vysoce produktivní, hlavně na západě (automatizace, úsporné programy). Německo má moderní energetiku. Došlo k recesi tepelných zdrojů hlavně na východě a k přechodu na ušlechtilá paliva. V zemi je výkonná a poměrně bezpečná jaderná energetika. Elektráren je hodně tepelných - v Porúří, Porýní a v Lužici (elektrárna **Boxberg**). Atomové má Porýní-Falcko, největší je u Heidelbergu (Biblis).

Největší elektrárenskou společností země je RWE Energie v Bavorsku působí společnost E.ON. Daří se prosazovat nové druhy energie, především větrné (Sleswig-Holstein má ¼ elektřiny z větrných elektráren!).

Obr. 147: TE Boxberg Zdroj: fotos-aus-der-luft.de

Hutnictví je nejlepší v Evropě, vévodí mu podniky Thyssen Duisburg, Krupp v Essenu, Mannesman v Düsseldorfu, hutnictví má vlastně celý Porúří. Na východě jsou centra v Eisenhüttenstadtu, Calbe a v Riese. V barevné metalurgii je vysoký podíl sekundární výroby. Centrem výroby hliníku je Stade (ústí Labe), Duisburg, Bitterfeld nebo Dortmund.

Jádrem průmyslu je špičková strojírenská výroba, hlavně dopravní strojírenství a elektrotechnika, tradice je i v těžkém strojírenství, ve výrobě obráběcích strojů a v přesném strojírenství.

Hlavní výrobci a centra:

- těžké strojírenství - firmy **Mannesman**-Hoechs (Dortmund), na východě ve městech Leipzig, Magdeburg
- obráběcí - firma **ThyssenKrupp** (Dortmund), Demag (Duisburg), na východě Chemnitz
- auta - firma **BMW** (München), **Daimler** (Stuttgart), **VW** (Wolfsburg, Zwickau), Ford (Köln), **MAN** (Ulm), Opel (Bochum, Eisenach). Německo je největším výrobcem v Evropě, 3. na světě.
- lodi - firma **Blohm+Voss** (v Kielu) nebo dále Hamburg, Rostock.
- letadla - firmy NBB (dříve Messerschmitt), Dornier (součást Daimler-Chrysler), Heinkel.
- elektrotechnika - největší je firma **Siemens** (München), **Bosch** (Stuttgart), **AEG-Elektrolux** (Frankfurt/Main), Rowenta (Offenbach u Frankfurtu), Braun (Braunschweig), Miele.
- přesné - firmy **Rollei**, **Karl Zeiss** (Braunschweig, Jena), hodinky v Glasshütte a Weimaru.
- textilní - Chemnitz, Dresden, Mönchengladbach.

Chemický průmysl je rozmístěn nejvíce na Labi a Rýnu, stále hlavně pod vlivem center bývalé IG Farben. Dovoz ropy směřuje do dvou center: do Ingolstadtu v Bavorsku a do Leuny (Sasko-Anhaltsko) z ropného přístavu Wilhelmshaven a ze zahraničí. Rafinerie patří firmám Deutsche BP, Esso a Shell ve městech Karlsruhe, Hannover, Schwedt. Základní chemickou výrobu vytvářejí tři mamutí společnosti: **BAYER** Leverkusen, Aventis-Hoechst Frankfurt a **BASF** Ludwigshafen, na Labi leží střediska v Schkopau, Böhlen

a Wolfen. Pneumatiky vyrábí Hannover - **Continental**. Je zde mnoho výrobců farmacie (Ratiopharm) a kosmetiky (Henkel, Schwarzkopf).

Spotřební průmysl vyrábí obrovský sortiment výrobků. Známa je řada exportních firem, vyrábějících kvalitní a moderní zboží. V textilním průmyslu je Německo až na 4.místě v EU! (FRA-ITA-GBR). Centra jsou v Bavorsku (Augsburg, München), Severní Porýní (Bielefeld, Mönchengladbach), v Sasku (Chemnitz, Dresden) a v Durynsku (Weimar, Mülhausen), také v Berlíně (konfekce). Výrobci: **Hugo Boss**, Mustang, **Adidas** a další.

Potravinářská výroba: ve velkém množství se vyrábějí mléčné výrobky, je tu významné cukrovarnictví, pivovarnictví - 3. na světě. Výrobci: **Dr.Oetker**, **Knorr** atd.

V Německu jsou i tradiční centra výroby skla a keramiky - **Meissen**. Sportovní potřeby (1. v Evropě) vyrábí **Adidas**, **Puma**, **Völkl** a další. Němci jsou velkými producenty hraček (1. v Evropě), polygrafie (1. v Evropě) - známá je **SonyBMG**.

V Německu vychází velké množství tiskovin, vévodí jim koncern **Axel Springer**. Největší mediální firmou v zemi je **Bertelsmann**.

Zemědělství

Je vyspělé intenzivní s podobnými podmínkami (přírodními) jako u nás. Převažuje soukromý sektor, malých farem však ubývá. Vyrábí se s vysokou produktivitou, mechanizovaností a kultivovaností chovu. Celkově produkce první v EU v živočišné výrobě a druhá v rostlinné (za FRA).

Hlavní oblasti: Bavorsko, Porýní, Dolní Sasko a Polabí.

V produkci je nejvýznamnější obilnářství (pšenice a ječmen), dále cukrovka, brambory, ovoce, zelenina, chmel (1. na světě) a píce. Ze dvou třetin převažuje v zemědělství živočišná výroba s velkými stavy zvířat (přes 30 mil. ks vepřů a 20 mil. ks hovězího dobytka).

Obr. 148: Transrapid Zdroj: tmk-kassel.de

Doprava

Disponuje velmi hustou sítí rozdílné kvality a úrovně západ-východ (problém vyrovnání s obrovskými investicemi). Objemem nejvýznamnější silniční - přes 10 tis. km dálnic (Autobahn), což je nejvíce v Evropě. Železniční dopravu provozuje **DB** (Deutsche Bahn), rozvíjí se ICE (Intercity Expres) a EC (Eurocity) hlavně na západě. Největší je železniční uzel Essen a Lipsko. Pokusy na dráze Transrapid (magnetický rychlovlak - maglev).

V zemi je množství říčních cest v osách: Dunaj, Rýn, Labe, Odra a říčních průplavů (Mittellandkanal). Duisburg na Rýnu je největším evropským říčním přístavem. Potrubí vede z řady přístavů (ITA) do Ingolstadtu. Východní trasa vede z Ruska do Böhlen. Největším přístavem je Hamburg, dále Wilhelmshaven, Rostock. Trajekty míří do Skandinávie, Dánska a Pobaltí.

Frankfurt je největším letištěm, následuje berlínský Schönfeld, Tegel a Tempelhof. Největší a nejznámější leteckou společností je **Lufthansa**.

Zahraniční obchod

Dnes společně USA má největší světový obrat - přes 1 bil. USD! Teritoriálně: 1. Benelux 2. Francie 3. USA 4. Británie

Německo je náš největší obchodní partner.

Obyvatelstvo

Počet obyvatel je stabilizován: přirozený úbytek+imigrace. Země má nepříznivou věkovou strukturu, stále se projevují válečné ztráty. Národnostní struktura se měnila spíše v neprospěch Němců (92%). Je zde mnoho trvalých či přechodných zahraničních dělníků (přes 3 mil., Turci, Italové, z bývalé Jugoslávie). Velký příliv přistěhovalců začal již před sjednocením (jen přes 0,5 mil. za rok 1992!), dnes je již omezen novými imigračními zákony.

V Německu setrvává malý zbytek americké armády, připravují se k odchodu (sovětská armáda již odešla).

Hlavní zaměstnanost je v terciéru (přes 1/2), nezaměstnanost je vysoká hlavně na východě.

Obr. 149: Hamburg Zdroj: orangesmile.com

Milionovými aglomeracemi jsou Berlin 3,5 mil. obyv., Hamburg 1,7 mil., München 1,7 mil. a Köln 1 mil.

Největší konurbací (souměstím) je Ruhrstadt-Ruhrgebiet s více jak 10 mil. obyvatel.

Hannover byl městem světové výstavy Expo 2000 a každoročně je tu známý veletrh IT CeBit. Je tu největší výstavní kapacita v Evropě (přes 500 tis. m² výstavní plochy).

Osobnosti

- hudební skladatelé - Ludwig van Beethoven, Robert Schumann, Johannes Brahms, Richard Wagner.
- spisovatelé a básníci - Johann Wolfgang Goethe, Heinrich Heine, Thomas Mann.
- filosofové - Georg W. F. Hegel, Friedrich Engels, Karl Marx, Friedrich Nietzsche.
- vědci - Johannes Kepler, Albert Einstein, Alexander von Humboldt, Wilhelm Röntgen, Robert Wilhelm Bunsen, Heinrich Hertz, Heinrich Schliemann, Max Karl E.L. Planck.
- státníci a politici - Vilém I., Otto von Bismarck (na snímku), Paul von Hindenburg, Adolf Hitler, Konrad Adenauer, Ludwig Erhard, Willy Brandt, Helmut Kohl.
- podnikatelé - Friedrich Krupp, Ferdinand Porsche, Carl Benz, Gottlieb W. Daimler.
- sportovci - Max Schmeling, Franz Beckenbauer, Heike Drechslerová, Steffi Grafová, Boris Becker, Michael Schumacher.
- ostatní: Otto Lilienthal.

F. Porsche

Obr. 150: Moritzburg Zdroj: schlossfreunde.de

Turistická místa: Berlín (Brandenburger Tor, Kreuzberg, Kurzfurstendam, třída Unter den Linden, zbytky Berlínské zdi, Reichstag), Bonn (hrad St.Petersburg), Drážďany (obrazárna Zwinger, Moritzburg), Mnichov (Frauenkirche), Norimberk (Kaiserburg), Frankfurt (Opera, Kaiserdom, Messeturm, Kommerzbank Tower je nejvyšší budovou v Evropě - 259 m), Kolín n.R. (Dom, karneval), Hamburg (radnice, St.Pauli), Lipsko (Rathaus, stará burza), Erfurt (Dom), Eisenach (hrad Wartburg), Lübeck (Holstentor), Berchtesgaden, Space Park Bremen.

V Německu byla celá řada historických památek zničena během války. Obnova probíhá do současnosti.

Sportovní střediska: Alpy - Garmisch-Partenkirchen, Obersdorf, Krušné hory – Oberwiesenthal.

3.4.8 Republika Slovenija - Slovinsko

Historie

Oblast slovinského národa se jasněji vymezuje v 15.století Po Vídeňském kongresu vzniklo Ilyrské království v rámci habsburské monarchie, později je Slovinsko součástí Předlitavska. Po první světové válce vzniká Království Srbů, Chorvatů, a Slovinců, později Jugoslávie (1929). Oddělením od Jugoslávie se více svým charakterem spíše řadí mezi středoevropské (alpské) státy kam v podstatě patřilo již v minulosti, byla vyhlášena 25.6.1991. Je to nejvyspělejší republika (parlamentně prezidentská) bývalé Jugoslávie. Do Evropské Unie země vstoupila v květnu 2004.

Obr. 151: Lublaň Zdroj: nytimes.com

Ekonomika

V řadě ukazatelů patří mezi země s nejuspěšnější ekonomickou transformací z postkomunistických států.

Zahraniční investice pocházejí z Rakouska a Německa, není jich však vzhledem k potřebám země mnoho. Hospodářský potenciál země ve srovnání se zeměmi EU je na 80% (úrovni). HDP je již z větší míry (65%) vytvářen terciérem. Od 1.1.2007 je v Eurozóně.

Měna: euro – EUR - € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Dodnes se rýsují problematické vztahy s Itálií (část území byla před válkou italská, některá navracena až v roce 1954) a s Chorvatskem (hraniční spory na poloostrově Istria). Země v mnohém připomíná Rakousko.

Největší firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mld USD
Petrol	Chemie	3,8
Mercator Gr.	Obchod	2,9
HSE Group	Energetika	1,9

Zdroj: Deloitte

Slovinsko je v podstatě bez významných zdrojů surovin, výjimku tvoří ložiska rtuti na Idriji.

Průmysl

V zemi na rozdíl od ostatních post-komunistických zemí nebyl prosazován těžký průmysl. Na hranicích s

Chorvatskem je atomová elektrárna v Kršku (s Chorvatskem se vedou spory o provozní náklady). Hutnictví (ocel) je v Jesenici. Strojírnost vyrábí nákladní automobily - Novo Mesto (Renault, i osobní). U nás jsou ještě známé slovinské pneumatiky Sava.

Obr. 152: Zdroj: carving-ski.de

Slovinsko má vyspělý spotřební průmysl (textilní, potravinářský, sportovní potřeby - lyže **Elan**, boty Alpina), elektrotechnický průmysl a farmacie – **Lek** (Sandoz).

Střediska: hlavně město Lublaň, Maribor, Celje, Novo Mesto.

Zemědělství má hlavně v severní části země alpský charakter s chovem skotu a ovcí. Obilnářské a zelinářské oblasti (také chov vepřů) leží na východě v povodí řeky Sávy a Mury. Tradiční je i pěstování vinné révy a chmele. Znamé je město **Lipica** s tradičním chovem koní (Lipicáni).

Doprava

Země má solidní dopravní síť, hlavně silniční. Dokončují se základní dálniční tahy s napojením na chorvatské pobřeží. Nevelký, ale důležitý přístup k moři leží v Terstském zálivu s přístavem Koper. Koper předstihl objemem přepravy italský Terst. Letecká společnost je **Adria**.

Zahraniční obchod: vývoz směřuje hlavně do Chorvatska, Rakouska, je to nejvíce spotřební zboží, elektrotechnika.

Obr. 153: Koně z Lipici Zdroj: mydestination.com

Obyvatelstvo

Slovinci patří již do jižní slovanské větve, vedle slovenštiny a polštiny je jazyk nejvíce podobný češtině. Na rozdíl od jiných bývalých republik Jugoslávie je zde

hlavní náboženství římsko-katolické. Istrija má úřední jazyk i italsčinu.

Největším městem je Lublaň s 325 tis. obyvateli, druhý je Maribor (125 tis.).

Osobnosti: Jurij Dalmatin (spisovatel, 16. stol, základy slovinštiny, překlad Bible), Josip Plečnik (architekt), Leon Štukelj (gymnasta), Bojan Križaj a Jure Košir, (lyžaři).

J.Plečnik

Země má dobré perspektivy v turistickém ruchu, v zimní i letní rekreaci. Přírodní podmínky jsou tu

Obr. 154: Portorož Zdroj: maona.si

srovnatelné s Rakouskem a Švýcarskem (turistická infrastruktura zatím nikoliv).

Turistická místa: Lublaň (Citadela, Národní galerie), Bled (jezero, Včelařské muzeum), Planica, Krajinska Gora (horská rekreační a sportovní střediska), Postojna a Škocjanské jeskyně (kras), Portorož (přímořská rekreace).

3.4.9 Slovensko

Parlamentní republika vzniká dne 1. ledna 1993 s rozpadem Československa, oficiálně se nehlásí k existenci Slovenské republiky v letech 1939-45.

Historie

Území osídlené Slováci tvořilo po dlouhá staletí součást uherského státu. Teprve v polovině 19. století se aktivizovalo slovenské nacionální hnutí, které vyvrcholilo při rozpadu habsburské monarchie v požadavku na spojení s českými zeměmi v rámci Československa. Část politické reprezentace však s tímto stavem spokojena nebyla, prosazovala rozsáhlou autonomii a při první politické krizi vyhlásila s podporou Německa v roce 1939 nezávislost Slovenska. Ta byla ukončena v roce 1945 a následující léta bylo Slovensko opět součástí Československa (od roku 1968 ve formě federativní republiky).

Obr. 155: Hrad Zdroj: datatravel.sk

S pádem komunismu došlo k aktivizaci separatistických sil, které spolu s rozdílnými volebními výsledky v Česku a Slovensku vedly k rozdělení federace na dva státy. Vedoucí silou v zemi byla do roku 1998 HZDS včele s Vladimírem Mečiarom.

Do Evropské Unie vstoupila země v květnu 2004. Od roku 2009 je v Eurozóně.

Po posledních volbách v roce 2012 se stal premiérem Robert Fico (Smer). Poslední všeobecné prezidentské volby proběhly v zemi v dubnu 2014, zvítězil Andrej Kiska.

Administrativně se země dle nového zákona z roku 1996 dělí do 8 krajů a 74 okresů.

Obr. 156: A. Kiska Zdroj: akiska.sk

Ekonomika

Slovensko je středně vyspělá průmyslově-zemědělská země ve fázi transformace hospodářství z centrálně řízeného a plánovaného na tržní.

Procházelo k tržní ekonomice podobnými reformami jako v ČR. Počátkem 90. let poklesla průmyslová produkce, zvýšila se až od druhé poloviny 90. let. Zvýšila se inflace (až na 15% v červnu 2000 a nezaměstnanost. Dnes je ekonomika v lepším stavu.

Měna: euro – EUR – € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Země má pestré surovinové zdroje, ale malou absolutní těžbu. Na Slovensku se těží hnědé uhlí a lignit v oblastech Handlová-Nováky. Těžba rud probíhá v Rudohoří (Rožňava). Nejvýznamnější (mezinárodně) je těžba magnezitu (Jelšava, výroba ohnivzdorných materiálů). Významná je i těžba stavebních materiálů (hlavně vápenec).

Největší firmy 2012

Firma	Odvětví	Tržby v mld USD
VW Slovakia	Strojírenství	6,5
Slovnaft	Petrochemie	4,6
KIA	Strojírenství	3,9
Samsung Electr.	Strojírenství	3,6
Slov.elektrárňe	Energetika	3,5

Zdroj: Deloitte

Průmysl

Je to hlavní oblast materiální tvorby HDP. Produkce elektrické energie soběstačná při bilanci 40 % tepelné a 50% atomové elektrárny . Velká tepelná elektrárny je ve Vojanech, atomové jsou na Slovensku dvě - Jaslovské Bohunice a **Mochovce**. Přes odpor dokončeno vodní dílo Gabčíkovo na Dunaji.

V metalurgii převažuje z 80% hutnictví oceli a železa, což je pro zemi nevýhodné - nedostatečná surovinová základna. Největším podnikem jsou **US Steel Košice** (bývalé VSŽ, plechy, roury, konstrukce i těžké strojírenství). Hutě v Žiaru nad Hronom vyrábějí hliník.

Strojírenství je hlavním průmyslovým odvětvím. Po válce se rozvinula zbrojní výroba. Transformace znamenala stagnaci a pokles výroby nejvíce v elektrotechnice a ve spotřebním strojírenství. Nový závod Peugeot-Citroen **PSA** stojí u Trnavy a další nový závod u Žiliny - **KIA**. Slovensko se tak stává významným výrobcem automobilů ve světě. **VW Slovakia** je (největší podnik v zemi s tržbami přes 7,7 mld Euro – 2009, vyváží 1/5 slovenského vývozu!). Slovensko vyrobí nejvíce automobilů na světě na 1 obyvatele.

Obr. 157: KIA Žilina Zdroj: technoprojekt.cz

Centra: Volkswagen SVK Bratislava, Devínská Nová Ves a Martin, Bánovce nad Bebravou (dříve Tatra), Velký Krtíš (dříve LIAZ), KIA SVK Žilina, PPS Detva, ZTS TEES Martin, ZTS Dubnica nad Váhom (bagry, jeřáby, zbraně). Slaboproudá elektrotechnika v Osram Nové

Zámky. Korejská firma Samsung se usídlila v Galantě. Pračky **Whirpool** se vyrábějí v Popradu.

Chemický průmysl má ekologické problémy, vyrábí široký sortiment s vysokou energetickou náročností. Největším podnikem je **Slovnaft** Bratislava (rafinerie), dalšími pak Duslo Šala (hnojiva, kyseliny), Zentiva Hlohovec (býv. Slovakofarma), **Plastika** Nitra, **Matador** Púchov (Continental, pneumatiky), Palma-Henkel Bratislava (prací prášky) a Nitra.

Pily a dřevokombináty leží v místech těžby, mezi centra patří Bučina Zvolen nebo Smrečina Banská Bystrica. Znáмым papírenským podnikem i u nás jsou Harmanecké papírny v Harmanci. Firma Kappa je ve Štúrově.

Největšími středisky textilního průmyslu jsou **Texicom** Ružomberok (bavlna, v Ružomberku sídlí i firma Benetton) Merina Trenčín (vlna), Tatalan Kežmarok (len), Pleta Plus Banská Štiavnica, Makyta Púchov (konfekce).

Potravinářský průmysl také zaznamenal pokles produktivity a produkce. Dnes probíhá decentralizace díky zvýšení počtu soukromých podniků. Důležitý je i pro export. Důležitými centra a obory jsou Piešťany (mlýny), Trnava (masný průmysl), zpracování ovoce a zeleniny, konzervárny, moštárny, lihovary a mrazírny, cukrovary (Dunajská Streda). Cukrovinky vyrábí např. Jacobs Suchard Figaro Bratislava. Vinařské závody jsou v produkčních oblastech (Pezinok, Modra). Tabákový průmysl je v Bratislavě.

Zemědělství

Produkuje kolem desetininy tvorby HDP. Došlo k nárůstu počtu soukromě hospodařících. Na oblasti mají především vliv přírodní podmínky - hlavně reliéf. To způsobilo vznik těchto výrobních oblastí: kukuřičná, pšeničná, bramborářská a horská.

V rostlinné výrobě je nejdůležitější **obilnářství**. Jde hlavně o produkci pšenice, ječmene, kukuřice, dále žita ovesa, luštěnin, krmných směsí, nově i sóji. Pěstují se i objemová krmiva, okopaniny, pícniny. Význam má i produkce ovoce, zeleniny, má tržní charakter. Na jihu země je tradiční vinařství. Z technických plodin se pěstuje hlavně cukrovka (Podunají) a tabák.

Chov skotu představuje kolem 55 % živočišné výroby, stavy jsou asi 1 mil ks. Chov vepřů najdeme nejvíce v Podunají, stavy kolem 2 mil. ks. V horách středního a východního Slovenska je tradiční chov ovcí.

Lesy tvoří asi 40% rozlohy státu, jsou v lepším zdravotním stavu než v ČR, nejlepší lesy jsou na východním Slovensku.

Doprava

Nemá příznivé hlavně přírodní a částečně geopolitické podmínky: tvar území, vzdálenost od moře, říční síť, členitý reliéf: Z mezinárodního hlediska má tranzitní charakter (ve všech směrech). Objem

přepravy se snížil u státních přepraveců na úkor soukromé přepravy.

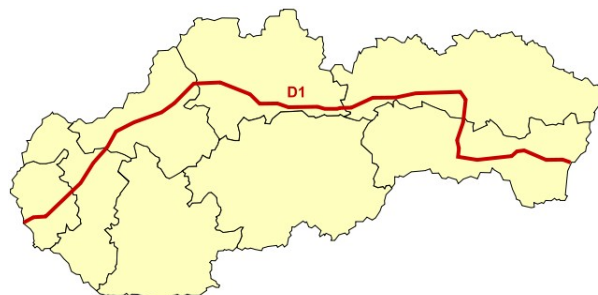
Železnice je státní (ŽSR a ŽS) a celkem využívá přes 4 tis. km tratí. Hlavním přechodem je Čierna nad Tisou (SVK-UKR). Silniční doprava je privatizována, probíhá modernizace a přestavba silniční sítě (dálnice). V zemi je kolem 20 tis. km silnic (kolem 300 km dálnic nebo dálničních úseků, což je málo). Říční dopravu provozuje plavební společnost ČS dunajská plavba, Dunaj je jediná důležitá dopravní říční trasa.

Letecká doprava se transformovala do společnosti Slovenské aerolinie, které však skončily v konkurzu. Působí (s problémy) tu nízkonákladová společnost **SkyEurope**. Největším letištěm je bratislavské – M.R.Štefánika. Potrubní má přes 4 tis. km tras (nejvíce plynovody), přeprava ropy vede z Ruska a Ukrajiny, celkem přes 10 mil. t (jen třetina však zůstává). Tranzitním plynovodem se přepraví téměř 50 mld m³. Plynárenství vévodí podnik SPP.

Zahraniční obchod

I zde se projevil proces transformace ekonomiky, rozpad trhu RVHP a SSSR. Země se nyní orientuje jak na země EU, tak tradičně na Rusko a ČR.

Export: hutnické materiály, stroje a zařízení, zbraně, dopravní prostředky, potraviny.

Dálnice D1

Import: ropa, rudy, stroje a zařízení, dopravní prostředky, elektrotechnika, spotřební zboží.

Obyvatelstvo

Populace se utváří hlavně v novodobých dějinách Slovenska. Na přelomu století došlo k velké emigraci, hlavně do USA (odhad: 1 mil. osob). Dnes tu žije 85% Slováků a 11% Maďarů. Ti žijí v jižních okresech - Dunajská Streda 85% !!, Komárno 65%. Ukrajinci a Rusíni žijí nejvíce v okresech Humenné 15% a Svidník 10%. Současná vláda nijak maďarskou autonomii neprosazuje (spíše naopak, dokazuje to nový Zákon o slovenském jazyce).

Romové jsou zvláštní etnickou skupinou, která má většinou slovenskou národnost. Je jich podle odhadů kolem 300 tis (možná i 500 tis.). Nové sociální reformy v roce 2004 vyvolaly problémy v této menšině. Země je kritizována za izolované romské osady.

Největší města (obyvatel v tis., 2010): Bratislava 462, Košice 240, Prešov 91, Nitra 85, Žilina 85 a Banská Bystrica 81.

Slováci jsou z 80% věřící, v převaze jsou katolíci (2/3).

Osobnosti: Anton Bernolák, Milan Rastislav Štefánik, Ľudovít Štúr, Juraj Jánošík, Ladislav Mňačko, Jozef Tiso, Gustáv Husák, Alexander Dubček, Vladimír Mečiar, Jozef Króner, Ondrej Nepela, Zikmund Pálffy, Peter Bondra, Peter Dvorský (na snímku), slovenský původ má i zpěvačka Celeste Buckingham žijící v USA.

Turistická místa: Bratislava (Hrad, Děvín, Pálffyho palác), Strečno, Spišský hrad, Dukla, Slovenský ráj a Slovenský kras (Domica), Vysoké Tatry (vyrovňávají se s katastrofou způsobenou větrem v listopadu 2004).

Obr. 158: Košice Zdroj: pangea.sk

Lázně: Sliač, Piešťany, Turčianské Teplice, Tatranská Lomnica.

Sportovní centra: Štrbské Pleso, Donovaly, Jasná.

3.5 Jihovýchodní Evropa

Stát	Rozloha v km ²	Počet obyvatel v tis. (2014)	Hlavní město	Měna značka český název	HDP/obyv. (2013, USD, PPP)	Zřízení	Osobnosti 2015
Albánie	28 748	3 020	Tiranë Tirana	ALL lek	10 700	republika	Prezident Bujar Nišani Premiér Edi Rama
Bosna a Hercegovina	51 129	3 872	Sarajevo	BAM marka	8 300	republika	Premiér Vekoslav Bevanda
Bulharsko	110 994	6 925	Sofija Sofie	BGL leva	14 400	republika	Prezident Rosen Plevnejev Premiérka Margarita Popova
Černá Hora	13 812	650	Podgorica	€ - Euro	11 900	republika	Prezident Filip Vujanović Premiér Milo Đukanović
Chorvatsko	56 538	4 471	Zagreb Záhřeb	HRK kuna	17 800	republika	Prezident Ivo Josipović Premiér Kolinda G. Kitarovićová
Srbsko	77 461	7 210	Beograd Bělehrad	YUX dinár	11 100	republika	Prezident Tomislav Nikolić Premiér Nikoslav Vučić
Kosovo	10 900	1 859	Priština	€ - Euro	7600	republika	Premiér Hašim Thaçi
Makedonie	25 713	2 092	Skopje	MKD denár	10 800	republika	Prezident Gjorge Ivanov Premiér Nikola Gruevski
Rumunsko	237 500	21 730	București Bukurešť	ROL lei	14 400	republika	Prezident Klaus Iohannis Premiér Victor Ponta
Řecko	131 957	10 776	Athína Atény	€ - Euro	23 600	republika	Prezident Karolos Papulias Premiér Alexis Tsipras
CELKEM	744 752	62 605					

Vlastní vznik státních útvarů tohoto regionu se datuje po osvobození od turecké nadvlády v minulém století. Oblast je v Evropě je stále nejproblematičtější. V zemích bývalé Jugoslávie se projeví dlouholeté národnostní spory. Občanská válka proběhla po 2. světové válce i v Řecku. Mimo Řecka mají vesměs všechny státy komunistickou minulost (po 2. světové válce).

Tyto státy můžeme také označit za země Balkánského poloostrova. Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Srbsko, Černá Hora a Makedonie tvořily se Slovinskem do roku 1991 federativní Jugoslávii o rozloze 255,8 tis.km² a s 22,5 mil. obyv. V únoru 2008 vyhláší nezávislost Kosovo

3.5.1 Republika Hrvatska - Chorvatsko

Historie

Území chorvatského státu se zformovalo v polovině 9. století a roku 924 se stalo královstvím. Po vymření domácí dynastie byla roku 1091

vytvořena personální unie s Uherskem, která trvala až do roku 1918. Od roku 1868 mělo Chorvatsko částečnou vnitřní autonomii. Po 1. světové válce se stalo součástí Království Srbů Chorvatů a Slovinců. Nespokojenost s dominantním postavením Srbů vedla v roce 1941 k vytvoření proněmeckého Chorvatského nezávislého státu.

K.G. Kitarović

Ten byl po válce zrušen a Chorvatsko se stalo svazovou republikou komunistické Jugoslávie. Z ní v roce 1991 vystoupilo. Chorvatská republika vyhlásila nezávislost 25. června 1991.

Po vyhlášení nezávislosti se projeví dlouhodobé spory Chorvatů se Srby ozbrojenými srážkami (Osijek, Vukovar, Slavonski Brod, Bihač).

Přes rozmístění jednotek OSN UNprofor, trval konflikt až do poloviny roku 1992 (ve Slavonii až do léta 1995). Do EU vstupuje země dne 1.7.2013. Prezidentkou se stala v lednu 2015 Kolinda G. Kitarović.

Ekonomika

Chorvatsko je středně vyspělá průmyslově-zemědělská země. Poměrně brzy se zemi podařilo překonat problémy spojené s rozpadem Jugoslávie, zastavit hospodářský pokles a upevnit domácí měnu.

Kurz měny: chorvatská kuna - HRK: 3,62 Kč (1.1.2015, střed).

Problémem země je vysoká nezaměstnanost - přes 17,6% (2013). Velkou perspektivou Chorvatska je turistický ruch (Dalmatské pobřeží, hory, NP). Trpělo až do roku 1995 napětím v Bosně a Hercegovině. Válečné škody byly odhadnuty na 25 mld. USD.

Zásoby surovin nejsou významné (oproti ostatním balkánským zemím). Těží se ropa (Sisak) a zemní plyn, uhlí (Istria). Na Dalmatském pobřeží se těží bauxit.

Průmysl

Průmysl se musel vypořádat nejen s transformací, ale i konverzí válečné výroby. Produkuje hliník (Šibenik), dopravní prostředky (automobily, lodě), zbraně, pohonné hmoty a plasty (Sisak). U nás je známá farmaceutická společnost **Pliva** či potravinářská Podravka.

Hlavní průmyslová centra: Zagreb, Sisak, Rijeka, Šibenik a Split.

Zemědělství má nejlepší podmínky na východě země. Pěstuje se pšenice, kukuřice, ječmen, cukrová řepa, ovoce a zelenina, vinná réva. V obilnářských oblastech jsou rozšířeny stájové chovy vepřů a drůbeže, na západě země spíše pastevecké chovy (skot, ovce).

Doprava většinou využívá síť bývalé Jugoslávie, která byla do značné míry poškozena během války. Hlavním dopravním směrem v zemi je směr západ-východ. Významnou dopravní trasou je i Dunaj. Chorvatsko využívá celé řady dalmatských jadranských přístavů (Rijeka, Šibenik, Zadar, Split), velkou dopravní společností je **Jadrolinija**.

Zahraniční obchod směřuje nejvíce do zemí EU (GER, ITA), vyváží se spotřební výrobky, stroje a chemikálie.

Obyvatelstvo

Ze 90% tvoří populaci Chorvati, největší menšinou jsou Srbové (5%). Úředním jazykem je chorvatština, liší se od srbského užíváním latinky. Věřící jsou v Chorvatsku převážně katolíci. Hlavní město Záhřeb má v aglomeraci téměř 1 mil. obyvatel.

Obr. 159: Split Zdroj: www.deckchairvillas.com

Osobnosti: Tomislav (král), Ante Pavelić (politik), Josip Broz-Tito (voják, politik), Nikola Tesla (fyzik, žil v Americe), Monika Selešová (tenistka, již Američanka), Goran Ivanišević (tenista), Toni Kukoč (basketbalista), Janica Kosteličová (lyžařka).

Turistická místa: Zagreb (Strossmayerova galerie starých mistrů), Pula (římský amfiteátr), Zadar (Sv. Donat, Sv. Stosija - katedrály, podmořské římské vykopávky), Split (Archeologické muzeum, Diokleciánův palác), Dubrovnik (Lovrijenac - pevnost, městské hradby, Sv. Vlaho - kostel, Trsteno - botanická zahrada), v seznamu UNESCO jsou i Plitvičká jezera. Celé dalmatské pobřeží s přilehlými ostrovy jsou významnou evropskou přímořskou turistickou zónou.

3.5.2 Srbska – Srbsko

Historie

Dnešní území Srbska navazuje na Království Srbů, Chorvatů a Slovinců vytvořené v roce 1918 a přejmenované na Jugoslávii v roce 1929. Svazová republika Jugoslávie vzniká 27. 4. 1992 spojením Srbska a Černé Hory.

Srbské kmeny se dostaly na území dnešní Jugoslávie během 6. a 7. století n. l. Samostatný srbský stát vznikl ve 12. století. Po porážce na Kosově poli se Srbsko stalo vazalem Turecka. Zatímco Srbsko bylo plně pod

tureckou kontrolou, hornatá Černá Hora si uchovala formální nezávislost.

Obr. 160: Velké Srbsko Zdroj: wordpress.com

Obnovené Srbsko se na mapě Evropy objevilo roku 1815 jako částečně autonomní území v rámci Turecka. Postupně byla autonomie rozšiřována, stejně jako území knížectví. Berlínský kongres z roku 1878 přiznal Srbsku i Černé Hoře nezávislost. Oba státy se těsně před skončením 1. světové války spojily a vstoupily do nově vytvořeného Království Srbů, Chorvatů a Slovinců a později Jugoslávie v čele se srbskou dynastií. Ta získala v novém státě dominantní postavení, vůči němuž se stavěly ostatní jihoslovanské národy. Pod náporom Německa v roce 1941 byla Jugoslávie rozdělena, Srbsko vytvořilo stát pod patronací Německa a Černou Horu obsadila Itálie.

Ve 2. světové válce se v zemi vytvořil silný protifašistický komunistický odboj v čele s Josipem Broz Titem, který se po válce stal prezidentem a později se vzepřel i sovětskému diktátu. Po válce byly obě země transformovány v republiky komunistické federace Jugoslávie. Po Titově smrti (1980) se pomalu v Jugoslávii rozkládá centrální moc a vyhrcojuje se srbský nacionalismus. Federální armáda dostala pravomoci řešit lokální nepokoje.

Obr. 161: Zdroj: svornost.com

Konflikty začaly nejprve v Slovinsku a Chorvatsku (Slavonie a Srbská Krajina) a později v Bosně. Válečnými expanzemi vůči Chorvatsku a Bosně si země popudila světovou veřejnost a dostalo se do mezinárodní

blokády. Ta byla ukončena teprve v roce 1996 v souvislosti s tím, že nová Svazová republika Jugoslávie se vzdala všech nároků na území osídlená Srby v sousedních zemích.

Ohniskem napětí je stále i bývalá autonomní oblast **Kosovo**. Zde došlo v létě 1998 k otevřenému konfliktu mezi jugoslávskými jednotkami a albánskými separatistickými oddíly UCK. Koncem března 1999, po neúspěšném jednání s Miloševićovým režimem, zahájily síly NATO pravidelné letecké útoky na vojenské a strategické cíle země se záměrem zastavení genocidy kosovských Albánců (to však mělo spíše opačný účinek). Válka končí v polovině června 1999. Následuje rozmístění mezinárodních sil KFOR. Země se dostává do mezinárodní izolace.

Milošević odstupuje. Počátkem února 2003 došlo k vytvoření konfederace Srbsko-Černá Hora (mizí pojem Jugoslávie). Společná byla pouze zahraniční politika a obrana. Kosovo též silně usiluje o nezávislost.

Po referendu v květnu 2006 se federace Srbska a Černé hory rozpadá na dva nezávislé státy. Srbsko je nástupnickým státem. V posledních prezidentských volbách (leden 2012) vítězí Tomislav Nikolić (na snímku), v únoru 2008 vyhláší nezávislost i Kosovo.

Ekonomika

Země byla ovlivněna válečnými konflikty devadesátých let (válečná výroba, embargo až do roku 1996, úsporná opatření). Důsledkem je pokles domácí produkce (i HDP), hyperinflace (naprosté znehodnocení dináru). Částečně byla zastavena až v polovině roku 1994. V zemi je velká nezaměstnanost. Dlouhodobým útoky sil NATO byla ekonomika totálně rozvrácena. Srbsko má šanci díky investicím z EU při poválečné obnově.

Měna: srbský dinár - RSD, 0,23 Kč (1.1.2015, střed).

V zemi se těží hlavně rudné suroviny, např. mědi - Bor, Majdanpek), paliv není mnoho (Vojvodina - ropa a zemní plyn).

Obr. 162: Derdap Zdroj: djerdapturist.co.rs

Průmysl

Průmyslová výroba byla ovlivněna vedle válek i izolací země a podporou bosenských Srbů. Pro

energetiku jsou vedle tepelných elektráren významné i hydroelektrárny. Největší je na Dunaji (Derdap - Železná vrata).

V zemi je důležitá automobilová výroba (Kragujevac, dříve automobily Yugo), výroba zemědělských strojů (Novi Sad) a těžké strojírenství (Niš). Velké chemické kombináty jsou v Šabacu a Beogradu.

Zemědělství

Jugoslávie má dobré podmínky pro zemědělskou výrobu (reliéf, klima, půdy), hlavně v oblasti Vojvodiny. Pěstuje se pšenice, kukuřice, cukrová řepa, zelenina, ovoce a vinná réva. Největší stavy mají chovy vepřů následovány chovy skotu a ovcí.

Dopravní síť trpí nedostatkem investic pro její rekonstrukci a výstavbu. Silniční i železniční síť je na balkánské poměry rozsáhlá, ale byla většinou zničena při náletech. Země využívá dunajské vodní cesty a jaderných přístavů v Černé Hoře (např. Kotor).

Zahraniční obchod utrpěl izolací země, nyní se opět rychle zvyšuje. Největšími obchodními partnery byly před válkou Německo, Rusko a Itálie. Vyvážely se suroviny, chemikálie, zemědělské plodiny a auta.

Obr. 163: Kalemegdan Zdroj: belgradeeye.com

Obyvatelstvo

Dvě třetiny obyvatelstva tvoří Srbové. Z menšin bylo nejvíce Albánců (bylo jich do roku 1998 16%, v Kosovu tvořili až 90% obyvatelstva!). Dnes jsou největší menšinou Maďaři (4%). Žijí na Vojvodině (sever země). Úřední řečí je srbština (štokavština), píše se azbukou. Věřící jsou většinou pravoslavní. Největším městem je Bělehrad (v aglomeraci 1,55 mil. obyv.).

Albánci byli od roku 1998 a hlavně v průběhu náletů v podstatě z Kosova vyhnáni, zbylí byli zmasakrováni. Vraceli se až po roce 2000.

Osobnosti: Štěpán Dušan (král), Miloš Obrenović (srbský kníže), Josip Broz Tito (původem Chorvat), N. Djoković (tenista).

Turistická místa: Bělehrad (Kalemegdan - římská pevnost, Bajrakli džamija - mešita, Muzeum 25.května s hrobkou Josipa Broz Tita), Vojvodina (Petrovaradin - hrad, římské vykopávky).

3.5.3 Kosova - Kosovo

Republika vyhláší nezávislost v únoru 2008. Plné mezinárodní uznání doposud nezískala. Především Srbsko odmítá nezávislost Kosova.

V zemi jsou permanentně jednotky OSN a NATO (KFOR).

Země má malé zásoby hnědého uhlí. Ekonomika čeká na zahraniční investice a rozvoj průmyslu po dlouhém období občanské války. V zemi platí od roku 2001 Euro (bez dohody s EU). V zemi bují „šedá“ ekonomika.

Nejvíce obyvatel pracuje v zemědělství. Mnoho lidí odešlo za prací do zahraničí (i jako členové albánských mafií).

Z více jak 2 mil. obyvatel je převážná většina albánské národnosti. A tedy muslimové.

3.5.4 Crna Gora - Černá Hora

Historie

Černá Hora vypsela v samostatný stát na konci 19. století. V roce 1910 bylo vyhlášeno

Milo Đukanović

Černohorské království. Po první světové válce v roce 1918 se stalo součástí Království Srbů, Slovinců a Chorvatů, které se od roku 1929 do roku 2003 nazývalo Jugoslávie.

Přímořské hornaté území bývalé Jugoslávie. Vyhláší nezávislost po referentu v květnu 2006, kdy více jak 55% voličů rozhodlo o odtržení z konfederace se Srbskem. Parlament vyhlásil nezávislost dne 3.6.2006.

Země se chce co nejrychleji začlenit do EU a jiných významných mezinárodních organizací.

Ekonomika

Hlavním zdrojem příjmů této malé země je turistický ruch.

Významnější průmyslové podniky jsou v hlavním městě Podgorici (dříve Titograd) a v Nikšiči.

Země má menší zdroje rud (bauxit, olova a zinku - Trepča). V zemědělství má význam hlavně chov ovcí a skotu, v rostlinné výrobě produkce středomořských plodin (olivy, tabák) a vína. V pobřežních oblastech má význam rybolov.

Obr. 164: Bokoja kotorska Zdroj: dubrovnik-excursion.com

Měna: euro – EUR – € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD). Euro je zavedeno od ledna 2002.

V zemi je poměrně vysoká míra **šedé ekonomiky** (pašování, černý trh).

Necelé třetiny **obyvatel** jsou Černohorci, zbytek tvoří Srbové (asi čtvrtinu) a Albánci. Mluví se srbsky a píše se latinkou (Srbové azbukou).

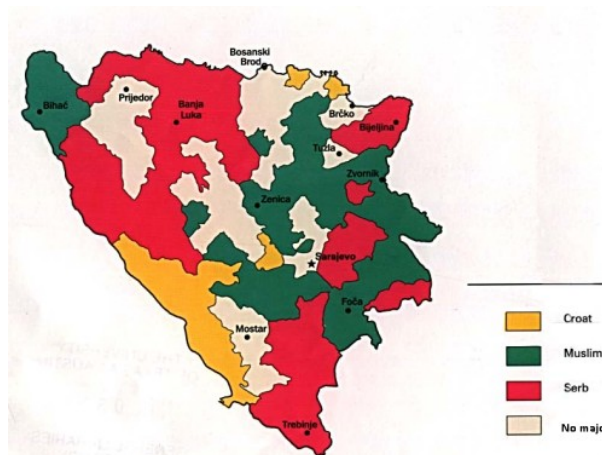
Turistická místa: Boka Kotorska – Staré město v Kotoru (UNESCO), Ulcinj (černohorské pobřeží s přímořskou turistikou), Cetinje, Bar.

Navštěvované jsou též **národní parky** Durmitor, kaňon Tara (Unesco), Biogradska Gora a Lovčen. Chráněné je též Skadarské jezero na hranicích s Albánií.

3.5.5 Republika Bosna i Hercegovina - Bosna a Hercegovina

Historie

Bosna se jako samostatný stát vznikla již ve 14. století, ale existovala jen krátce. V roce 1463 ji ovládli Turci. Následovala výrazná islamizace, čímž byla výrazně změněna religiózní struktura populace. V roce 1878 připadla Bosna a Hercegovina Rakousku-Uhersku a po jeho rozpadu se stala součástí království Srbů Chorvatů a Slovinců.

Obr. 165: Etnické regiony 1991 Zdroj: ii.umich.edu

Za 2. světové války obsadilo téměř celou Bosnu Chorvatsko, po válce se stala svazovou republikou komunistické Jugoslávie. Z ní se pokusila v roce 1991 vystoupit, následovala však vojenská invaze ze strany Srbska podporovaná bosenskými Srby. Ti rozpoutali občanskou válku se snahou oddělit všechny oblasti se srbskou populací od nezávislé Bosny.

Komplikovaná situace vedla během několika let k velkým etnickým čistkám, které byly ukončeny mírovými dohodami (Dayton) v roce 1995. Za patronace USA a dalších států bylo dohodnuto, že stát se bude vyvíjet jako konfederace dvou státních celků - Federace Bosny a Hercegoviny (původní název Muslimsko-chorvatská federace) a Republiky srbské. Zda tento útvar přežije delší dobu, zůstává otázkou budoucnosti.

Bosna a Hercegovina je ve fázi poválečné obnovy země. Na ukončení konfliktu dohlíží mezinárodní vojenský kontingent IFOR. Zemi podporuje také Světová islámská konference (projevovalo se to již během války dovozem zbraní). V roce 1996 na nátlak odstoupil i vůdce bosenských Srbů Radovan Karadžič.

Obr. 166: Mostar Zdroj: citiesinworld.com

Společný stát je směsicí federativní, konfederativních i unitárních prvků. Obě části tak mají svou vlastní armádu, policii, právní systém, hospodářskou, finanční i sociální politiku. Společnou se stala zahraniční politika a obchod. Parlamenty jsou tři.

Ekonomika

Hospodářství je značně rozvráceno a vyčerpáno válkou. Země (a hlavně obyvatelstvo) je odkázána na zahraniční pomoc.

Bosna a Hercegovina má na svém území dostatek nerostných zdrojů. Těží se hnědé uhlí (doly u měst Zenica, Vareš), železná ruda (Banja Luka, Zenica), bauxit a sůl kamenná (Tuzla).

Řada průmyslových závodů byla během války zničena, většina byla poškozena. Některé zboží se objevuje na černém trhu (za €).

Měna: konvertibilní marka - BAM – 14,16 Kč, 1.1.2015 (vázána na Euro).

I **zemědělství** značně utrpělo válkou. Mnoho půdy stále zůstává ladem a stavy chovů zdaleka nejsou na předválečné úrovni. Nejlepší podmínky pro zemědělství jsou na severu země (povodí Sávy). Pěstuje se pšenice,

ječmen, ovoce a zelenina. Chovy jsou nejčastěji pastevecké.

Dopravní síť je funkční jen zčásti. Země má jen úzký přístup k Jadranu (jižně od ústí Neretvy). Hlavní město Sarajevo bylo na delší čas odříznuto od světa a bez leteckého mostu z Itálie by se neobešlo. Dnes je stále v ochranné zóně OSN (jako např. Goražde, Srebrenica, Tuzla a Bihač).

Sarajevo

Obyvatelstvo

Válka změnila i strukturu obyvatelstva. Počet obyvatel se snížil o třetinu. V roce 1996 žilo v zemi jen kolem 3 mil. obyvatel. Muslimské obyvatelstvo (v minulosti označované jako „Bosňáci“) utrpělo genocidou Srbů (masové vyhlazování, koncentrační tábory). Válečné ztráty se odhadují na 250 tis. osob. Mnoho uprchlíků přešlo do západní a střední Evropy. Největší národnostní skupinou jsou bosenská muslimové (45%), dále zde žijí Srbové (31%), Chorvati (17%). V zemi se mluví nejvíce srbsky a chorvatsky (rozdíly jsou v písmu).

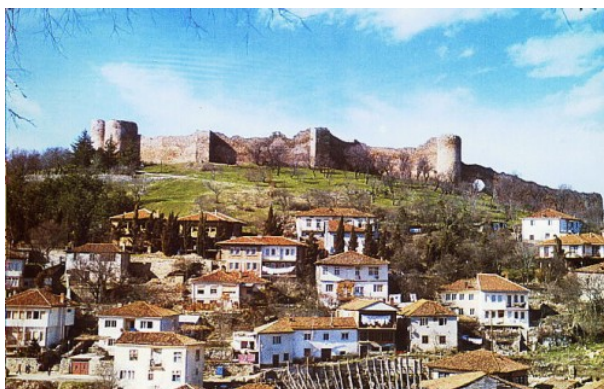
Osobnosti: Tvrtko I., Gavrilo Princip (atentáčník na Ferdinanda d'Este), Ivo Andrić (spisovatel, nositel Nobelovy ceny).

Turistická místa: v současnosti jsou prakticky pro cizince nedostupná. Před válkou: Sarajevo (Hadzi Sinanova Tekija - klášter, Begova dzamija - mešita, Hrad, Bjelašnica - masív nad městem, v roce 1984 se zde konaly zimní olympijské hry), Mostar (Turecký most, Karadjobegova dzamija - mešita), Rogatica (naleziště z doby bronzové).

3.5.6 Republika Makedonija - Makedonie

Historie

Název Makedonie pochází z antického období, kdy jeho populaci tvořily řecké kmeny. Slovanská invaze v 6. - 7. století znamenala slovanizaci severních oblastí, které tvoří dnešní nezávislou Makedonii. O její území soupeřily Byzanc a Bulharsko, v 15. století je dobyli Turci a udrželi až do balkánských válek v letech 1912 - 1913. Po 1. světové válce bylo území připojeno ke království Srbů Chorvatů a Slovinců. Po 2. světové válce se Makedonie stala svazovou republikou komunistické Jugoslávie. Při rozpadu federace využili Makedonci situace a vyhlásili v roce 1991 rovněž nezávislost (17.11.1991). Poslední prezident Trajkovski zahynul v roce 2004 při leteckém neštěstí. V následných prezidentských volbách vítězí dosavadní premiér Branko Crvenkovski.

Obr. 167: Samuelova pevnost Ochrid Zdroj: b-info.com

S názvem státu vyslovilo nesouhlas sousední Řecko, které bojkotovalo mezinárodní uznání nového státu. Vynutilo si alespoň změnu státních symbolů, které navozovaly dojem, že dnešní Makedonie je dědicem slavného Alexandra Makedonského. Do OSN byla země přijata pod názvem Bývalá jugoslávská republika Makedonie, ve zkratce FYROM.

Ekonomika

Hospodářství země utrpělo řeckou blokadou. Makedonie vždy patřila mezi nejméně rozvinuté země bývalé Jugoslávie. Pokles průmyslové produkce se za posledních 5 let nezastavil.

Obr. 168: Sv. Kliment Skopje Zdroj: b-info.com

Měnou je makedonský dinár – MKD 0,45 Kč (1.1.2015, střed).

Makedonie má ložiska rud (železná, manganová, olovnatozinkové). Průmysl zpracovává domácí suroviny (nerostné zdroje a zemědělské produkty).

V zemi (hlavně na jihu) je již **subtropické zemědělství**, hlavně v údolí řeky Vardar - produkce ovoce, zeleniny, oliv a vinné révy.

Domácí **dopravní síť** je ve špatném stavu. Země nemá přístup k moři, a proto je odkázána na řecké přístavy (hlavně Soluň). Největšími obchodními partnery jsou Rusko a Německo.

Obyvatelstvo

Dvě třetiny obyvatelstva tvoří Makedonci, hovoří makedonštinou (jihoslovanský jazyk příbuzný bulharštině). Do roku 1998 tu žilo přes 20% obyvatel albánské národnosti (žijí v severozápadní části země). Po útocích NATO na Jugoslávii země přijala kolem půl milionu kosovských Albánců. Užívá se azbuka.

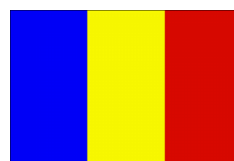

Obr. 169: Bitola Zdroj: tripadvisor.com

Osobnosti: Alexandr Veliký, Goce Delčev, Krste, Petkov Misirkov.

Turistická místa: Skopje (turecké lázně), Lesново (klášter), Sarena dzamija (severně od Gostivaru, mešita), Bitola (archeologické muzeum, antické památky), Galičica a Pelister (národní parky v okolí Ochridského a Prespanského jez.), Ochrid (Samuelova pevnost).

3.5.7 România - Rumunsko

Země vznikla spojením pěti historických krajů: Valašska, Moldavska, Transylvánie, Banátu a Dobružji.

Historie

Původní thrácké obyvatelstvo bylo romanizováno v rámci římského impéria a udrželo si tento rys i přes silný vliv migrací ze sousedních oblastí a tlak sousedních států, který trvá dodnes. O rumunská území soupeřili především Maďaři, Poláci a od 15. století také

Turci. Ti nakonec získali pod svoji kontrolu dva rumunské státní útvary - Valaško a Moldavsko, přičemž je nezrušili, ale ponechali jim vlastní vládcy a určitou míru autonomie. Východní části Moldavska anektovalo roku 1812 Rusko (dnešní nezávislé Moldavsko). Oslabení Turecka vedlo k rozšíření autonomie obou knížectví a k následnému sloučení v roce 1859. O tři roky později se ujal název Rumunsko. Plná nezávislost byla uznána v roce 1878 na Berlínském kongrese.

Po 1. světové válce bylo k Rumunsku připojeno území maďarského Sedmihradska (Transylvánie). Pokus o integraci Moldavska byl jen dočasný (do roku 1940, resp. 1944). Po válce byla v roce 1947 zrušena monarchie a nastolen komunistický režim, který padl v roce 1989 při lidovém povstání, kdy byl svržen Nicolae Ceaușescu (a následně popraven). V roce 1990 se konaly první demokratické volby. Prezident Klaus Iohannis (na snímku) je v úřadu od roku 2014.

Člen NATO. Do EU vstupuje v roce 2007.

Ekonomika

Hospodářství bylo po revoluci krizové až do roku 1993, kdy se podařilo zastavit pokles průmyslové produkce. V zemi byla vysoká inflace (70% v roce 1995 a 30% v roce 1996) a nezaměstnanost (12%). Privatizace postupuje jen pomalu, část majetku podléhá kupónové privatizaci. Země vstoupila do CEFTA (duben 1997). V roce 2005 proběhla denominace měny.

Obr. 170: Ceaușescuův plác Zdroj: all-free-photos.com

Kurz měny: rumunský lei - RON – 6,17 Kč (1.1.2015, střed)

Těžba surovin patří mezi nejvýznamnější resorty v zemi. Většina surovin se nachází v oblasti Karpat a v Transylvánii. Těží se **ropa a zemní plyn** (karpatský flyš, Ploiești, Pitești), černé uhlí (kraj Banát, Reșița), železná ruda (Reșița, Hunedoara) a olovnatozinkové rudy (Baia Mare).

Průmysl

Průmyslová výroba odpovídá těženým zdrojům surovin (hutnictví, tepelná energetika). Vyrábí se automobily (Craiova), lodě (Constanța), zemědělské stroje (Timișoara, Brașov). Je zastoupeno i těžké strojírenství (Brăila, Galați), chemický (Bacău, Ploiești, firma **Petrom**) a textilní (Craiova, Timișoara, Cluj-

Napoca) průmysl. Zpracovává se poměrně velká zemědělská produkce (mlýny, konzervárny).

Obr. 171: Petrom city Zdroj: ajf.de

Zemědělství má dobré podmínky především ve Valašské nížině (Podunají). Země vyprodukuje nejvíce **obilin** na Balkáně (pšenice, kukuřice). Pěstují se i technické plodiny (tabák, slunečnice). Význam pro vývoz má produkce ovoce, zeleniny a vinné révy. Ze všech zemí jihovýchodní Evropy má země největší stavy hospodářského zvířectva. Pasterectví je často velmi primitivní (chov ovcí a skotu v Karpatech).

Země má značnou **dopravní síť** většinou nevalné kvality. Významnou dopravní trasou je Dunaj (největším centrem je Brăila). Největším černomořským přístavem je Constanța. Blízká Adigea je spojena s Dunajem průplavem k městu Cernavodă (64 km). Domácí leteckou společností je **Tarom** (největší letiště je u București - Otopeni).

Největšími obchodními partnery jsou Německo, Rusko a Itálie. Exportují se hlavně suroviny, kovy a zemědělské produkty.

Obyvatelstvo

Přírůstek populace v poslední době klesá. Největší národnostní menšinou jsou Maďari (přes 7%), žijí v Sedmihradsku (centrem je Tirgu Mureș-Marosvasarhely). Je to největší maďarská komunita mimo Maďarsko. V zemi žije asi půl milionu Rómů (podle sčítání). V kraji Banát žije malá česká komunita. Přes 4/5 obyvatel se hlásí k ortodoxní církvi.

Obr. 172: Brasov Zdroj: musashino.ro

Úředním jazykem je rumunština (je to románský jazyk). Bukurešť je největším městem s 2,4 mil obyvatel (druhé je Iasi, pak Galați a Constanța).

Osobnosti: Tudor Arghezi, Nicolae Ceaușescu, Ion Iliescu (politici a státníci), Ilie Nastase, Nadja

Comănesciová, Georghii Hagii (sportovci). Rumunské předky má např. americký herec Dustin Hoffman.

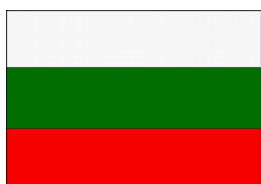

Obr. 173: Pláž v Eforii Zdroj: library.thinkquest.org

Turistická místa: București (Basilica Patriarhiei - katedrála, Strada Lipscani - hl.třída, Vítězný oblouk, Palác republiky, Snagov - klášter), Turnu Severin (první osídlení), Rîșnov (hrad Vlada Tepese - Drákuly), Timișoara (katedrála), Constanța (Mamaia), Eforie, Mangalia, Neptun Olimp (černomořská rekreační centra), Sinaia, Poinana (horská sportovní centra v Karpatech - masív Bucegi), Retezat, Rodna (národní parky, biosférické rezervace UNESCO).

3.5.8 Republika Bělgarija - Bulharsko

Historie

Původní trácké obyvatelstvo bylo asimilováno v 6. - 7. století Slovy. Krátce nato pronikli do oblasti z východu turkičtí Bulhaři, kteří Slovy ovládli, ale vzhledem ke své malé početnosti se ve slovanském etniku jazykově asimilovali. Bulharský stát následně několik staletí bojoval s Byzancí o dominantní postavení na Balkáně. Načas dokonce zmizel z mapy Evropy (1018 - 1185). Obnovené Bulharsko poté neodolalo náporu **Turecka**, které ho roku 1396 anektovalo.

Obr. 174: V.Nevski Sofija Zdroj: twip.org

K novému ustavení bulharského státu došlo až na Berlínském kongresu v roce 1878, ale pouze jeho severní část a ve formě vazalského knížectví Turecka. V roce 1885 byla připojena i jižní část (Východní Rumélie) a v roce 1908 vyhlášena plná nezávislost království. Bulharsko mělo následně územní spory se všemi svými

sousedy, což ho za 1. a za 2. světové války vedlo k tomu, aby se postavilo na stranu Německa. Po válce byla v roce 1946 zrušena monarchie a nastolen komunistický režim, který padl na podzim roku 1989.

Po nepokojích v roce 1989 proběhly rok nato první demokratické volby (v nich stejně zvítězili postkomunisté). Od léta roku 1998 je země členem CEFTA. Člen NATO. Do EU vstupuje v roce 2007. Od počátku roku 2013 probíhají v zemi velké protivládní demonstrace.

Ekonomika

Hospodářský pokles se zastavil až v roce 1997. Země utrpěla velké ztráty v důsledku blokády zemí bývalé Jugoslávie (hlavně Srbska), kam směřovalo 60% zahraničního obchodu. Privatizace pokračuje jen pomalu (zčásti uplatněna kupónová privatizace). V zemi je stále vysoká nezaměstnanost (15%). Na začátku roku 1997 postihla zemi znovu hospodářská krize. Vzrostla už tak vysoká inflace, kterou se však podařilo do poloviny roku zastavit.

Kurz měny: bulharský leva - BGN – 14,16 Kč (1.1.2015, střed). Bulharsko denominovalo měnu v roce 2000, leva má snahu držet se Eura.

Kozloduj

Země má solidní zásoby nerostných zdrojů. Těží se hlavně rudy barevných kovů - železa (Kremikovci), mědi (Pirdop), olova a zinku (Kardžali, Rudozem). Významné jsou i zásoby hnědého uhlí a solí (Varna). Země je závislá na dovozu ropy a zemního plynu z Ruska.

Průmysl

V Bulharsku je velká jaderná **elektrárna** (Kozloduj), řada hutnických kombinátů (v místech těžby rud a uhlí, Pernik, Kremikovci a další). Strojírenský průmysl se specializuje na dopravní techniku a zemědělské stroje. Dřívější rozvoj výroby výpočetní techniky (v rámci RVHP) se zcela zastavil. Největším střediskem chemického průmyslu je Dimitrograd. Důležitá jsou i „tradiční odvětví“ - textilní a potravinářský průmysl (masný, konzervářský, vlnářský a tabákový průmysl).

Zemědělství má dvě produkční oblasti Podunají na severu a Hornotráckou nížinu. Produkují se obilniny, ovoce, zelenina, vinná réva a tabák. Specialitou je pěstování růží (kosmetická surovina). V zemi jsou tradiční pastevecké chovy skotu a ovcí.

Hlavním **dopravním** směrem v zemi je západ-východ. Stav dopravní sítě není dobrý. Největšími

přístavy jsou Ruse (Dunaj), Varna a Burgas (Černé moře). V zemi působí letecká společnost Balkan (branou do země je letiště Božurište, Sofija).

Největšími obchodními partnery jsou Rusko a Turecko. Vybíjí se hlavně tabák, suroviny a zemědělské produkty.

Obyvatelstvo

Bulharsko již delší dobu vykazuje minimální přírůstek (spíše úbytek) obyvatelstva. Hlavní národnostní menšinou jsou Turci (10% za totality diskriminováni, což vedlo k jejich emigraci), následují Romové (3,5%). Bulharština patří mezi jihoslovanské jazyky, užívá azbuku.

Obr. 175: Albena Zdroj: goranovonline.com

Osobnosti: chán Asparuch, Christo Botev (spisovatel), Georgi Dimitrov (politik), Todor Živkov (politik), Želju Želev (politik).

Turistická místa: Sofia (chrám Alexandra Něvského, Banija Baši - mešita, Synagoga - největší na Balkáně, Dragalevci - klášter, Muzeum ikon), Plovdiv (římský amfiteátr), Stara Zagora (římské divadlo), Balčik (Zlaté písky), Nesebăr (Slunečné pobřeží), Sozopol, Albena, Zlaté písky (černomořská střediska).

3.5.9 Republika Shqipërise - Albánie

Albánská republika vzniká 29.dubna 1991.

Historie

Původní populací dnešní Albánie byli Ilyrové, za jejichž potomky se dnešní Albánci považují. Hornaté území bylo součástí Říma, později Byzance. Nezávislý stát tu existoval krátce pouze ve 12. století (Arberešské knížectví). Počátkem 15. století zahájili dobývání země Turci, jemuž se postavil odboj, vedený národním hrdinou Skanderbegem (zajistil zhruba dvacetileté období nezávislosti). Následná turecká okupace vedla k výrazné islamizaci.

Teprve v roce 1912 byla vyhlášena nezávislost Albánie, kterou však narušila 1. světová válka. Po ní byla nezávislost skutečně prosazena.

Za 2. světové války obsadili zemi Italové. Osvobodit Albánii se podařilo komunistickým vojskům, které nastolily po válce tvrdou komunistickou diktaturu stalinského typu.

Obr. 176: Tirana, Skanderbeg Zdroj: panoramio.com

Komunisté ovládli zemi v roce 1945 (v čele s Enverem Hoxhou) a byli u moci až do roku 1992 (v letech 1945-56 ve spolupráci se SSSR, pak do r. 1978 s Čínou). Počátkem roku 1997 propuká v zemi všeobecný chaos a ozbrojený protivládní konflikt (ten byl vyprovokován finančním skandálem). V červenci 1997 odstupuje prezident Sali Berisha a na jeho místo nastupuje Rexhep Mejdani.

Ekonomika

Albánie je rozvojová země, spolu s Moldávií zřejmě nejchudší v Evropě. Teprve v poslední době se výrazněji zvyšuje průmyslová výroba, dokončuje se privatizace. Stále vysoká je míra nezaměstnanosti (25%).

Měna: v zemi platí albánský lek - ALL – 0,2 Kč (1.1.2015, střed).

Albánie má světově významná ložiska **chromové rudy** (v těžbě na 5. místě na světě). Dále se těží ropa a měděná ruda. V zemi je nejvýznamnější potravinářský průmysl.

Obr. 177: Butrint Zdroj: albumi.parajsa.com

Zemědělství zaměstnává stále nejvíce obyvatel (skoro polovinu). Pěstují se středomořské plodiny, obilniny, ovoce a vinná réva. Albánie má výhodnou polohu pro námořní dopravu. Největším obchodním partnerem je Itálie.

Obyvatelstvo

Albánci nejsou slovanským národem. V zemi žije malá řecká menšina. Mnoho Albánců žije v okolních zemích, nejvíce jich bylo do roku 1998 v jugoslávském Kosovu. Po útocích NATO na Jugoslávii země přijala před půl milionu kosovských Albánců.

Přes polovinu obyvatel jsou muslimové, asi pětina vyznává ortodoxní církev.

Osobnosti: Gjergj Kestriosi Skënderben-Jiří Skanderbeg, Enver Hodža, Ramiz Alia.

Země je vlastně teprve teď turisty „objevována“ a cestovní ruch je velkou perspektivou Albánie (historické památky i přímořská turistika).

Turistická centra: Tirana (Skanderbegovo náměstí), Durrës (římské památky), Krujë (pevnost, z bojů proti Turkům), Gjirokastër (jih země, pevnost), Apolonia, Amantia (antické památky v regionu Vlorë), Butrinti (památky UNESCO, archeologické naleziště).

Obr. 178: Krujë Zdroj: filination.com

3.5.10 Elliniki dimokratia - Řecko

Historie

Mezi evropskými státy má Řecko nejstarší historii, sahající až k přelomu 3. a 2. tisíciletí př. n. l. Antické období řeckých států skončilo anexí ze strany Říma během první poloviny 2. století př. n. l. Po rozdělení říše roku 395 se Řecko stalo jádrem východořímské říše (Byzance), v níž řecký živel převládl (samotné centrum leželo v dnešní turecké Trákií). Začátkem 2. tisíciletí se na řeckém území vytvořilo několik křižáckých států, které nakonec Byzantská říše zlikvidovala. Oslabená Byzanc ovšem nedokázala čelit zesilujícím tureckým vpádům, jimž roku 1466 definitivně podlehla.

Obr. 179: Athény Zdroj: famousdestination.com

K obnovení nezávislosti Řecka položilo základy povstání roku 1821. Nezávislé království však zůstalo

omezeno jen na malou jižní část dnešního státu. Postupně se Řecko s podporou evropských velmocí vyvíjelo až po dnešní stav. Monarchii poprvé nahradila republika v letech 1924 - 1935, definitivně v roce 1973.

Řecko je členem EU, NATO a OECD. Vede spory s řadou sousedních zemí (Turecko, Makedonie).

Ekonomika

Země je jediná v jihovýchodní Evropě, která neprošla „socialistickou“ ekonomikou. Řecko je středně vyspělý průmyslově zemědělský stát. Řecko má nejvyšší HDP na obyvatele na Balkáně. V zemi probíhá privatizace, má největší rozpočtový deficit zemí EU a poměrně vysoká nezaměstnanost (15%). V letech 2010-11 se ocitá v hluboké finanční krizi, kterou řeší celá EU a Eurozóna především (nejvíce Německo).

Měna: euro – EUR – € - 27,7 Kč (1.1.2015, střed, 1.21 USD).

Země má pestrou skladbu surovin, těží se bauxit, chromová a niklová ruda, magnezit.

Průmysl

V průmyslové výrobě se uplatňuje významně zahraniční kapitál: USA, Německo, Británie a Japonsko.

Struktura výroby: lodě, zemědělské stroje dále chemický, textilní a potravinářský průmysl (sýr feta).

Centra: Athína-Athény, Thessaloníki-Soluň, Larimna (hutě), Irákleio-Éraklion (na Krétě)

V zemědělství tu je hlavně rostlinná výroba, produkce pšenice, ječmene, kukuřice. Dále se pěstují středomořské subtropické plodiny, hlavně vinná réva, tabák, citrusy, olivy, broskve, ořechy.

V živočišné výrobě má největší význam chov ovcí.

Obr. 180: Meteora Zdroj: iliketowastemytime.com

Řecko je tradičně významnou **námořní velmocí**, statisticky má největší obchodní loďstvo v Evropě. V roce 2001 bylo otevřeno nové athénské letiště Eleftheriose Venizelose.

Zahraněční obchod je zaměřen hlavně na země EU, USA a Japonsko.

Export: suroviny, zemědělské produkty, ovoce, zelenina.

Import: dopravní prostředky, spotřební zboží.

Důležitou součástí HDP je turistický ruch. Řecko je světově turisticky významná oblast. Hlavními centry

jsou především historická antická místa a přímořská turistika (Egejské a Jónské moře).

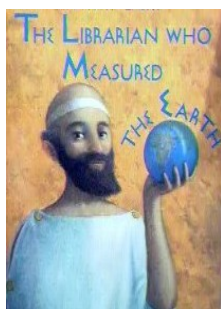
Obyvatelstvo

Většinu obyvatelstva (95%) tvoří Řekové, malé menšiny Makedonci a Turci. Úředním jazykem je řečtina (dnešní se již liší od klasické řečtiny). Užívá se řecká abeceda (u nás užívána v matematických výrazech).

Řekové jsou většinou věřící (řecká ortodoxní církev).

Osobnosti: Antika - Sokrates, Aristoteles, Démósthénés, Archimédes, Platón, **Eratósthénés** (na obrázku), Práxitelés, Homér, Hérodotos, Claudius Ptolemaios, Alexandr Veliký.

Novodobá historie: El Greco (malíř), Aristoteles Onassis (rejdař), Andreas Papandreu (politik), Konstantinos Karamanlis (politik).

Turistická centra: Athény (Akropolis, Parthenon, Plaka - staré Athény, římské Athény, Peiraias-Píreus a mnoho dalších), Kerkyra-Korfu (královský palác), Pátra (katedrála, Odeión - divadlo), Olympia (Diův chrám, Heraión, Stadion), Sparta, Árgos (muzeum, divadlo), Epidavros-Epidauros (divadlo, Asklépiův chrám), Delfoi-Delfy (Apollonův chrám, věštírna), Knossos (na Krétě), Rhodos (kolos), Athos (kláštery ortodoxní řecké církve).

V roce 2004 hostila země letní olympijské hry.

Obr. 181: Olympia Zdroj: athens-greece.us

3.6 Východní Evropa

Stát	Rozloha v km ²	Počet obyvatel v mil. (2014)	Hlavní město	Měna značka český název	HDP/obyv. (2013, USD, PPP)	Zřízení	Osobnosti 2014
Rusko	17 124 400*	146100*	Moskva	RUR rubl	18 100	republika	Prezident Vladimir Putin Premiér Dmitrij Medveděv
Ukrajina	576 600*	42240*	Kiěv Kyjev	UAH hřivna	7 400	republika	Prezident Petro Porošenko Premiér Arsenij Jaceňuk
Bělorusko	207 600	9 608	Minsk Minsk	BYR rubl	16 100	republika	Prezident Alexander Lukašenko Premiér Michail Mjasnikovič
Moldavsko	33 700	3 586	Chišinău Kišinev	MDL leu	3 800	republika	Prezident Nikolae Timofti Premiér Iurie Leanca
CELKEM:	6 285 000¹	201 534					

* po anexi Krymu v roce 2014

Pozn. Jde o republiky bývalého Sovětského svazu., který měl celkem 22.27 mil km² a 285 mil. obyv. (5,44 mil. km² a kolem 200 mil. obyv. v evropské části).

Rusko zasahuje větší částí (ale s menší populací) do Asie. Z Asie zasahuje do Evropy svojí západní částí Kazachstán. Moldavsko lze přiřadit i k zemím JV Evropy.

3.6.1 Rossijskaja Federacija - Rusko

Rusko je federací 21 republik: Adygea, Altaj, Baškortostán, Burjatsko, Čečensko (členství ve federaci odmítá a bojuje o nezávislost), Ingušsko,

Čuvašsko, Dagestán, Chakasko, Kabarda-Balkarsko, Kalmycko, Karačaj-Čerkesko, Karélie, Komí, Marijsko, Mordvinsko, Sacha (Jakutsko), Severní Osetie, Tatarstán, Tuva, Udmurtsko. Následují 4 autonomní okruhy, 1 autonomní oblast, šest krajů, 46 oblastí a dvě federální města (Moskva a Petrohrad). V současné době je tak v Rusku 82 federálních subjektů (mají své zastoupení v tzv. federální radě, což je v podstatě horní komora parlamentu).

Car Petr I. Veliký

Historie

Největší stát světa klade svoje nejstarší dějiny do 9. století, kdy sjednocením východoslovanských kmenů v povodí Dněstru vznikl útvar nazývaný historiky **Kyjevská Rus**. Po územní expanzi se v polovině 12. století rozpadá na malá knížectví a republiky.

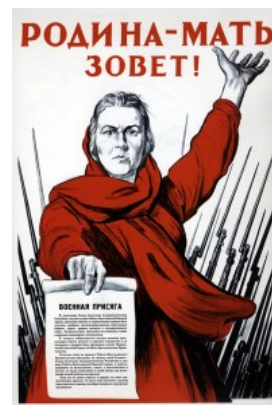
Počátkem 13. století mongolskotatarské nájezdy vyvolaly nový sjednocovací proces, krystalizující kolem Moskevského knížectví.

Zlomení mongolské nadvlády v roce 1480 uvolnilo cestu na východ a jih. Slabý odpor obyvatel Sibiře znamenal rozšíření státu až k břehům Pacifiku a později i dobývání severozápadní Ameriky (Aljašky).

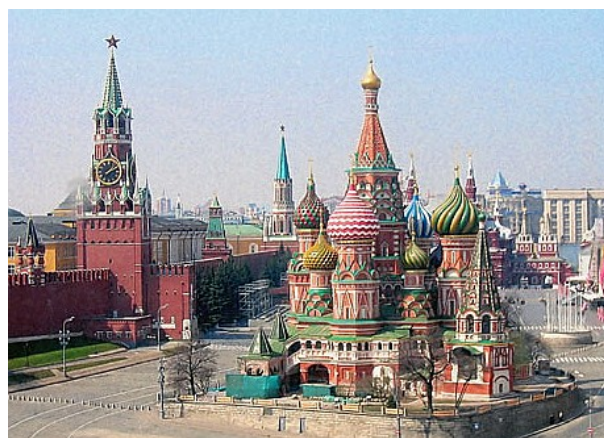
Na západě se Rusko dostalo do sporů se Švédskem a Polskem, na jihu s Tureckem. V permanentních konfliktech bylo Rusko úspěšnější.

Podílelo se na ztrátě velmocenského postavení Švédska, likvidaci Polska i na významném oslabení Turecka, zejména na Balkáně. V průběhu 19. století dobylo Zakavkazsko a dnešní středoasijské republiky.

Z Ruska se stala nejrozsáhlejší světová říše s obrovskými problémy v ekonomické a sociální sféře. Emancipace neruských národů vyvrcholila během 1. světové války, po níž se zdálo, že se Rusko rozpadne.

Objevila se však nová politická síla - komunisté, kteří bezohledným a tvrdým postupem vůči svým odpůrcům, demagogií a lží vůči potenciálním spojencům z řad dělnictva a rolnictva

Obr. 182: Rudé náměstí Zdroj: blogaboutrussia.blogspot.com

dokázali říši uhájit a transformovat ji do nové podoby - Svazu sovětských socialistických republik (1922). Jeho rozhodující součástí se stala Ruská sovětská federativní socialistická republika, kolem níž vznikla řada dalších útvarů tohoto typu, formálně rovnoprávných, ve skutečnosti však podřízených mocenského centru v Moskvě, metropoli RSFSR i SSSR. Světovládné plány sovětských vládců vedly k anexi dalších území a po 2.

světové válce k podrobení značné části střední a jihovýchodní Evropy.

Zavedení nového ekonomického systému - centrálně plánované ekonomiky, bylo krátkodobě úspěšné spolu s politickou diktaturou. Znovuobnovení emancipačních snah neruských národů však vyvolalo dlouhodobou krizi, při níž se poslední koloniální říše v roce 1991 rozpadla. Přesto Rusko zůstalo státem, kde žijí národy kulturně, jazykově i nábožensky značně odlišné. Především muslimské národy usilují o větší míru autonomie, případně i o odtržení. Události z let 1991 - 1997 ukazují, že především kavkazské Čečensko je na cestě k nezávislosti nejdále.

Politicky je Rusko dosti nestabilní. Bývalý prezident Jelcin měl podporu USA a Evropské Unie, odstoupil na Nový rok 2000. Předsedou vlády byl v roce 1999 jmenován Vladimir Putin a v březnu roku 2000 zvítězil v prezidentských volbách.

V poslední době zesiluje snahy o centralizaci své moci. V březnu 2012 vítězí v prezidentských volbách opět Vladimir Putin (na snímku). V březnu 2014 Rusko vojensky obsazuje Krym a po zmanipulovaném referendu vyhláší jeho svrchovanost.

Ekonomika

carské Rusko bylo zemědělskou rozvojovou zemí. Průmysl byl jen ve velkých městech. Řada ekonomických reforem „socializace“ proběhla po bolševické říjnové revoluci v roce 1917 (znárodnění, dekret o půdě, elektrifikace, industrializace, kolektivizace). Později vznikají velké ekonomické rajony, hospodářství je centrálně řízeno KSSS a plánováno v pětiletých cyklech. Vliv 2.světové války byl na strukturu průmyslu je značný: nástup těžkého průmyslu (vznik vojenskoprůmyslového komplexu). I po válce je růst produkce veden hlavně extenzivní formou, vznik obrovských disproporcí. SSSR má vedoucí úlohu v zemích RVHP, které jsou mu podřízeny.

Obr. 183: Rodinné stříbro Zdroj: acig.org

Obrovské zbrojení, nákladný kosmický program kontra životní úroveň většiny prostých lidí (netýkala se vyšších funkcionářů komunistické strany) ekonomiku SSSR úplně vyčerpaly.

V transformaci ekonomiky na tržní hospodářství docházelo zpočátku k řadě problémů jako byl stálý pokles tvorby HDP (v roce 1996 ještě 5 %), nezaměstnanost, platební neschopnost, vnitřní i vnější zadlužení, prudká inflace (v roce 1995 135 %, v roce 1996 však již jen 22 %), rozpad trhu bývalých komunistických států, pokles výroby, sociální problémy atd. Přesto se v Rusku formuje skupina zbohatlíků, tzv. „horních 10 tisíc“. Velkou moc získávají v poslední době různé mafie. Velikou krizí prošlo Rusko v srpnu a září roku 1998. Inflace se v poslední době ustálila na 10-12% a nezaměstnanost na 8%. Koncem roku 2014 oslabil rubl vlivem nízké ceny ropy a zemního plynu.

Země vytvořila poměrně jednotný ekonomický systém s bývalými sovětskými republikami (Ukrajinou, Běloruskem a Kazachstánem).

Největší firmy 2013		
Firma	Odvětví	Tržby v mld USD
Gazprom	Energetika	164,6
Rosneft	Petrochemie	142,6
Lukoil	Petrochemie	119,2
Sberbank	Banka	56,5
Sistema	Telekomunikace	35,5
Surgutneftegas	Energetika	26,9

Pramen: Forbes

Zvláštní hospodářskou zónou je Pobaltí-Kaliningradská oblast a Dálný východ (bezcelní zóny).

Kurz měny: ruský rubl RUB – 0,38 Kč (1.1.2015, střed).

Největší průmyslový podnik Ruska je **Gazprom** (těžba a distribuce zemního plynu).

Suroviny	Oblast těžby	Postavení ve světě	
Paliva	černé uhlí	Kuzbas, povodí Leny	4. (CHN, USA, IND)
	hnědé uhlí	jižně od Moskvy, Kanskoočinská oblast	2. (GER)
	ropa	západní Sibiř (Tjumeňská oblast - Samotlor, Megion), Povolží, severní Kavkazsko	3. (USA, SAU)
	zemní plyn	západní Sibiř (Urengoj, Igrim), Orenburská oblast, severní Kavkazsko	1.
Rudy	železná	Ural, Kuzbas, Dálný východ	2. (AUS)
	niklová	severní Sibiř (Noril'sk), pol. Kola	2. (CAN)
	měděná	Ural	4. (CHL, USA, CAN)
	olovnat-zinkové	Altaj, Kavkaz	
	cinová	Dálný východ	
	hliníková	Ural, Turgaj	
Ostatní	zlato	Jakutsko, povodí Amuru	3. (RSA, USA)
	solí	Kaspické jez., Povolží	3. (USA, CHN)
	fosfáty, apatity	pol. Kola, povodí Kamy	4. (USA, CHN, MAR)
	diamanty	východní Sibiř, Dálný východ	3. (RSA, CDR)

Surovinová základna je obrovská, je však neefektivně využívána, těžba je spojena s ekologickými problémy (těžba ropy), díky zastaralým těžebním zařízením či potrubím.

Obr. 184: Kam jde ropa a plyn? Zdroj: snappingturtle.net

Perspektivní bude jen při správné racionalizaci. Postavení v celosvětové těžbě se výrazně změnilo stagnací a diverzifikací na jednotlivé samostatné země. Jak je vidět z tabulky, jsou suroviny významnou **exportní komoditou**.

Ceny surovin na světovém trhu významně ovlivňují i dynamiku HDP země.

Plynovod Jamal z Uchty vede přes celou Evropu až do Lisabonu.

Průmyslová výroba

Dlouhou dobu v objemu stagnuje (v roce 1996 pokles o 60% proti roku 1988). Je nutná změna odvětvové struktury a konverze zbrojní výroby ve prospěch spotřebního průmyslu.

V energetice se stále uplatňují velké komplexy (gigantismus minulosti) - největší světové tepelné elektrárny (Reftinskaja na Urale), Jenisejsko-angarský hydroenergetický komplex (Sajano-šušenskaja, Krasnojarskaja, Bratskaja - přes 20 tis MW!). Problémy nastaly v jaderné energetice s bezpečností již za SSSR (ukrajinský Černobyl).

V Rusku je stále velká **hutnická základna** (hlavně produkce oceli a železa), ale stagnuje a je využita ze 2/3. Lokalizována je do míst těžby černého uhlí, rud, s dostatkem energie či s velkou spotřebou kovů.

Obr. 185: T95 Zdroj: pennwellblogs.com

Oblasti: Ural (Magnitogorsk), Střed (Elektrostal), Kuzbas (Novokuzněck) a Dálný Východ (Komsomolsk), Norilsk (nikl). Barevné kovy se vyrábějí na Urale (měď), ve střední Sibiři-Jenisej (Bratsk, hliník).

Strojírenství je hlavním odvětvím - 1/3 produkce, má stále nízký stupeň automatizace. V minulosti bylo příliš zatíženo zbrojní výrobou, která snese jako jedna z mála

světovou konkurenci. Lokalizace je směřována k hutním centrům (těžké strojírenství) Ural, k pracovním silám (regiony Střed, Povolží, Severozápad).

Oblasti a centra: Ural - Jekatěrinburg, Nižnij Tagil, Čeljabinsk (těžké strojírenství, tanky, obrněné transportéry), Moskva, Nižnij Novgorod, Toljatti, Miass, Naberežnye Čelny (auta Kamaz), Kolomna (lokomotivy), Petrohrad (lodi), Rostov, Čeljabinsk (zemědělské stroje), Iževsk (kalašnikovy), Petrohrad (elektrotechnika).

Hlavní chemické podniky

zpracovávají těžené suroviny – hlavně ropu (Povolží, západní Sibiř), vyrábějí umělá hnojiva (Povolží), umělá vlákna (Střed, Severozápad) a léky (Moskva, Petrohrad).

Ve spotřebním průmyslu je výroba nedostatečná a špatně distribuovaná, výrobky nejsou kvalitní a nedostatkem je stále malý sortiment. Vznikají první privatizační projekty.

Lokalizace směřuje do míst spotřeby a do míst s dostatkem pracovních sil (ženských - vlivem nízké automatizace). Největší, ale stále na nízké úrovni, je produkce v potravinářském a v textilním průmyslu. V Rusku se nadále prohloubila nezdravá skladba spotřeby potravin u obyvatelstva.

Zemědělství

Vykazuje relativně vysokou zaměstnanost, má pestré podmínky (obrovská rozloha): 1/10 území je orná půda (t.j. přes 1,5 mil km², což je předpoklad soběstačnosti), absolutně nejvíce na světě.

Hlavní výrobní podniky minulosti sovchozy a kolchozy se transformovaly v soukromé společnosti, soukromé rolníky (tzv. 'novofarmáře'). Tradicí jsou maloročníci-kovozemědělci, dělníci, kteří po práci obdělávají pronajaté pozemky. Rozvíjí se tržní produkce hlavně kolem velkých měst, kde je na trhu nedostatek potravin. Celkově převažuje rostlinná výroba (55%), hlavně obilnářství.

Obr. 186: Zimní palác Petrohrad Zdroj: petersburg-lodging.com

Sklizně jsou však nedostatečné (hlavně u krmných obilnin a je nutný dovoz). Celková produkce obilnin je v Rusku 90 mil t. (nejvíce pšenice a ječmen) nejvíce v oblasti Povolží. Rusko je největším světovým producentem ječmene a žita. Přesto se deficit v

obilnářské produkci (především u krmiv) nedaří odstranit.

Výrobci začínají klást větší důraz na **územní specializaci** (řepařské, pšeničné, bramborářské oblasti). Velmi často se projevují negativní klimatické vlivy, velké ztráty vznikají i při distribuci a skladování (až 1/4!!). Rostlinná výroba trpí velkým nedostatkem hnojiv - jen 8 kg na hektar (v zemích EU je to až 250 kg!!)

Stavy zvířat jsou regulovány stavem krmiv, který je však špatný. Užitek chovů není na vysoké úrovni, často se tu ještě uplatňují extenzivní polopastevecké chovy. Rusko má páté největší stavy hospodářsky využívaného hovězího dobytka, je na 4. místě na světě ve stavech vepřů. Produkce masa stačí jen na 2/3 domácí spotřeby.

Nové tendence se prosazují jen stěží - další privatizace, rozvoj „průmyslové výroby“ masa, mléka a vajec, teritoriální přesuny produkce - územní specializace.

Soběstačnost v produkci potravin, která byla za carského Ruska samozřejmostí (s velkým exportem) je dnes spíše nedostižným snem.

Doprava

Má značný význam vzhledem k velikosti území, k množství těžených surovin a k velkému přesunu osob. Stav dopravy je však dnes katastrofální (charakter komunikací, technický stav vozidel, včasnost, modernizace, spolehlivost). Ve vnitroregionální dopravě má význam hlavně silniční, stav parku vozidel je mimořádně špatný. Regiony mají nedostatek kvalitních dálničních úseků. V mezirajonní dopravě je důležitá železniční přeprava.

Hlavní dopravní osa: Severozápad (Petrohrad) - Střed (Moskva) - Povolží (Nižnij Novgorod) - Ural (Jekatěrinburg) - Kuzbas (Novokuzněck) - Dálný východ.

Podstatný význam i pro mezinárodní obchod má potrubní a lodní doprava. V námořní dopravě se využívá i zahraničních lodí. Největší přístavy: Petrohrad, Vladivostok+Nachodka, Novorossijsk.

Obr. 187: Ruský venkov Zdroj: jeremynicholl.photoshelter.com

V říční přepravě vyniká Volžsko-donský systém, největším přístavem je Volgograd. Tranzitní linie ropovodů a plynovodů vede do střední až západní Evropy (Družba z Almetjevsk, Sojuz, Polární záře). Střediskem letecké přepravy jsou moskevská letiště

(Šeremetěvo, Vnukovo). Největší společností země je **Aeroflot**. Vojenský kosmodrom je v Plesecku (sever EU části), pro civilní lety je pronajímán komplex v Bajkonuru (KAZ). Nový se buduje v Amurské oblasti (u řeky Zeji, Severnyj).

Zahraniční orientace

Po roce 1991 došlo k přechodu na novou obchodní politiku, k hledání nových odbytišť. Zahraniční závazky převzalo Rusko. Velkým problémem exportu do východní Evropy je nesolventnost domácích dovozců. Největší obchodní partner je dnes Nizozemsko a Čína, tradiční je samozřejmě obchod s bývalými zeměmi SSSR, Německem, Finskem a Francií.

Export: suroviny, zbraně (vývoz strojů činí jen 5% hodnoty).

Import: obilí, stroje, elektronika, spotřební zboží.

Zadluženost se zvýšením cen ropy a zemního plynu snížila, Rusko mělo v roce 2013 kladné obchodní saldo ve výši 170 mld USD!!!

Populace

Na tak obrovské rozloze existují velké regionální rozdíly v přírůstku a struktuře (věkové, národnostní, sociální, pohlavní i náboženské).

Národnostní struktura Ruska	
Skupina	Příklady hlavních národů Ruska
Slovanská	Rusové (přes 89% obyvatel Ruska), Ukrajinci (3%), Bělorusové, Poláci
Turkická	Tataři (největší neslovanská skupina v Rusku, 5 mil.), Baškortové, Sachové (Jakuti), Čuvaši, Tuvini, Balkarové, Chakasové, Altajci
Kavkazská	Čečeni, Inguši, Čerkesové (Adygejci)
Uralská (ugrofinská)	Udmurti, Něnci, Mordvini, Marijci, Karellové, Komijci
Mongolská	Kalmykové, Burjati
Eskymácko-aleutská	Čukčové, Korjaci
Mandžusko-tunguzská	Evenkové, Evenové
Íránská	Osetové
Semitská	Židé

Žije tu přes 100 národů, národností. V Rusku je několik světových jazykových rodin.

Obr. 188: Evenkové Zdroj: sott.net

V poslední době opět došlo k velké vnitřní migraci Rusů (z bývalých svazových republik), k emigraci některých národností. Židé stále odcházejí do Izraele, kde již tvoří nepočtenější menšinu. Podobně opustili Rusko vesměs všichni Němci (do Německa).

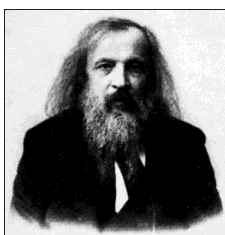
V devadesátých letech se do Ruska opět navrací ve větší míře náboženství. Většina věřících je pravoslavných.

Rusko trpí špatným demografickým vývojem v 90. letech. Úmrtnost převyšuje porodnost a Rusové se dožívají nízkého věku, zvláště muži.

Velkým sociálním problémem poslední doby je i alkoholismus.

Osobnosti

- **umělci:** Alexandr Sergejevič Puškin, Anton Pavlovič Čechov, Fjodor Michailovič Dostojevskij, Lev Nikolajevič Tolstoj, Vladimir Majakovskij, Alexandr Isajevič Solženicyn, Ilja Jefimovič Repin, Petr Iljič Čajkovskij, Sergej Prokofjev, Igor Stravinskij, Dmitrij Šostakovič, Fjodor I. Šaljapin, Michail Baryšnikov, Maja Pliseckaja.
- **vědci:** Michail Vasiljevič Lomonosov, Dmitrij Ivanovič Mendělejev, Ivan Petrovič Pavlov, Konstantin Eduardovič Ciolkovskij, Andrej Dmitrijevič Sacharov.
- **státníci a politici:** Petr I. Veliký, Kateřina II., Vladimír Iljič Lenin, Lev Davidovič Trockij, Michail Sergejevič Gorbačov.
- **sportovci:** Larisa Latyninová, Olga Korbutová, Lev Jašin, Alexander Medved', Světlana Mastěrkovová, Jelena Vjalbe, Alexander Popov, Jelena Isinbajeva.
- **ostatní:** Semjon Děžněv, Semjon Čeljuskin, Georgij Žukov, Jurij Alexejevič Gagarin, Valentina Těreškovová.

D.I.Mendělejev

M.S.Gorbačov

I.Muromec), Novgorod (centrum Kijevské Rusi), Jekatěrinburg (místo narození bývalého prezidenta Jelcina), Soči (Dagomys - přímořská rekreace, Dendrarij - botanická zahrada, Krasnaja Poljana - lyžování).

Do turistických oblastí Ruska je možné od roku 2015 počítat i **Krym**.

Obr. 189: Dagomys Zdroj: members.virtualtourist.com

Turistická místa: Moskva (Rudé náměstí, Kreml, Tretjakovská galerie, třída Arbat, chrám Vasila Blaženého, Mausoleum, Kitaj gorod - staré město), Petrohrad (Zimní palác, Ermitáž - obrazárna, Sv.Izák - katedrála, Aurora - křižník, Něvský prospekt, Petrodvorec - fontány), Suzdal, Zagorsk (Vladimirská oblast, památky Kijevské Rusi), Murom (klášter,

3.6.2 Ukrajina - Ukrajina

Historie

Na ukrajinském území se při rozsáhlých migracích v průběhu dějin vystřídala celá řada etnik. Slované tuto oblast ovládli v 6. století. V 9. - 12. století se Ukrajina stala jádrem Kyjevské Rusi. Po jejím rozpadu se přes Ukrajinu přehnalí mongolští nájezdníci a většinu území později ovládla Zlatá horda. Západní oblasti již dříve obsadili Poláci a Maďaři. Od 15. století byla Ukrajina vystavena nájezdu Tatarů, jejichž Krymský chanát zahrnoval celý sever černomořského pobřeží.

Novým nebezpečím pro Ukrajince byla rozpínavost Ruska, které r. 1667 anektovalo první část země tzv. levobřežní Ukrajinu, koncem 18. století i pravobřežní Ukrajinu a celý krymský chanát. Původní autonomie

Obr. 190: Sv. Michal Kijiv Zdroj: tripadvisor.com

Ukrajiny byla eliminována a země rozdělena na gubernie. Pokus o odtržení od Ruska v letech 1918 - 1920 byl neúspěšný, země byla sovětizována a jako svazová republika začleněna roku 1922 do SSSR (bez Krymu, ten byl administrativně připojen až roku 1954, což byl rok třistaletého výročí podpisu dohody o spojení Ukrajiny a Ruska, realizováno o 13 let později). Po 2. světové válce, resp. již v roce 1939, se území Ukrajiny rozšířilo o část Polska a Československa (Podkarpatská Rus). V souvislosti s rozkladem SSSR získala Ukrajina 24. 8. 1991 nezávislost.

V prezidentských volbách počátkem roku 2010 zvítězil Viktor Janukovyč, který uprchl ze země poudálostech jara 2014. V prezidentských volbách, které bojkotovalo proruské obyvatelstvo, byl zvolen Petro Porošenko.

Po **ruské vojenské anexi Krymu**, byl tento poloostrov připojen k Rusku (po zmanipulovaném referendu).

Ekonomika

Ukrajina je průmyslově zemědělská země. Pokles průmyslové produkce se do roku 1994 nepodařilo zastavit. Země trpí především nedostatkem energie a velkým zadlužením. Rozmáhá se tzv. „stínová

ekonomika. Privatizace byla započata v roce 1995. Nově připravená měna hřivna (v roce 1993) nebyla vůbec dána do oběhu (stalo se tak díky inflaci - ještě větší míra inflace než v Rusku, kurz v květnu 1996 - 180tis.za \$!). Hřivny začaly platit od září 1996.

Velké ekonomické ztráty vznikají v roce 2014 domácím konfliktem mezi proruskými separatisty a vládními jednotkami hlavně na východě země.

Kurz měny: ukrajinská hřivna UAH – 1,45 Kč (1.1.2015, střed).

Země má značné nerostné zdroje, trpí však nedostatkem ropy. Těží se černé uhlí (Donbas), železná ruda (Kurská magnetická anomálie, Krivij Rih, 5.ve světě), manganová ruda (Nikopol, 2. ve světě) a tuha (Zavalje).

Průmysl

Průmyslová produkce se musí vyrovnat s nedostatkem investic, s problémem jaderné bezpečnosti (Černobyl), se změnou výrobního programu a s útlumem těžkého průmyslu.

Ukrajina má stále velká centra hutnictví a těžkého strojírenství - Dněpropetrovsk, Doněck, Makejevka, Lugansk. Dopravní prostředky se vyrábějí v Charkově a Kyjevě (letadla), v Oděse a Nikolajevě (lodi), v Lugansku (lokomotivy). Chemické podniky zpracovávají těžené černé uhlí (koksárny, plynárny), vyrábějí umělá hnojiva. Rozvíjí se spotřební průmysl. V Solomonovu (Zakarpatsko) vyrábí montážní závod VW - Škoda Auto.

Obr. 191: Matka vlast Zdroj: allposters.cz

Zemědělství

Ukrajina byla vždy významnou zemědělskou oblastí celé Evropy. Má výborné přírodní podmínky (podnebí, půdy), byla a je důležitou obilnicí. Pěstuje se pšenice, ječmen (2. ve světě), kukuřice, cukrovka (4. ve světě), brambory (4. ve světě), slunečnice, ovoce a zelenina. Sklizeň se neobejdou bez velkých ztrát (nedostatek pohonných hmot, špatné skladování a distribuce). Význam má chov skotu a vepřů.

Doprava

Země má velký význam pro dopravní propojení střední a západní Evropy s Ruskem. Přes Ukrajinu

vedou významné potrubní trasy z Povolží. Stav dopravní sítě a dopravy vůbec je podobně jako v Rusku katastrofální. Největším přístavem je Odessa-Oděsa a Mariupol' (bývalý Ždanov).

Zahraniční obchod směřuje na východ (Rusko a Čína) i na západ (Německo, Česká republika).

Obyvatelstvo

Ukrajinci tvoří přes 75% obyvatelstva, Rusů je necelá pětina. Celkem šest měst má v aglomeraci přes milion obyvatel. Donbas (okolí Luganska a Dnipropetrovska) patří mezi nejvíce znečištěné oblasti Evropy. Země má stále problémy s likvidací škod po havárii černobylské elektrárny.

Ukrajina je nábožensky rozdělena. Pravoslaví je tu podřízeno jak Kijevskému tak Moskevskému patriarchátu. Na západě země je více katolíků. Mnoho lidí je nevěřících.

Obr. 192: Lvov Zdroj: krajane.net

Mnoho Ukrajinců vyjíždí za prací do zemí EU.

Osobnosti: Taras Ševčenko, Svjatoslav Richtěř (hudebník), Bohdan Chmelnickij (hejtman – 17.stol.), Vladimir ljič Brežněv (původem Ukrajinec), Leonid Kravčuk (politik), Sergej Bubka, Vladimir a Vitalij Kličkové, Andrej Ševčenko (sportovci).

Obr. 193: Bratři Kličkové Zdroj: tn.cz

Turistické oblasti: Kijev (Sv. Sofia - katedrála, památka UNESCO, Zolotyje vorota - brána, Pečerskaja lavra – klášter), Maidan, Lvov (katedrála Sv.Jiří, Rynok - náměstí), Odessa (archeologické a námořní muzeum, katakomby, Tolkučka – trh).

Centra jako Jalta (Livadia - palác Jaltské konference v roce 1945, Muzeum A. P. Čechova) na Krymu již patří Rusku.

3.6.3 Republika Belarus' - Republika Belorossija - Belarus (Bělorusko)

Historie

Do 11. století je součástí Kyjevské Rusi a později Litvy, s níž splynula roku 1569 v rámci Polska. Při trojím dělení Polska (1772 - 1795) se běloruských území zmocnilo Rusko. Krátkodobý pokus o odtržení v letech 1918 - 1920 skončil rozdělením - západní část připadla obnovenému Polsku, zbytek byl sovětizován a ve formě svazové republiky začleněn do SSSR. Roku 1939 byly polské oblasti obsazeny Sovětským svazem a území Běloruska zdvojnásobeno. Nezávislost získaná rozpadem SSSR roku 1991 (25.8.) nebyla přijata jednoznačně.

V roce 1994 parlament (ovládaný komunisty) schválil prezidentský systém. Vlády se zmocnil Rus Alexandr Lukašenko, který pomocí demagogie a lži zlikvidoval rodící se demokracii. Prezident získává velkou pravomoc. Země kdysi společně s Ukrajinou a Ruskem iniciovala vytvoření Společenství nezávislých států.

Prezident Lukašenko dosáhl ústavní změny a bude moci kandidovat znovu na prezidenta. Fakticky to znamená neomezenou moc v zemi „na neurčito“. Opozice je v zemi likvidována.

Obr. 194: Minsk Zdroj: beloruskoveb.cz

Ekonomika

Hospodářství země se potýká s celou řadou problémů podobně jako Rusko a Ukrajina. Jde o pokles průmyslové výroby (v roce 1995 10 % proti roku 1994), velká inflace (340 % v roce 1995), růst zadlužení, platební neschopnost, nedostatečná privatizace. Od konce 90let se situace zlepšuje.

Podobně jako v jiných zemích rubl denominoval.

Měna: běloruský rubl - BYR – 483 za Kč (1.1.2015, střed).

Bělorusko má menší nerostné zdroje (rašelina, soli) a je závislé na dovozu surovin (hlavně ropy).

Průmysl

Vyrábí se automobily (Žodino, Minsk), důležitý je chemický (Salihorsk, Homjel'), textilní a potravinářský (Brest, Orša) průmysl.

Obr. 195: Belaz Zdroj: Wikipedia

Pěstuje se ječmen, žito, brambory, len (více na severu země).

Bělorusko má význam jako dopravní tranzit ve směru západ-východ. Stav dopravní sítě není dobrý. Země je protnuta dvěma větvemi ropovodu Družba.

Zahraniční obchod je orientován na Německo, Rusko a Polsko.

Obr. 196: Kurgan slavy Zdroj: belorusko.cz

Obyvatelstvo

Téměř 80% obyvatelstva tvoří Bělorusové, menšiny Rusové (13%) a Poláci (4%). Jihovýchodní část země byla zasažena radioaktivním spadem při havárii ukrajinské elektrárny v Černobylu. Mnoho obyvatel (hlavně dětí) trpí nemocemi z ozáření.

Osobnosti: Maxim Bogdanovič (básník), Stanislav Stanislavovič Šuškevič (první prezident), Simeon Polockij (básník), Vitalij Ščerbo (gymnasta), Sergej Loznica (režisér, na snímku).

Turistická místa: Minsk (staré město, Palác umění, Kurgan Slavy - památník 2. sv. války), Katyň - hromadný

hrob polských vojáků), Polock (Sv. Sofia), Brest (pevnost ze 2. sv. války), Bělověžskij a Berezinskij zapovednik (národní parky).

3.6.4 Republika Moldova - Moldavsko

Území dnešního Moldavska se v podstatě kryje s ruským zábořem z roku 1812. V roce 1918 bylo celé území připojeno k Rumunsku, ale v roce 1940 pod nátlakem opět předáno SSSR. Tak vznikla další ze svazových republik.

S rozpadem SSSR tato republika vyhlásila nezávislost 27. srpna 1991. Samostatnost země doprovázely vnitřní etnické konflikty v **Gagauzsku** (jihozápad země) a v Podněstří (východně od řeky Dněstr). Referendum v roce 1994 rozhodlo o nepřipojení k Rumunsku. Etnické konflikty se vyřešily udělením autonomie daným regionům.

Obr. 197: Zdroj: eremservice.ch

Poslední parlamentní volby proběhly v roce 2010 (vítězí v nich komunisté, ale nevládnou). Země proklamuje neutralitu a odmítá ozbrojené síly. **Podněstří** vytváří nezávislý proruský region (policie, armáda, měna).

Ekonomika

Hospodářský pokles byl zastaven až v roce 1994. Země nemá tak vysokou nezaměstnanost jako jiné bývalé republiky SSSR. Problémem je rostoucí zadlužení a vysoká míra inflace. Moldávie je průmyslově-zemědělská země bez významných zdrojů surovin. Vyrábějí se zde stavební a zemědělské stroje, zpracovává se zemědělská produkce (potravinářský a textilní průmysl).

Kurz měny: moldavský leu (lev) - MDL (1,47 Kč - 1.1.2015, střed).

Centra: Chişinău, Bendery, Tiraspol a Belty-Belcy.

Zahraniční obchod je výrazně orientován na Rumunsko (přes 60% obrátu).

Obyvatelstvo

Moldavané tvoří 2/3 obyvatelstva, menšiny tvoří Rusové a Ukrajinci (po 13%), Gagauzové (turkická skupina obyvatel) tvoří jen 3% obyvatelstva (gagauzština je ale na jejich území úředním jazykem). Moldavština byla ústavou zakotvena jako úřední jazyk (totožná s rumunštinou).

Obr. 198: Kişiněv Zdroj: chisinau-city-guide.blogspot.com

Věřící lidé náleží většinou k pravoslaví.

Hlavní město Chişinău-Kišiněv (dnes 650 tis. obyv.) bylo velmi zničeno ve 2. sv. válce.

Platí tu východoevropský čas (+2 GMT). Země je součástí organizace GUAM (spolu s Ukrajinou, Ázerbajdžánem a Gruzínskem).

4 Zdroje

4.1.1 Literatura

1. BAAR, Vladimír. *Hospodářský zeměpis: regionální aspekty světového hospodářství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 2002, 111 s. ISBN 80-860-3450-X.
2. Baar, V.: *Politickogeografický vývoj rusko-sovětské koloniální říše*. Ostrava, ITEM 1992.
3. BIČÍK, Ivan, Petr HLAVÁČEK a Dana ŘEZNIČKOVÁ. *Regionální zeměpis: učebnice zeměpisu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 1994, 47 s. ISBN 80-860-3450-X.
4. Jeřábek, M. - Vilímek, V.: *Zeměpis světa 3*. Praha, NČSG 1996.
5. Král, V. - *Fyzická geografie Evropy*, Academia, Praha 1999, ISBN 80-200-0684-2.
6. *Kronika lidstva*. 5. dopl. vyd. Praha: Fortuna Print, 1998, 1294 s. ISBN 80-858-7362-1.
7. *Let's go Evropa: výhodný průvodce 1992*. 5. dopl. vyd. Johanides: Harvard Student Agencies, c1992, 1294 s. ISBN 80-901-2480-1.
8. *Lexikon zemí 2000: [svět ve faktech, trendy a prognózy, mapy a vyobrazení]*. 5. dopl. vyd. Praha: Fortuna Print, 1999, 503 s. ISBN 80-861-4435-6.
9. *Podivuhodný svět. Reader's Digest. Výběr*. Praha 2000.
10. *Regionální zeměpis III - Evropa, učebnice zeměpisu*. Praha, NČSG 1994.
11. kol.: *Atlas - dnešní svět*. Praha, Terra 1993-2011.
12. *Velký ilustrovaný atlas světa: 138 stran čtyřbarevných map. Celostrankové ilustrace. Celkem 376 stran*. 2. vyd. Praha: GeoMedia, 1996, 376 s. ISBN 35-751-5771-5.
13. *Velký atlas světa*. 6. přeprac. vyd. Praha: Kartografie, 1997, 288 s. ISBN 80-701-1514-9.
14. *Všechno o Zemi*. 1. vyd. Praha: Reader's Digest Výběr, 2000, 768 s. ISBN 80-861-9617-8.

4.1.2 Internet

1. Atlas City Net	http://www.city.net/regions
2. Amiglobe	http://www.amiglobe.com
3. CIA World Fact Book	https://www.cia.gov/
4. CNN	http://www.cnn.com
5. Eumetsat	http://www.eumetsat.de
6. Euroskop	http://www.euroskop.cz/
7. Eurostránky	http://www.europages.com
8. Eurostat	http://epp.eurostat.ec.europa.eu
9. Evropská databanka	http://www.edb.cz/navigate.htm
10. Evropská komise	europa.eu.int
11. Evropský parlament	http://www.europarl.eu.int/
12. FAO	http://www.fao.org
13. Forbes	http://www.forbes.com
14. GEO	http://www.geo.de
15. GeoHive	http://www.geohive.co ,
16. Geocities	http://www.geocities.com
17. Geoplace	http://www.geoplace.com
18. XE Currency	http://www.xe.com/

19. NationMaster	http://www.nationmaster.com
20. NATO	http://www.nato.int
21. OECD	http://www.oecd.org
22. OSN On line	http://www.unol.org
23. Pražská informační služba	http://infox.eunet.cz/
24. Rulers	http://www.rulers.org
25. Světová banka	http://www.worldbank.org
26. UNESCO	http://www.unesco.org
27. US demografický úřad	http://www.census.gov
28. US Earthwatch	http://www.earthwatch.org
29. USGS	http://vulcan.wr.usgs.gov
30. Wikipedia	http://cs.wikipedia.org/
31. World travel net	http://www.world-travel-net.co.uk

4.1.3 Software

1. Google Earth
2. Microsoft Encarta, Microsoft Corporation 1994.
3. PC Globe. USA, Arizona, Inc. Tempe 1993.